

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ: ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΣΤΟ
ΝΟΜΟ ΑΤΤΙΚΗΣ »**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΓΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ ΑΜ 4260

ΚΟΤΣΑΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΜ 4370

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΟΥΡΓΙΑΝΤΑΚΗΣ ΜΑΡΚΟΣ

Ηράκλειο, 2016

COPYRIGHT

Copyright ©Γκαλογιάννης Κουτσογιαννης Μιχάλης, Κοτσάκος Νικόλαος, 2016

«Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.»

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Κρήτης δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους εκείνους οι οποίοι με τον τρόπο τους συνέβαλαν στην διεκπεραίωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Κουργιαντάκη Μάρκο για την εμπιστοσύνη που μας έδειξε αναθέτοντας μας αυτήν την εργασία καθώς και για την καθοδήγησή του καθ' όλη τη διάρκεια της.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την οικογένεια μας και τους φίλους μας για την πολύτιμη συμπαράστασή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η οικονομική κρίση του 2008 η οποία συνεχίζει να ταλανίζει τους λαούς της Ευρώπης μέχρι και σήμερα έχει διαφοροποιήσει τόσο την καθημερινότητα των πολιτών όσο και την αποτελεσματικότητα των κλάδων της παραγωγικής δραστηριότητας της οικονομίας. Άλλοι οικονομικοί κλάδοι δοκιμάστηκαν περισσότερο και άλλοι λιγότερο εξαιτίας της μείωσης των δαπανών και της κατανάλωσης.

Στην Ελλάδα οι συνέπειες της κρίσης είναι πολύ μεγάλες και πλέον ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού ζει κοντά στα όρια της φτώχειας και αδυνατεί να καλύψει τις βασικές του ανάγκες. Οι πολίτες σε μεγάλο βαθμό αναγκάζονται να αποσύρουν χρήματα από τις αποταμιεύσεις τους ώστε να μπορέσουν να καλύψουν τις ανάγκες τους δεδομένου πως στη χώρα μας υπάρχουν υψηλά ποσοστά ανεργίας και οι δουλειές στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα είναι πλέον ελάχιστες.

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να αποτυπώσει το ευρύτερο οικονομικό κλίμα στην περιοχή της Αττικής από την πλευρά των καταναλωτών. Συγκεκριμένα η εργασία μελετά τις επιπτώσεις της κρίσης στην οικονομική κατάσταση των κατοίκων της περιφέρειας Αττικής και διερευνά τις απόψεις τους και τις εκτιμήσεις τους σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη της οικονομίας αλλά και της δικής τους οικονομικής κατάστασης στους επόμενους μήνες.

Λέξεις Κλειδιά: οικονομική, κρίση, ανεργία, εκτιμήσεις, περιφέρεια, Αττικής, κάτοικοι

ABSTRACT

The economic crisis of 2008 that affects the people of Europe until today, has changed both the everyday life of consumers and the effectiveness of the economy.

In Greece, the consequences of the crisis are significant enough. Nowadays, a huge part of Greek population lives close to the poverty and it is unable to meet the basic consumption needs. Citizens are usually forced to withdraw money from their savings so that they can meet their needs, since in Greece the rates of unemployment are high and jobs' opportunities in the public and private sectors are now minimal.

The aim of this research is to investigate the impact of the crisis on the financial situation of the residents of Attica region and to explore their opinion and their estimates about the future of the economy and their own financial situation in the coming months.

Keywords: economic, crisis, unemployment, estimates, region Attica, residents

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

COPYRIGHT	2
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	5
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	9
1.1 Ορισμός της οικονομικής κρίσης	9
1.2 Χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης.....	9
1.3 Παράγοντες που προκαλούν μια οικονομική κρίση	10
1.4 Οι επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης.....	11
1.5 Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση (2007-2008)	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ	15
2.1 Η έννοια της επιχείρηση.....	15
2.2 Η κουλτούρα της επιχείρησης.....	16
2.3 Τα βασικά εργαλεία διοίκησης	17
2.3.1 Η S.W.O.T Analysis.....	17
2.3.2 Ανάλυση εξωτερικών παραγόντων: η αγορά, το προϊόν και ο ανταγωνισμός.....	18
2.3.3 Ο ανταγωνισμός.....	19
2.4 Η λήψη των αποφάσεων	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : Ο ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ.....	24
3.1 Η έννοια του εισοδηματικού περιορισμού	24
3.2 Οι ιδιότητες του συνόλου καταναλωτικών δυνατοτήτων	24
3.3 Πως μεταβάλλεται η γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού;	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	28

3.4	Ορισμός ανεργίας και επιδοματικής πολιτικής	28
3.5	Τα αίτια της ανεργίας.....	29
3.6	Τα είδη της ανεργίας.....	30
3.7	Συνέπειες της ανεργίας	32
3.8	Επιδοματική πολιτική	33
3.9	Ιστορική αναδρομή της ανεργίας στην Ελλάδα	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....		40
5.1	Σχετικά με το ΙΟΒΕ	40
5.2	Αποτελέσματα ερευνών οικονομικής συγκυρίας Ιανουαρίου 2016	41
5.3	Αποτελέσματα ερευνών οικονομικής συγκυρίας Φεβρουαρίου 2016	44
5.4	Αποτελέσματα ερευνών οικονομικής συγκυρίας Μαρτίου 2016	48
5.5	Συμπεράσματα από τις έρευνες του ΙΟΒΕ.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο: ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΤΤΙΚΗΣ ...		53
6.1	Σκοπός της έρευνας	53
6.2	Μεθοδολογία Έρευνας.....	54
6.3	Ανάλυση ερωτηματολογίου	56
Μέρος Α: Δημογραφικά στοιχεία		56
Μέρος Β: Παρούσα κατάσταση της οικονομίας.....		59
Μέρος Γ: Μελλοντικές προεκτάσεις της οικονομίας και εκτιμήσεις		71
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		74
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		77
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		79

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία εκδηλώθηκε αρχικά στις ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2007 και επιδεινώθηκε ραγδαία το φθινόπωρο του 2008 με την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, μετεξελίχθηκε σε παγκόσμια οικονομική κρίση, στο περιβάλλον των στενά διασυνδεδεμένων οικονομιών, προκαλώντας τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση από τη δεκαετία του 1930 και σοβαρή δημοσιονομική επιδείνωση στις περισσότερες χώρες. Το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα εισήλθε σε μια φάση οξείας αποσταθεροποίησης, κακής λειτουργίας των πιστωτικών αγορών, πρωτοφανούς υποτίμησης της αξίας των περιουσιακών στοιχείων, γενικευμένης αποστροφής στην ανάληψη κινδύνου και απειλής της σταθερότητας του τραπεζικού τομέα.

Η κρίση πέρασε γρήγορα στην πραγματική οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών και του υπόλοιπου κόσμου και επηρέασε το εμπόριο, τις επενδύσεις, την κατανάλωση, τις θέσεις εργασίας και το βιοτικό επίπεδο. Η έντασή της, όμως, είναι διαφορετική σε κάθε κράτος, τόσο σε ότι αφορά τον πραγματικό τομέα της οικονομίας, δηλαδή την ανάπτυξη, την απασχόληση και τον πληθωρισμό, όσο και το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η καταγραφή και η αποτύπωση του οικονομικού κλίματος από την πλευρά των πολιτών / καταναλωτών του Ν. Αττικής. Στην πρωτογενή έρευνα με δομημένα ερωτηματολόγια που διενεργήθηκε στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας, συγκεντρώθηκε δείγμα 300 πολιτών από όλες τις περιφερειακές ενότητες της περιφέρειας Αττικής.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο κύρια μέρη: το «θεωρητικό μέρος» και το «ερευνητικό μέρος». Το «θεωρητικό μέρος» περιλαμβάνει δευτερογενή στοιχεία και αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια της οικονομικής κρίσης, καθώς οι ευρύτερες προεκτάσεις της. Στο δεύτερο κεφάλαιο προσεγγίζεται θεωρητικά η επιχειρηματικότητα. Το τρίτο και το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει συνοπτικά τα φαινόμενα του εισοδηματικού περιορισμού και της ανεργίας αντίστοιχα, που συνδέονται απόλυτα με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Το πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζει κάποιες παλαιότερες έρευνες για το οικονομικό κλίμα στην Ελλάδα, όπως δημοσιεύονται στο Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE).

Το «ερευνητικό μέρος» παρουσιάζει την πρωτογενή έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Έτσι, το έκτο κεφάλαιο συγκεντρώνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τη μεθοδολογία της έρευνας αγοράς και τα αποτελέσματά της. Η εργασία ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα και τις προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.1 Ορισμός της οικονομικής κρίσης

Ως οικονομική κρίση ορίζεται το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από παρατεταμένη και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Στην αρχή της μια οικονομική κρίση χαρακτηρίζεται από την έλλειψη ρευστότητας στις συναλλαγές, την αδυναμία πληρωμής των οικονομικών υποχρεώσεων, αύξηση της ανεργίας, πτωχεύσεις εταιρών, μειωμένη παραγωγή, πληθωρισμό των τιμών, περιορισμό της πίστωσης κτλ. Ειδικότερα, θα μπορούσαμε να πούμε πως σε μια περίοδο κρίσης γίνεται μια αναδιανομή εισοδήματος από τα χαμηλότερα στα υψηλότερα επίπεδα. Κάποια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα χάνουν μέρος των εισοδημάτων τους και κάποια άλλα κερδίζουν.

Γενικά, ο όρος οικονομική κρίση χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγράψει μια δύσκολη οικονομική κατάσταση κατά την οποία τα συνολικά μεγέθη κάθε οικονομίας (ανεργία, πληθωρισμός κτλ) βρίσκονται σε ελεύθερη πτώση. Η περίοδος αυτή κυριεύεται από ανασφάλεια και αβεβαιότητα για το αύριο και εφόσον η κρίση συνεχιστεί για μεγάλο διάστημα οδηγεί σε ύφεση η οποία βραχυχρόνια δεν είναι αναστρέψιμη. Η κρίση μπορεί να επεκταθεί από μια επιχείρηση σε ένα κράτος και ύστερα ως «ιός» να μεταδοθεί και να «μολύνει» τις οικονομίες και άλλων κρατών προκαλώντας έτσι μια παγκόσμια οικονομική κρίση (Πατουλιάς Δ., 2009).

1.2 Χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης

Η θεωρία των οικονομικών κύκλων μας δίνει με σαφήνεια τα χαρακτηριστικά καθώς και την εξέλιξη κάθε οικονομικής κρίσης (N. Gregory Mankiw, 2001).

- Η πώληση των εμπορευμάτων των επιχειρήσεων εξαιτίας της μείωσης του γενικού επιπέδου των μισθών και της αβεβαιότητας που επικρατεί γίνεται δύσκολη.
- Ο επιχειρηματίας που δεν πούλησε τα εμπορεύματα του δεν μπορεί να αγοράσει τα μέσα παραγωγής.
- Οι επιχειρηματίες σπεύδουν στις τράπεζες για να πάρουν δάνεια.
- Σαν αποτέλεσμα αυτού η ζήτηση για χρήμα μεγαλώνει και τα επιτόκια αυξάνονται.
- Οι τράπεζες οι οποίες δεν έχουν αρκετή ποσότητα δικών τους κεφαλαίων, χρεοκοπούν.
- Οι επιχειρήσεις κλείνουν η μία μετά την άλλη.
- Η παραγωγή σε άλλες επιχειρήσεις μειώνεται και σε άλλες σταματάει τελείως.

- Η πτώση της παραγωγής συνεχίζεται μέχρι τη στιγμή που αποκαθίσταται η αντιστοιχία ανάμεσα στην παραγωγή και στη κατανάλωση.

Όπως είπαμε και παραπάνω μια κρίση χαρακτηρίζεται ως μια αιφνίδια κατάσταση η οποία επιφέρει αρνητικές εξελίξεις σε μία ή περισσότερες οικονομίες για μεγάλη χρονική περίοδο. Όσο τα συμπτώματα μιας κρίσης αγνοούνται ή δεν αντιμετωπίζονται έγκαιρα και συστηματικά τόσο αυτή τα επεκτείνεται κάνοντας την τελικά ανεξέλεγκτη. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε τα στάδια της κατάστασης αυτής τα οποία μας δίνουν και τη χρονική εξέλιξη της οικονομικής κρίσης μια επιχείρησης :

1. **Προειδοποιητική φάση:** Η επιχείρηση έρχεται αντιμέτωπη με πάρα πολλά συμπτώματα τα οποία και την προειδοποιούν για την επερχόμενη κρίση.
2. **Οξύ στάδιο της κρίσης:** Η κρίση χρήζει άμεσης αντιμετώπισης. Η επιχείρηση συχνά περιορίζεται στη καταγραφή των ζημιών που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί. Στο στάδιο αυτό πραγματοποιούνται περικοπές και απολύσεις προκειμένου να συγκρατηθεί το κόστος της επιχείρησης.
3. **Στάδιο της χρόνιας κρίσης:** Η κρίση συνεχίζει να πλήττει την επιχείρηση και γίνεται ακόμη μια έντονη. Είναι η στιγμή που η επιχείρηση οφείλει να πάρει σημαντικές αποφάσεις για το μέλλον του. Ή θα πάρει επώδυνα μέτρα με στόχο να αντιμετωπίσει ριζικά τη κρίση και να επιβιώσει ή θα επιλέξει να κλείσει.
4. **Στάδιο επίλυσης της κρίσης:** Το οικονομικό περιβάλλον βελτιώνεται, η επιχείρηση ακολουθώντας σωστές πολιτικές management κατάφερε να επιβιώσει με το μικρότερο δυνατό κόστος και να βγει από τη κρίση. Έτσι η επιχείρηση επιστρέφει ανανεωμένη στις καθημερινές της δραστηριότητες.

1.3 Παράγοντες που προκαλούν μια οικονομική κρίση

Οι παράγοντες οι οποίοι προκαλούν μια οικονομική κρίση διαφοροποιούνται ανάλογα με τη χρονική περίοδο αλλά και την εποχή. Γενικότερα, θα μπορούσαμε να πούμε πως κάθε οικονομική κρίση παρουσιάζει τα δικά της αίτια ωστόσο οι οικονομολόγοι υποστηρίζουν πως οι λόγοι αυτοί που οδηγούν τις οικονομίες σε κρίση μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε εσωτερικούς και εξωτερικούς. Οι εσωτερικοί λόγοι εντοπίζονται σε διαρθρωτικά, χρόνια προβλήματα εντός των χωρών όπως υψηλό δημοσιονομικό χρέος, χαμηλή παραγωγικότητα, σπατάλες δημόσιου τομέα κτλ. Αντίθετα οι εξωτερικοί λόγοι αναφέρονται σε στοιχεία του ευρύτερου, διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος όπως οι εξελίξεις στη διεθνή κεφαλαιαγορά, οι διεθνείς τιμές του πετρελαίου, η σταθερότητα του πολιτικού συστήματος κτλ. (N. Gregory Mankiw, 2001).

Προκειμένου να προκληθεί μια οικονομική κρίση συνήθως υπάρχει συνδυασμός των εσωτερικών και των εξωτερικών παραγόντων. Έτσι παρά το άσχημο διεθνές οικονομικό περιβάλλον το οποίο μπορεί να επικρατεί σημαντικό ρόλο παίζουν για παράδειγμα και οι διαχρονικές αδυναμίες μιας οικονομίας.

1.4 Οι επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης

Η οικονομική κρίση αποτελεί ένα πολύπλευρο πρόβλημα για κάθε οικονομία. Εκτός από τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη (ανεργία, πληθωρισμός κτλ) τα οποία επηρεάζει, παρουσιάζει ευρύτερες προεκτάσεις. Στο στενά οικονομικό τομέα η οικονομική κρίση επιδρά αρνητικά (Krugman P., Obstfeld M., 2002).

- Στο διεθνές εμπόριο
- Στα προσωπικά εισοδήματα
- Προκαλώντας σημαντικά χρηματοοικονομικά προβλήματα όπως αύξηση της ανεργίας, μαζικές πτωχεύσεις τραπεζών και επιχειρήσεων
- Προκαλώντας μείωση στην αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή
- Δημιουργώντας μείωση ρευστότητας των τραπεζών και μείωση στα κέρδη των επιχειρήσεων
- Προκαλεί μείωση του τουριστικού και ναυτιλιακού προϊόντος μιας χώρας οδηγώντας παράλληλα σε φυγή κεφαλαίων

Επίσης, η οικονομική κρίση ως πολύπλευρο φαινόμενο επηρεάζει μια σειρά από τομείς της καθημερινότητας όπως:

- Το επίπεδο της παροχής των δημοσίων υπηρεσιών
- Την ψυχική υγεία των πολιτών
- Την κοινωνική ειρήνη και ευημερία
- Την ευημερία των πολιτών
- Τα ανθρώπινα δικαιώματα
- Το περιβάλλον
- Τους νέους
- Την εκπαίδευση

1.5 Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση (2007-2008)

Από την αρχή του 2007 υπήρχε μια έντονη αρνητική φημολογία σχετικά με την αγορά στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ. Την ίδια ώρα στην Ευρώπη το φαινόμενο του υπερδανεισμού των πολιτών ξεκίνησε να φαίνεται ολοένα και πιο έντονο. Προκειμένου να αποφευχθεί η έλλειψη ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος παράγοντες της τραπεζικής αγοράς συνιστούσαν στις τράπεζες να είναι πιο επιλεκτικές στη χορήγηση δανείων και πιστωτικών καρτών. Στην Ελλάδα, την ίδια περίοδο παρουσιάστηκε ένα μεγάλο απόθεμα νεόδμητων κατοικιών απόρροια της έντονης κατασκευαστικής δραστηριότητας των τελευταίων ετών.

Η κρίση στην αγορά κατοικιών ξέσπασε στις ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2007 και εκφράστηκε με τη μαζική αδυναμία μεγάλων ομάδων του πληθυσμού να ανταποκριθούν στα δάνεια κατοικίας που είχαν πάρει. Ως αποτέλεσμα αυτού οι πλειστηριασμοί κατοικιών διαδέχονταν ο ένας τον άλλο, οι καταθέτες μπροστά στο κίνδυνο έτρεχαν στα γκισέ των τραπεζών να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους και οι τράπεζες ξέμειναν από ρευστό.

Η κρίση αυτή πέρασε γρήγορα τον Ατλαντικό και μόλις μέσα σε ένα μήνα μόλυνε την ευρωπαϊκή οικονομία. Δύο γερμανικές τράπεζες η IKB και η Sachsen Landesbank δήλωσαν πως υπέστησαν σημαντικές οικονομικές απώλειες από τη κατοχή ασφαλιστρών κινδύνων κατοικιών (RMDS). Στο ίδιο μοτίβο και η βρετανική Northern Rock παρουσίασε ζημίες και μπροστά στο κίνδυνο χρεοκοπίας και μόλυνσης ολόκληρης της Βρετανικής οικονομίας, κρατικοποιήθηκε στα τέλη του 2007 (Αγγελόπουλος Β., 2009).

Το Μάρτιο του 2008 η κρίση στην αγορά κατοικίας μετατράπηκε σε χρηματοπιστωτική κρίση και έγινε έτσι η απαρχή της διεθνούς οικονομικής κρίσης που βιώνουμε μέχρι και σήμερα. Τότε, η αμερικανική τράπεζα (FED) προσέφερε έκτακτη οικονομική ενίσχυση ύψους 85 δις δολαρίων στην ασφαλιστική εταιρία AIG προκειμένου να αποτρέψει τη κατάρρευση της. Τον ίδιο μήνα ο αμερικανικός κολοσσός Lehman Brothers κήρυξε πτώχευση προκαλώντας αναστάτωση στις αγορές. Οι εξελίξεις συνεχίζονται παίρνοντας τη μορφή ντόμινο με τράπεζες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να καταρρέουν το ένα μετά το άλλο και να κρατικοποιούνται. Στο πλαίσιο αυτό, η Merrill Lynch εξαγοράστηκε από τη Bank of America. Επίσης, κρατικοποιούνται από το αμερικανικό δημόσιο ώστε να αποφύγουν τη πτώχευση οι Tannie Mac, Freddie Mac, Brand Ford, Bingley.

Όπως όλοι περίμεναν η χρηματοπιστωτική πλέον κρίση γρήγορα πέρασε και στην Ευρώπη. Το πρώτο κράτος το οποίο επηρεάστηκε ήταν η Ισλανδία. Το άλλοτε εύρωστο κράτος του ευρωπαϊκού βορρά κινδύνευσε με πτώχευση καθώς το τραπεζικό σύστημα της χώρας είχε στενούς δεσμούς με το αντίστοιχο αμερικανικό και επομένως η οικονομία της Ισλανδίας ήταν άμεσα εκτεθειμένη στα «τοξικά ομόλογα». Με το ξέσπασμα της κρίσης τα μεγάλα αμερικανικά κεφάλαια που βρίσκονταν στην Ισλανδία έπρεπε να επαναπατριστούν με αποτέλεσμα να φύγουν ξένες άμεσες επενδύσεις από τη χώρα. Τα τεράστια χρέη των Ισλανδικών τραπεζών παραλίγο να οδηγήσουν σε πτώχευση τη χώρα η οποία κάτω από το βάρος των διεθνών πιέσεων και την αδυναμία των τραπεζών της να δανειστούν στη διατραπεζική αγορά κατέληξε στο να ζητήσει τη βοήθεια του Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Ως κύριες αιτίες της παρούσας χρηματοπιστωτικής κρίσης, μεταξύ άλλων από πολλούς οικονομολόγους αναφέρονται οι παρακάτω λόγοι (Αγγελόπουλος Β., 2009):

1. Η αυξημένη ρευστότητα που υπήρχε διεθνώς για μεγάλη χρονική περίοδο
2. Η χαλαρή νομισματική πολιτική της κεντρικής τράπεζας των ΗΠΑ (FED), η οποία και οδήγησε στην αύξηση των στεγαστικών δανείων και στη «φούσκα» των ακινήτων
3. Η λάθος χρησιμοποίηση του θεσμού των τιλοποιήσεων λόγω και της μη αποτελεσματικής λειτουργίας του εποπτικού πλαισίου από πλευράς του δημοσίου.
4. Τα χαμηλά επιτόκια που επικρατούσαν σε διεθνές επίπεδο για αρκετά χρόνια
5. Οι χαμηλές αυτές αποδόσεις οδήγησαν μοιραία και λόγω του έντονου ανταγωνισμού στην αυξημένη πρόθεση για ανάληψη ολοένα και μεγαλύτερων ρίσκων και κινδύνων
6. Τέλος, αξιοσημείωτη ήταν και η πρωτοφανής αδυναμία της κυβέρνησης των ΗΠΑ αλλά και πολλών ακόμη ευρωπαϊκών χωρών να ελέγξουν τη λειτουργία των τραπεζών οι οποίες για χρόνια δημιούργησαν υπερπληθώρα σύνθετων, πολύπλοκων μετοχών παραγώγων με υψηλό ρίσκο τα οποία μεταπουλούσαν και έτσι διοχέτευαν στην αγορά.

Φαίνεται επομένως από όλα τα παραπάνω πως η τρέχουσα οικονομική κρίση ήταν το συνδυασμένο αποτέλεσμα άσχημων μακροοικονομικών συνθηκών, συσσωρευμένων τραπεζικών λαθών, κακής εταιρικής διακυβέρνησης και χαλαρής ρυθμιστικής εποπτείας από τη μεριά του κράτους. Κατά συνέπεια, ο υπερδανεισμός των νοικοκυριών και η ψεύτικη ευημερία μέσα στην οποία ζούσε η παγκόσμια ανεπτυγμένη οικονομία έσκασε σαν φούσκα με τη πρώτη αφορμή.

Επιγραμματικά θα μπορούσαμε να πούμε πως οι πιο σημαντικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη παγκόσμια οικονομία είναι οι εξής (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009):

- Η μείωση του ΑΕΠ και η ύφεση στις οικονομίες πολλών κρατών
- Η αύξηση της ανεργίας σε ολόκληρο το πλανήτη και μάλιστα σε ορισμένες χώρες έλαβε εκρηκτικές διαστάσεις
- Η αύξηση του κόστους δανεισμού για πολλές χώρες εξαιτίας της αύξησης του επιτοκίου (spread)
- Η αύξηση του δημοσίου χρέους των χωρών εξαιτίας του υψηλού κόστους δανεισμού
- Η χρεοκοπία πολλών επιχειρήσεων επέφερε δυσμενή αποτελέσματα στις οικονομίες των χωρών
- Η μείωση των χορηγούμενων πιστώσεων από τις τράπεζες προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά
- Συγχωνεύσεις αρκετών επιχειρήσεων ή φυγή κεφαλαίων μέσω της μεταφοράς των δραστηριοτήτων τους σε άλλες περιοχές του πλανήτη
- Κατάργηση όλων των κοινωνικών παρεμβάσεων (συνδικάτα κτλ) με τη δικαιολογία της διατήρησης των θέσεων εργασίας
- Κοινωνική έκρηξη των κατώτερων στρωμάτων με δυσάρεστες συνέπειες

➤ **Η χρηματοπιστωτική κρίση στην Ελλάδα**

Η οικονομική κρίση βρήκε την Ελλάδα εντελώς απροετοίμαστη να δεχθεί ένα τέτοιο γεγονός. Η ελληνική οικονομία ήταν υπερχρεωμένη το δημόσιο χρέος άγγιζε τα 275 δις ευρώ και το εξωτερικό έλλειμμα είχε φτάσει στα ιστορικά υψηλά επίπεδα του 14%. Για την αντιμετώπιση των πρώτων προβλημάτων το 2008 η κυβέρνηση έσπευσε να διαθέσει 23 δις ευρώ σε δάνεια και 5 δις ευρώ σε εγγυήσεις μέσω συμμετοχής προκειμένου να στηρίξει το τραπεζικό σύστημα της χώρας (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009).

Δυστυχώς, η αντιμετώπιση αυτή ήταν επιφανειακή, πρόχειρη και όπως αποδείχτηκε αναποτελεσματική. Η ελληνική οικονομία είχε αφεθεί στη τύχη της και χωρίς ουσιαστικό παραγωγικό ιστό ήταν μια απόλυτα εισαγωγική οικονομία η οποία έγινε έρμαιο στις ορέξεις των κερδοσκόπων. Γρήγορα το επιτόκιο δανεισμού της Ελλάδας αυξήθηκε σε ιστορικά μεγέθη ξεπερνώντας το Μάρτιο του 2010 της 1000 μονάδες βάσεις. Η χώρα δεν μπορούσε να δανειστεί ώστε να καλύψει τις τρέχουσες της υποχρεώσεις και ο κίνδυνος χρεοκοπίας μιας χώρας εντός της ευρωζώνης ήταν ορατή. Μπροστά σε αυτό το κίνδυνο τον Απρίλιο του 2010 η κυβέρνηση αποφάσισε να προσφύγει στο μηχανισμό στήριξης ο οποίος δημιουργήθηκε από την Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ώστε να δανειστεί. Το

μνημόνιο και τι αυτό επέφερε στην ελληνική οικονομία είναι ζητήματα τα οποία θα εξηγηθούν στα επόμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας.

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε πως οι κύριες αιτίες της ελληνικής οικονομικής κρίσης είναι οι εξής:

1. Η δραματική αύξηση των επιτοκίων δανεισμού
2. Η δημοσιονομική αδυναμία του κράτους
3. Η εισαγωγή της χώρας χωρίς, όπως τελικά αποδείχθηκε, να πληροί τις προϋποθέσεις για ένταξη της στη ευρωζώνη. Έτσι περιορίστηκε η άσκηση της εθνικής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής αφαιρώντας έτσι το εργαλείο της υποτίμησης του νομίσματος. Επομένως κάθε προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής συνέπεσε με την οικονομική προσαρμογή στην αγορά εργασίας προκαλώντας έτσι «εσωτερική υποτίμηση» και αρνητικά αποτελέσματα στο παραγωγικό ιστό της εθνικής οικονομίας
4. Η σταδιακή, διαχρονική χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας
5. Η παγκόσμια οικονομική κρίση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

2.1 Η έννοια της επιχείρησης

Η επιχείρηση αποτελεί μια παραγωγική και οικονομική μονάδα με την έννοια ότι συνδυάζει και αξιοποιεί τους συντελεστές παραγωγής (την εργασία, το κεφάλαιο, τη γη και την επιχειρηματικότητα), προκειμένου να παράγει προϊόντα και υπηρεσίες, τα οποία και διαθέτει μέσω του μηχανισμού της αγοράς στους καταναλωτές με σκοπό την επίτευξη κέρδους το οποίο είναι κρίσιμο μέγεθος για τη λειτουργία και μακροημέρευση της επιχείρησης (Kuratko D., Hodgetts R., 2004).

Ο επιχειρηματίας είναι ο βασικός συντελεστής παραγωγής, οι δυνατότητες και τα μειονεκτήματα του είναι αυτά που θα καθορίσουν τις περιοχές αναζήτησης νέων ιδεών και τελικά το μέγεθος και το αντικείμενο της επιχείρησης. Σε τελική ανάλυση, η υποστήριξη που θα εξασφαλίσει η επιχείρηση από προμηθευτές, πιστωτές, τράπεζες ή πελάτες δεν είναι τίποτα άλλα παρά εμπιστοσύνη στις ικανότητες του επιχειρηματία.

Ο επιχειρηματίας χτίζει στη βάση των πλεονεκτημάτων του ενώ οι αδυναμίες του είναι που καθορίζουν τα όρια του. Δεν έχει ουσία η αναζήτηση ιδεών που απαιτούν σημαντικά κεφάλαια όταν οι δυνατότητες άντλησης κεφαλαίων είναι σχεδόν ανύπαρκτες, όπως δεν έχει ουσία η αναζήτηση ιδεών που απαιτούν γνώσεις, όταν το μορφωτικό επίπεδο είναι χαμηλό και εδώ οι οποίες εξαιρέσεις κατά καιρούς ακούγονται απλά επιβεβαιώνουν τον κανόνα. Έτσι, πριν ακόμα αρχίσει να αναζητά καινούργιες επιχειρηματικές ιδέες θα πρέπει να ανακαλύψει τις δικές του δυνατότητες και περιορισμούς ενώ ταυτόχρονα να αποφασίσει για το μέγεθος του κινδύνου που είναι διατεθειμένος να αναλάβει.

Στη βάση των αποτελεσμάτων αυτής της κατάστασης και έχοντας πλέον καθαρά μπροστά του τις αντικειμενικές δυνατότητες ο επιχειρηματίας μπορεί να επιλέξει τους στόχους που του ταιριάζουν ενώ η ανάλυση του περιβάλλοντος και της αγοράς και η αναγνώριση των κινδύνων και ευκαιριών που παρουσιάζονται θα του δώσουν τη δυνατότητα να κάνει τις καλύτερες επιλογές και ταυτόχρονα να σχεδιάσει ολοκληρωμένα, τουλάχιστο στο μυαλό του, τη νέα επιχειρηματική του δραστηριότητα.

Επιχειρηματικότητα σημαίνει τα εξής:

- Το συνδυασμό των συντελεστών παραγωγής με σκοπό τη δημιουργία υλικών αγαθών και υπηρεσιών
- Εμπεριέχει το στοιχείο της καινοτομίας με την εισαγωγή και εφαρμογή νέων μεθόδων παραγωγής
- Εμπεριέχει το στοιχείο του κινδύνου

Τα κύρια χαρακτηριστικά τα οποία διακρίνουν την επιχείρηση από τις υπόλοιπες παραγωγικές και οικονομικές μονάδες είναι τα εξής:

1. Η επιχείρηση παράγει προϊόντα και υπηρεσίες τα οποία διαθέτει έναντι μιας αξίας ανταλλαγής μέσω του μηχανισμού της αγοράς
2. Η επιχείρηση συνδέεται με το στοιχείο του κινδύνου που σημαίνει ότι αντί για κέρδος υπάρχει πιθανότητα να προκύψει και ζημία.

Εκτός από τα παραπάνω η επιχείρηση θεωρείται και μια κοινωνική οργάνωση με την έννοια ότι:

1. Η επιχείρηση εκφράζει ένα τρόπο συλλογικής δράσης
2. Στο πλαίσιο της αναπτύσσονται κοινωνικές σχέσεις
3. Μέσα σε αυτή διαμορφώνονται διαφορετικά, συγκρουόμενα συμφέροντα μεταξύ διαφορετικών ομάδων
4. Υπάρχουν σχέσεις εξουσίας
5. Η επιχείρηση λειτουργεί σύμφωνα με ένα πλαίσιο τυπικών ή άτυπων κανόνων
6. Η επιχείρηση εκτός από προϊόντα ή υπηρεσίες προσφέρει απασχόληση και ικανοποίηση των διαφόρων κοινωνικών αναγκών

2.2 Η κουλτούρα της επιχείρησης

Ως κουλτούρα της επιχείρησης ορίζεται ένα σύστημα κοινών αξιών, πιστεύω, εννοιών, παραδοχών, συμβόλων, εθίμων, προτύπων και κανόνων που ισχύουν σε μια επιχείρηση και διέπουν την ύπαρξη και τη λειτουργία αυτής. Η κουλτούρα αποτελεί ένα από τα κυριότερα συστατικά στοιχεία μιας κοινωνικής οργάνωσης αφού προσδιορίζει και σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία της. Πρόκειται ουσιαστικά για μια φιλοσοφία η οποία δίνει κατεύθυνση στα άτομα και στις ομάδες των ατόμων που ζουν και εργάζονται μέσα στην επιχείρηση, συμβάλλει στην αρμονία, τη συνοχή και την αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ αυτών στο πλαίσιο της οργάνωσης (Kuratko D., Hodgetts R., 2004).

Έτσι, η κουλτούρα σε μια επιχείρηση προσδιορίζει:

- Τη λειτουργία της
- Τις σχέσεις των εργαζομένων στο πλαίσιο της τυπικής οργάνωσης
- Τις σχέσεις της οργάνωσης με το περιβάλλον της
- Τις στάσεις της οργάνωσης ως προς τα προϊόντα, τις υπηρεσίες, τους πελάτες και το περιβάλλον

Το μέγεθος, η φιλοσοφία, οι γνώσεις, η οργάνωση και οι άνθρωποι αναδεικνύονται ως πρωταρχικά στοιχεία τα οποία επιτρέπουν σε μια επιχείρηση να επιτυγχάνει τους στόχους της και συμβάλλουν αποφασιστικά και στην ικανοποίηση των πελατών της. Για παράδειγμα, αν σε μια επιχείρηση υπάρχει ως κοινή αξία η εμπιστοσύνη, τότε τα άτομα τα οποία εργάζονται σε αυτή στηρίζονται στην αξία αυτή και συμπεριφέρονται με αυτή ως βάση (Hisrich R. & Peters M., 2002).

2.3 Τα βασικά εργαλεία διοίκησης

Το σημείο εκκίνησης για την επιχειρηματική ιδέα βρίσκεται συνήθως στο μυαλό του επιχειρηματία και όχι τόσο στην αγορά ή σε κάποιο εργαστήριο ή ακόμη περισσότερο σε ένα επιχειρηματικό σχέδιο. Το μέγεθος της επιτυχίας της προσπάθειας του είναι ανάλογο με τον κίνδυνο που αυτός και μόνο είναι διατεθειμένος να αναλάβει με τις παραχωρήσεις που είναι διατεθειμένος να κάνει σε επίπεδο αρχών και προσωπικών ή κοινωνικών αναστολών.

Ο επιχειρηματίας είναι ο βασικός συντελεστής, οι δυνατότητες και τα μειονεκτήματα του είναι αυτά που θα καθορίσουν τις περιοχές αναζήτησης νέων ιδεών και τελικά το μέγεθος και το αντικείμενο της επιχείρησης. Σε τελική ανάλυση η υποστήριξη που θα εξασφαλίσει η επιχείρηση από προμηθευτές, πιστωτές, τράπεζες ή πελάτες δεν είναι τίποτε άλλο παρά εμπιστοσύνη στις ικανότητες του επιχειρηματία (Ζευγαρίδης Σ., 2003).

Ο επιχειρηματίας χτίζει στη βάση των πλεονεκτημάτων του ενώ οι αδυναμίες του είναι που καθορίζουν τα όρια του. Δεν έχει ουσία η αναζήτηση ιδεών που απαιτούν σημαντικά κεφάλαια όταν οι δυνατότητες άντλησης κεφαλαίων είναι σχεδόν ανύπαρκτες, όπως δεν έχει ουσία η αναζήτηση ιδεών που απαιτούν γνώσεις όταν το μορφωτικό επίπεδο είναι χαμηλό και εδώ οι όποιες εξαιρέσεις κατά καιρούς ακούγονται απλά επιβεβαιώνουν τον κανόνα. Έτσι πριν ακόμα αρχίσει να αναζητά καινούργιες επιχειρηματικές ιδέες θα πρέπει να ανακαλύψει τις δικές του δυνατότητες και περιορισμούς, ενώ ταυτόχρονα να αποφασίσει για το μέγεθος του κινδύνου που είναι διατεθειμένος να αναλάβει.

Στη βάση των αποτελεσμάτων αυτής της άσκησης και έχοντας πλέον καθαρά μπροστά του τις αντικειμενικές δυνατότητες, ο επιχειρηματίας μπορεί να επιλέξει τους στόχους που του ταιριάζουν ενώ η ανάλυση του περιβάλλοντος και της αγοράς και η αναγνώριση των κινδύνων και ευκαιριών που παρουσιάζονται θα του δώσουν τη δυνατότητα να κάνει τις καλύτερες επιλογές και ταυτόχρονα να σχεδιάσει ολοκληρωμένα τουλάχιστο στο μυαλό του τη νέα του επιχειρηματική δραστηριότητα.

2.3.1 Η S.W.O.T Analysis

Η S.W.O.T Analysis δηλαδή η ανάλυση των ισχυρών και αδύνατων σημείων, των ευκαιριών και των κινδύνων είναι ένα αρκετά χρήσιμο εργαλείο που θα βοηθήσει τον υποψήφιο επιχειρηματία να αναλύσει όλες τις πληροφορίες σχετικά με τη μελλοντική επιχείρηση του και ταυτόχρονα να κατανοήσει ακριβώς τις δυνατότητες του.

Από την άλλη θα βοηθήσει τον έμπειρο επιχειρηματία να κάνει μια λεπτομερή περιγραφή της υπάρχουσας δραστηριότητας του πριν ακόμα πάρει αποφάσεις οι οποίες μπορεί να είναι καθοριστικές για την πορεία του.

Είναι μια άσκηση εξέτασης των σχέσεων ανάμεσα στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία και στα χαρακτηριστικά της αγοράς στην οποία αυτός θα δραστηριοποιηθεί, ενώ πολλά από τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν θα τα χρησιμοποιήσει αργότερα προκειμένου να πραγματοποιήσει την έρευνα αγοράς και να αναπτύξει το επιχειρηματικό σχέδιο και τη στρατηγική του μάρκετινγκ (Φράγκος Χ., 2006).

Η τεχνική αποτελείται από δύο μέρη, μια εσωτερική ανάλυση η οποία συχνά λέγεται και εσωτερική αξιολόγηση που είναι η προσπάθεια εντοπισμού των ισχυρών και των αδύνατων σημείων του επιχειρηματία και μια εξωτερική ανάλυση η οποία επικεντρώνεται στις ευκαιρίες που δίνει η αγορά αλλά και στους κινδύνους που μπορεί κάποιος να αντιμετωπίσει σε αυτή.

Στην εσωτερική ανάλυση καταγράφουμε και βαθμολογούμε όλα εκείνα τα σημεία τα οποία μπορεί να έχουν κάποια επίδραση στην όποια επιχειρηματική δραστηριότητα πράγμα που θα μας επιτρέψει από τη μια να απαντήσουμε εύκολα και γρήγορα στην ερώτηση αν το να γίνουμε επιχειρηματίες είναι κάτι που πάντα ονειρευόμαστε ενώ μια δεύτερη ματιά θα μας βοηθήσει να εντοπίσουμε τα σημεία που υστερούμε και κατ' επέκταση πρέπει να ισχυροποιήσουμε ώστε να βρούμε άλλους τρόπους να τα αναπληρώσουμε.

Σημειώνεται στο σημείο αυτό ότι η εσωτερική αξιολόγηση δε σταματά στην πρώτη προσέγγιση η μέθοδος αποδίδει όταν εφαρμόζονται επαναληπτικοί κύκλοι αξιολόγησης πριν από κάθε σημαντική απόφαση.

2.3.2 Ανάλυση εξωτερικών παραγόντων: η αγορά, το προϊόν και ο ανταγωνισμός

Πριν ξεκινήσει μια επιχειρηματική δραστηριότητα ο επιχειρηματίας χρειάζεται να γνωρίσει την αγορά μέσα στην οποία θα κινηθεί και με αυτό εννοούμε τόσο συνολικά την αγορά που περιλαμβάνει το σύνολο των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται και καταναλώνονται σε μια δεδομένη στιγμή σε ένα συγκεκριμένο τόπο αλλά και ειδικότερα την αγορά του προϊόντος που ο ίδιος παράγει ή σκέφτεται να αναπτύξει.

Η αγορά είναι βασικός οικονομικός θεσμός έχει να κάνει με την οικονομική συμπεριφορά των ανθρώπων δηλαδή τη διαδικασία παραγωγής και κατανάλωσης αγαθών.

Είναι γνωστό ότι ο κάθε παραγωγός παράγει προϊόντα όχι για να καταναλώσει ο ίδιος αλλά για να καταναλώσουν άλλοι, που τις πιο πολλές φορές ούτε καν τους γνωρίζει. Το αγαθό προσφέρεται με τη βοήθεια των μηχανισμών της αγοράς σε αυτόν που θα το ζητήσει (Φράγκος Χ., 2006).

Εδώ διαπραγματεύονται οι δύο πλευρές της ίδιας πράξης. Από τη μία πλευρά είναι η προσφορά, η προσπάθεια δηλαδή του παραγωγού να πουλήσει τα προϊόντα του και από την άλλη πλευρά είναι η ζήτηση, η διάθεση του καταναλωτή να αγοράσει το προϊόν και έτσι η αγορά είναι μια σχέση προσφοράς και ζήτησης αγαθών, που αναπτύσσεται ανάμεσα στον παραγωγό και τον καταναλωτή. Ο παραγωγός διαθέτει του για να πάρει στη θέση του κάτι άλλο. Ο καταναλωτής παίρνει το προϊόν και ως αντάλλαγμα δίνει στον παραγωγό κάτι άλλο.

Ο επιχειρηματίας πρέπει να γνωρίζει και να κατανοεί και τις δύο πλευρές της αγοράς, τις διαδικασίες δηλαδή που καθορίζουν τη σχέση προσφοράς – ζήτησης της αγοράς αλλά και τις προϋποθέσεις και τους λόγους που κάποιος καταναλωτής προτιμά να αγοράζει το ένα ή το άλλο προϊόν. Ο επιχειρηματίας πρέπει επομένως να συνυπολογίζει: το μέγεθος, τη δομή και τα χαρακτηριστικά της αγοράς, τα τμήματα της αγοράς, τον ανταγωνισμό και το προϊόν.

2.3.3 Ο ανταγωνισμός

Η αναγνώριση των δυνατοτήτων των ανταγωνιστών είναι απαραίτητη και πρέπει να γίνεται πριν ακόμα ξεκινήσει οποιαδήποτε επιχειρηματική δραστηριότητα ενώ παίζει σημαντικό ρόλο και στην επιλογή του τμήματος αγοράς στο οποίο κάποιος θα προσπαθήσει να δραστηριοποιηθεί.

Πολλοί επιχειρηματίες βλέπουν τους ανταγωνιστές τους σαν διαδοχικούς ομόκεντρους κύκλους με τους άμεσους ανταγωνιστές στο κεντρικό κύκλο ενώ όσο απομακρυνόμαστε από αυτόν ο ανταγωνισμός είναι όλο και μικρότερος. Περιγραφικά θα εντοπίζαμε τρεις κύκλους (Μπουραντάς Δ., 1992).

- Πρώτος κύκλος: Είναι ομοειδείς επιχειρήσεις στην ίδια γεωγραφική περιοχή. Να σημειωθεί ότι τα όρια της γεωγραφικής περιοχής και η διάμετρος του κύκλου εξαρτάται από το προϊόν που παράγει ο κάθε επιχειρηματίας
- Δεύτερος κύκλος: Είναι οι ανταγωνιστές που προσφέρουν ομοειδή προϊόντα αλλά έχουν άλλου είδους επιχειρήσεις ή ανταγωνιστές που παράγουν τα ίδια προϊόντα σε ίδιες επιχειρήσεις αλλά σε άλλη γεωγραφική περιοχή
- Τρίτος κύκλος: Είναι ανταγωνιστές που πουλούν υποκατάστατα ή και αντίθετα προϊόντα από τα δικά μας και απευθύνονται στους ίδιους αγοραστές

Η ανάλυση του ανταγωνισμού αποκτά σημασία και είναι αποδοτική όταν γίνεται από την πλευρά του καταναλωτή όταν δηλαδή προσπαθούμε εμείς να σκεφτούμε ως καταναλωτές ποια κίνητρα έχουμε για να αγοράσουμε από τη μια ή την άλλη επιχείρηση. Ταυτόχρονα πρέπει να σκεφτόμαστε ποια είναι τα πλεονεκτήματα μιας τουλάχιστον απέναντι στους άμεσους ανταγωνιστές και με ποιους τρόπους μπορούμε να βελτιώσουμε αυτά τα πλεονεκτήματα.

Αρκετοί είναι εκείνοι οι επιχειρηματίες που προκειμένου να μάθουν τον τρόπο που δουλεύει ο ανταγωνιστής τους χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους, μερικές από τις οποίες είναι απόλυτα νόμιμες. Έτσι για παράδειγμα, το να μελετά κανείς τα διαφημιστικά έντυπα των ανταγωνιστών του το να πραγματοποιεί αγορές από τα καταστήματα τους ώστε να βλέπει το επίπεδο των τιμών και της εξυπηρέτησης είναι κάτι που μπορεί να τον βοηθήσει να διαμορφώσει μια αρκετά ακριβή εικόνα για αυτούς.

Βασικές πληροφορίες που είναι καλό να γνωρίζει κάποιος για τους ανταγωνιστές του είναι οι εξής:

1. Το μερίδιο αγοράς κάθε ανταγωνιστή
2. Πως οι καταναλωτές αντιλαμβάνονται και αξιολογούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες των ανταγωνιστών

3. Οι οικονομικές δυνατότητες του ανταγωνισμού που πιθανόν επηρεάζουν την ικανότητα του να δαπανά σε διαφήμιση και προγράμματα προβολής
4. Η δυνατότητα κάθε ανταγωνιστή να παράγει νέες ιδέες για νέα προϊόντα και υπηρεσίες

Από τη στιγμή που κάποιος μπορεί να αναγνωρίζει τους ανταγωνιστές του το επόμενο χρήσιμο βήμα θα ήταν να μπορούσε να προβλέψει ποια είναι τα σχέδια τους για τα επόμενα χρόνια πράγμα το οποίο βέβαια εξαρτάται από την κατανόηση των στόχων και των επιδιώξεων τους. Αρκετοί είναι εκείνοι οι επιχειρηματίες που ξοδεύουν μεγάλα ποσά προκειμένου να μάθουν κάποιες από τις παρακάτω πληροφορίες για τους ανταγωνιστές τους, όπως:

- Τις ετήσιες προβλέψεις πωλήσεις, κόστους παραγωγής και κερδών
- Τα προγράμματα προβολής και προώθησης
- Τα προγράμματα εισαγωγής και ανάπτυξης νέων προϊόντων και υπηρεσιών

2.4 Η λήψη των αποφάσεων

Για τον επιχειρηματία η ανάγκη της απόφασης έρχεται τη στιγμή που παρουσιάζεται μια κατάσταση η οποία ζητά οπωσδήποτε μια απάντηση.

Αποφάσεις παίρνονται καθημερινά όταν έχουμε να δώσουμε απάντηση στο ερώτημα « τι κάνουμε τώρα», καθώς οι συνθήκες αλλάζουν συνεχώς. Ακόμα και αν είμαστε σε θέση να παίρνουμε αυτόματα αποφάσεις, βασισμένοι στην εμπειρία μας από ανάλογες περιπτώσεις κάθε κατάσταση είναι διαφορετική από τις άλλες τουλάχιστο σε κάποιες πλευρές έτσι ώστε να είμαστε αναγκασμένοι να βρισκόμαστε συνεχώς μπροστά σε καινούργια δεδομένα.

Κατά τη διαδικασία της απόφασης ο επιχειρηματίας καλείται να επιλέξει τη σωστή ενέργεια από μια σειρά εναλλακτικών λύσεων έχοντας πάντα υπόψη τις συνέπειες της επιλογής αυτής. Θεωρητικά, προτιμούμε κάποιες συνέπειες από άλλες και έτσι προσπαθούμε να αναγνωρίσουμε εκείνες τις ενέργειες που θα έχουν τα καλύτερα για τον επιχειρηματία αποτελέσματα.

Όταν αυτός αποφασίζει γνωρίζει από πριν τις συνέπειες καθεμιάς από τις πιθανές λύσεις του προβλήματος τότε λέμε ότι έχει να κάνει με απόφαση σε συνθήκες βεβαιότητας.

Σε άλλη περίπτωση, ενδέχεται να έχει κάποιες ιδέες για το ποιες από τις πιθανές λύσεις είναι περισσότερο ή λιγότερο προτιμώμενες. Ειδικότερα, θα βάλει αριθμητικές πιθανότητες στις διάφορες συνέπειες. Αν λειτουργήσει έτσι, λέμε ότι η διαδικασία αποφάσεων είναι συνθήκες κινδύνου (Varian H., 2009).

Αν αυτός που αποφασίζει δεν ξέρει τις συνέπειες των ενεργειών του ούτε μπορεί να τις σταθμίσει με πιθανότητες τότε λέμε ότι αποφασίζει σε συνθήκες αβεβαιότητας.

Η διαδικασία λήψης της απόφασης είναι μια σειρά από δραστηριότητες με τις οποίες συγκεντρώνουμε και επεξεργαζόμαστε τα απαραίτητα πληροφοριακά στοιχεία αναδεικνύουμε το πλήθος των εναλλακτικών λύσεων, επιλέγουμε τη καλύτερη από αυτές και τέλος καθορίζουμε τον τρόπο υλοποίησης της απόφασης.

Η πολυπλοκότητα και η δυσκολία αυτής της διαδικασίας έχει άμεση σχέση με τις συνθήκες μέσα στις οποίες καλούμαστε να αποφασίσουμε με τον τύπο της απόφασης που έχουμε να πάρουμε και με το βαθμό γνώσης των αντικειμενικών συνθηκών μέσα στις οποίες εργαζόμαστε.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων μπορεί να εφαρμοστεί σε όλα τα προβλήματα που δημιουργούνται μέσα στην επιχείρηση από τα τελείως απλά έως τα πιο σύνθετα καθώς και σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας της και βέβαια μπορεί να χρησιμοποιηθεί πριν ακόμα ξεκινήσει η επιχειρηματική δραστηριότητα.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα βήματα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων από μια επιχείρηση (Κανελλόπουλος Χ., 1991).

1. Αναγνώριση του προβλήματος

Πολλοί θεωρητικοί υπογραμμίζουν ότι η πιο συνηθισμένη πηγή σφαλμάτων στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων είναι η έμφαση που δίνεται στην αναζήτηση της σωστής απάντησης και όχι της σωστής ερώτησης.

Η αναγνώριση του προβλήματος συνοδεύεται από τους παρακάτω τουλάχιστον δύο παράγοντες:

A) Για κάποιο λόγο εμφανίζονται ανισοροπίες στους προγραμματισμένους στόχους και στα αποτελέσματα τα οποία ίσως έτσι θέσουν σε κίνδυνο τους στόχους

B) Επιθυμούμε να πετύχουμε καλύτερα αποτελέσματα από αυτά που αρχικά είχαμε προγραμματίσει;

Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη φάση παίζει η συγκέντρωση των πληροφοριών που θα μας βοηθήσουν να λύσουμε το πρόβλημα. Θα πρέπει να αποφασίσουμε για τον τύπο, το μέγεθος και το είδος των πληροφοριών που θα μας είναι πιο χρήσιμες στη λήψη τη απόφασης.

2. Ανάπτυξη εναλλακτικών λύσεων

Το πιο δύσκολο μέρος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων είναι η ανάπτυξη εναλλακτικών λύσεων και αυτό γιατί το ανθρώπινο μυαλό έχει τη τάση να μην ξεφεύγει από ορισμένα όρια που το παρελθόν και οι εμπειρίες του θέτουν.

Έτσι, η πιθανή λύση σε ένα πρόβλημα συνήθως εντοπίζεται σε αντίστοιχες λύσεις που είχαν στο παρελθόν εφαρμοστεί και που μπορεί σε εκείνες τις συγκεκριμένες συνθήκες να ήταν αποδοτικές αλλά στις παρούσες συνθήκες να μην έχουν το προσδοκώμενο αποτέλεσμα.

Το σύνολο των εναλλακτικών λύσεων μιας πιθανής απόφασης είναι ένα στοιχείο ανεξάρτητο από τη θέληση μας και καθορίζεται από το ίδιο το περιεχόμενο της απόφασης η οποία προϋποθέτει την επιλογή. Ένας απλός και πολύ αποτελεσματικός τρόπος που θα βοηθήσει τον επιχειρηματία να αναπτύξει τις εναλλακτικές λύσεις είναι η «καταιγίδα των ιδεών» ή αλλιώς brainstorming.

Για να έχει επιτυχία η μέθοδος αυτή απαραίτητη προϋπόθεση είναι η συγκρότηση μιας ομάδας που να μοιράζεται με τον επιχειρηματία τις ίδιες ανησυχίες για το πρόβλημα που τον απασχολεί η οποία θα μπορούσε για παράδειγμα να αποτελείται

από φίλους ή ακόμα και πρόσωπα του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος του (Κανελλόπουλος Χ., 1991).

Από την αρχή γίνονται γνωστοί σε όλα τα μέλη της ομάδας οι κανόνες της μεθόδους οι οποίοι και είναι οι εξής:

- Ο καθένας από τους συμμετέχοντες πρέπει να κάνει τουλάχιστο μια πρόταση για το πρόβλημα που απασχολεί ενώ το καλύτερο είναι να γίνεται μια καταγραφή της σκέψης που έρχεται αυθόρμητα στο μυαλό
- Δεν επιτρέπεται καμία κριτική, κανένα σχόλιο, χαμόγελο, μορφασμός, οτιδήποτε που μπορεί να δηλώνει επιδοκίμασία ή αποδοκίμασία από τους άλλους συμμετέχοντες
- Αυτό που ενδιαφέρει είναι η ποσότητα των παραγόμενων ιδεών και προτάσεων και όχι η ποιότητα
- Ένα από τα μέλη της ομάδας θα σημειώνει όλες τις προτάσεις που ακούγονται

Αφού δημιουργηθεί ευχάριστη και άνετη ατμόσφαιρα συζήτησης η οποία μπορεί να επιτευχθεί με την προσεκτική επιλογή του χώρου που θα γίνει η συνάντηση της ομάδας που πρέπει να είναι άνετος και να εμπνέει τους συμμετέχοντες, εξασφαλίζονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την αβίαστη έκφραση των οποιωνδήποτε σχετικών με το πρόβλημα ιδεών, απόψεων και γνωμών από καθένα από τους συμμετέχοντες.

Το αποτέλεσμα από τον ελεύθερο συνδυασμό διαφόρων μη λογικά συσχετιζόμενων στοιχείων είναι η εμφάνιση μιας νέας ή καινοφανούς ιδέας καθώς κύρια επιδίωξη της μεθόδου είναι η προαγωγή της δημιουργικής φαντασίας των ατόμων και η εκμείευση πρωτότυπων και τολμηρών ιδεών.

3. Αξιολόγηση των εναλλακτικών λύσεων

Προφανώς όλες οι ιδέες που αναπτύχθηκαν ως εναλλακτικές λύσεις δεν ικανοποιούν το πρόβλημα.

Σε αυτή τη φάση οι αποφασίζοντες προβαίνουν στις ακόλουθες ενέργειες:

- Αναλύουν τις διάφορες λύσεις που αναπτύχθηκαν και στη συνέχεια διατυπώνουν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της κάθε λύσης και κάνουν μια ιεράρχηση τόσο των πλεονεκτημάτων όσο και των μειονεκτημάτων της καθεμιάς
- Προβλέπουν και καθορίζουν τα αποτελέσματα που δίνει κάθε λύση εκφράζοντας τα κυρίως σε χρηματικές μονάδες

Αρχίζοντας από αυτές που εμφανώς δεν ικανοποιούν τον ορισμό του προβλήματος καταλήγουμε σε τρεις ή τέσσερις εναλλακτικές λύσεις οι οποίες φαίνεται ότι πλησιάζουμε περισσότερο προς τη λύση του (Κανελλόπουλος Χ., 1991).

4. Η λήψη της απόφασης

Αυτός που αποφασίζει στην προσπάθεια του να λύσει ένα συγκεκριμένο πρόβλημα θα πρέπει να λάβει υπόψη του μια σειρά από παράγοντες ανάμεσα στους οποίους σημειώνουμε τα εξής (Φράγκος Χ., 2006):

- Τον κίνδυνο που εμπεριέχουν οι εναλλακτικές λύσεις σε σχέση με τα πλεονεκτήματα τα οποία έχουν
- Την οικονομία των προσπαθειών με την έννοια ότι θεωρείται άριστη εκείνη η απόφαση η οποία εξασφαλίζει τα καλύτερα αποτελέσματα με τις λιγότερο δυνατόν προσπάθειες
- Τον παράγοντα χρόνο, ο οποίος στο βαθμό που οι άλλοι παράγοντες είναι ίδιοι μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην επιλογή της απόφασης
- Το γεγονός ότι οι αποφάσεις θα πρέπει να υποστηρίζουν τους στόχους και τους σκοπούς του οργανισμού και της επιχείρησης
- Το κόστος υλοποίησης της απόφασης καθώς πολλά προβλήματα για να λυθούν απαιτούν αυξημένους οικονομικούς πόρους οι οποίοι συνήθως είναι περιορισμένοι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Ο ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

3.1 Η έννοια του εισοδηματικού περιορισμού

Η οικονομική θεωρία του καταναλωτή είναι πολύ απλή: οι οικονομολόγοι δέχονται ότι οι καταναλωτές επιλέγουν το άριστο καλάθι καταναλωτικών αγαθών που τους είναι προσιτό. Για να δοθεί περιεχόμενο σε αυτή τη θεωρία πρέπει να περιγραφεί με μεγαλύτερη ακρίβεια τι εννοείται με το άριστο και τι εννοείται με το τους είναι προσιτό.

Ξεκινώντας με τη εξέταση της έννοιας του εισοδηματικού περιορισμού, γίνεται η υπόθεση ότι υπάρχει ένα σύνολο αγαθών από τα οποία ο καταναλωτής μπορεί να επιλέξει. Στην καθημερινότητα υπάρχουν πολλά αγαθά προς κατανάλωση αλλά για τους σκοπούς μας είναι βολικό να εξετάσουμε την περίπτωση δύο μόνο αγαθών αφού έτσι μπορούμε να παραστήσουμε γραφικά τη συμπεριφορά επιλογής του καταναλωτή.

Ορίζεται ο συνδυασμός καταναλωτικών αγαθών του καταναλωτή με τη σχέση (X_1, X_2) , που είναι ένας κατάλογος δύο αριθμών που δίνει την πληροφόρηση για το πόσο από το αγαθό 1 επιλέγει να καταναλώσει X_1 και πόσο επιλέγει από το αγαθό , X_2 . Γίνεται η υπόθεση ότι δύναται να παρατηρηθούν οι τιμές των δύο αγαθών (p_1, p_2) και το χρηματικό ποσό που μπορεί να δαπανήσει ο καταναλωτής m . Ο εισοδηματικός περιορισμός του καταναλωτή μπορεί να γραφεί ως εξής:

$$P_1X_1 + P_2X_2 \leq m$$

Το P_1X_1 παριστά, εδώ, το χρηματικό ποσό που δαπανά ο καταναλωτής για το αγαθό X_1 και το P_2X_2 παριστά το χρηματικό ποσό που δαπανά για το αγαθό X_2 . Ο εισοδηματικός περιορισμός του καταναλωτή απαιτεί το χρηματικό ποσό που δαπανάται στα δύο αγαθά να μην είναι μεγαλύτερο από το συνολικό ποσό που θα δαπανηθεί ο καταναλωτής και συνεπώς οι προσιτοί καταναλωτικοί συνδυασμοί του καταναλωτή είναι εκείνοι που δεν κοστίζουν περισσότερο από m . Το σύνολο αυτό των προσιτών καταναλωτικών συνδυασμών που αντιστοιχεί στις τιμές (p_1, p_2) και το εισόδημα m το ονομάζουμε σύνολο οικονομικών δυνατοτήτων του καταναλωτή.

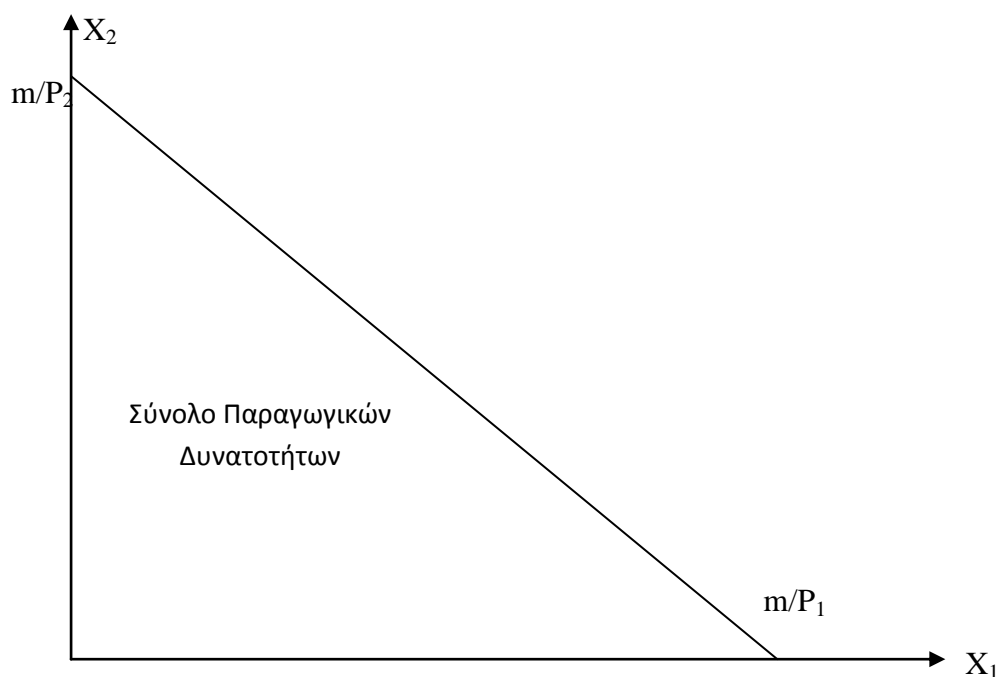
3.2 Οι ιδιότητες του συνόλου καταναλωτικών δυνατοτήτων

Η γραμμή εισοδηματικού περιορισμού είναι το σύνολο των συνδυασμών καταναλωτικών αγαθών που κοστίζουν ακριβώς m :

$$P_1X_1 + P_2X_2 = m$$

Αυτοί είναι οι συνδυασμοί καταναλωτικών αγαθών που εξαντλούν ακριβώς το εισόδημα του καταναλωτή. Το σύνολο καταναλωτικών δυνατοτήτων απεικονίζεται στο Σχήμα 1. Η έντονη γραμμή είναι η γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού, δηλαδή οι συνδυασμοί αγαθών που κοστίζουν ακριβώς m και οι συνδυασμοί κάτω

από αυτή τη γραμμή είναι αυτοί που κοστίζουν αυστηρά λιγότερο από m (βλέπε Σχήμα 3.1).

Σχήμα 3.1. Η καμπύλη του εισοδηματικού περιορισμού

Μπορούμε να αναδιατάξουμε τη γραμμή εισοδηματικού περιορισμού και να καταλήξουμε στο τύπο:

$$X_2 = \frac{m}{P_2} - \frac{P_1}{P_2} X_1$$

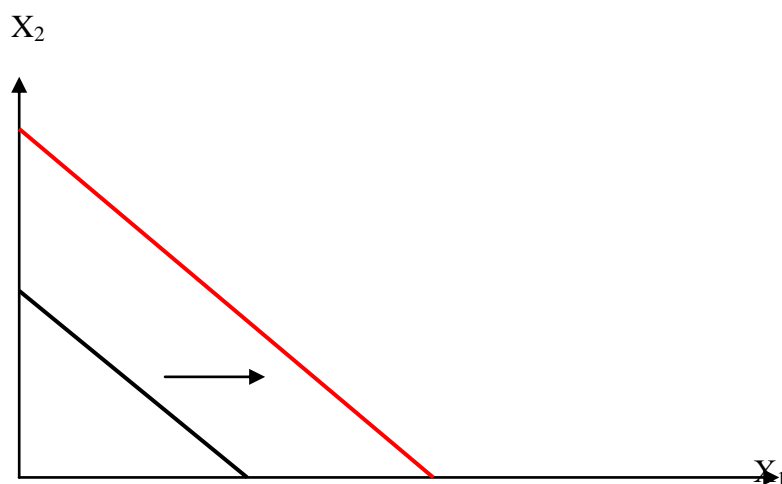
Αυτός είναι ο τύπος μιας ευθείας γραμμής που τέμνει τον κατακόρυφο άξονα στο σημείο m/P_2 και έχει κλίση $-P_1/P_2$. Ο τύπος αυτός μα λέει πόσες μονάδες του αγαθού 2 πρέπει να καταναλώσει ο καταναλωτής για να ικανοποιήσει ακριβώς τον εισοδηματικό του περιορισμό εάν καταναλώνει X_1 μονάδες του αγαθού 1.

Η κλίση της ευθείας αυτής έχει μια λεπτή οικονομική ερμηνεία. Παριστάνει το ρυθμό με τον οποίο η αγορά προσφέρεται να υποκαταστήσει το αγαθό X_1 με το αγαθό X_2 . Ας υποθέσουμε για παράδειγμα ότι ο καταναλωτής αυξάνει την κατανάλωση του αγαθού X_1 κατά ΔX_1 . Πόσο πρέπει να μεταβληθεί η κατανάλωση του αγαθού X_2 προκειμένου να ικανοποιηθεί ο εισοδηματικός περιορισμός;

3.3 Πως μεταβάλλεται η γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού;

Όταν μεταβάλλονται οι τιμές και τα εισοδήματα το σύνολο των αγαθών που έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει κάποιος καταναλωτής μεταβάλλεται επίσης. Πώς όμως επηρεάζουν οι μεταβολές αυτές το σύνολο των καταναλωτικών δυνατοτήτων;

Αρχικά, θα εξεταστούν κάποιες μεταβολές στο εισόδημα. Εύκολα προκύπτει ότι μια αύξηση στο εισόδημα θα αυξήσει την τιμή του σημείου τομής με το κατακόρυφο άξονα και δε θα επηρεάσει την κλίση της καμπύλης. Επομένως, μια αύξηση του εισοδήματος θα οδηγήσει σε μια παράλληλη προς τα έξω μετατόπιση της γραμμής του εισοδηματικού περιορισμού (βλέπε Σχήμα 3.2). Αντίστοιχα, μια μείωση του εισοδήματος θα προκαλέσει μια παράλληλη προς τα μέσα μετατόπιση.

Σχήμα 3.2. Αύξηση του εισοδήματος και η καμπύλη του εισοδηματικού περιορισμού

Τι γίνεται όταν αλλάζουν οι τιμές; Θεωρείται, αρχικά, ότι αυξάνεται η τιμή του αγαθού X_1 και ταυτόχρονα παραμένει σταθερή η τιμή του αγαθού X_2 και το εισόδημα. Σύμφωνα με τη θεωρία η αύξηση του P_1 δε θα μεταβάλει το σημείο τομής με τον κατακόρυφο άξονα, θα κάνει, όμως, τη γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού πιο απότομη αφού θα αυξηθεί το P_1/P_2 (βλέπε Σχήμα 3.3).

Έστω τώρα ότι διπλασιάζονται τις τιμές των αγαθών X_1 και X_2 . Σε αυτή τη περίπτωση τα σημεία τομής με τον κατακόρυφο και τον οριζόντιο άξονα μετατοπίζονται προς τα μέσα κατά το συντελεστή ένα δεύτερο και γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού μετατοπίζεται προς τα μέσα επίσης κατά ένα δεύτερο (βλέπε Σχήμα 3.4). Πολλαπλασιασμός και των δύο τιμών επί δύο είναι ακριβώς το ίδιο με τη διαίρεση του εισοδήματος δια δύο.

Αυτό μπορεί να αποδειχθεί και αλγεβρικά. Έστω ότι η αρχική γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού είναι:

$$P_1X_1 + P_2X_2 = m$$

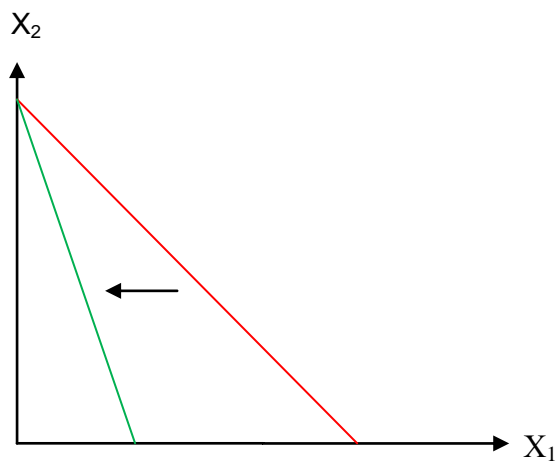
Κάνοντας την υπόθεση ότι και οι δύο τιμές γίνονται t φορές μεγαλύτερες, η αύξηση αυτή και των δύο τιμών δίνει:

$$tP_1X_1 + tP_2X_2 = m$$

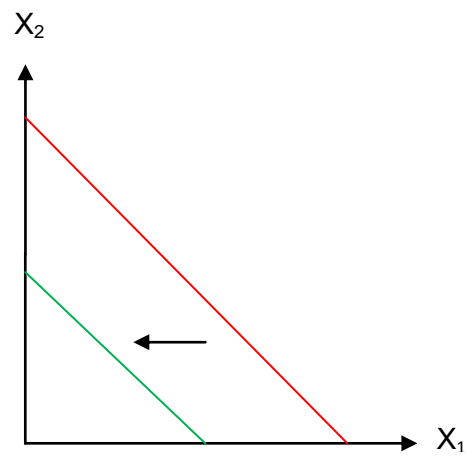
Όμως, η εξίσωση αυτή είναι η ίδια με την:

$$P_1X_1 + P_2X_2 = \frac{m}{t}$$

Επομένως, ο πολλαπλασιασμός και των δύο τιμών επί μια σταθερά ποσότητα t είναι ακριβώς το ίδιο με τη διαίρεση του εισοδήματος με την ίδια σταθερά t . Κατά συνέπεια εάν πολλαπλασιαστούν και οι δύο τιμές επί t και πολλαπλασιαστεί και το εισόδημα επί t τότε η γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού δεν θα αλλάξει καθόλου.

Σχήμα 3.3. Αύξηση της τιμής για το αγαθό X_1

Σχήμα 3.4. Αύξηση τιμής και για τα δύο αγαθά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Ορισμός ανεργίας και επιδοματικής πολιτικής

Κάθε οικονομία έχει ένα ορισμένο μέγεθος πληθυσμού. Για λόγους οικονομικής ανάλυσης, ο πληθυσμός διακρίνεται σε οικονομικά ενεργό και οικονομικά μη ενεργό. Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αποτελεί το εργατικό δυναμικό της οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία είναι ικανά προς εργασία και ταυτόχρονα θέλουν να εργαστούν. Τα άτομα εκείνα τα οποία δεν μπορούν να εργαστούν, για παράδειγμα μικρά παιδιά, ηλικιωμένοι, ασθενείς, στρατιώτες κ.α. δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Επίσης, τα άτομα που μπορούν να εργαστούν αλλά για διάφορους λόγους δεν θέλουν δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Συνεπώς, τα άτομα τα οποία δεν μπορούν ή δεν θέλουν να εργαστούν αποτελούν τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό (Κορλίρας Π., 1999).

Το εργατικό δυναμικό χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, σε εκείνους οι οποίοι εργάζονται και ονομάζονται απασχολούμενοι και σε εκείνους οι οποίοι δεν εργάζονται και είναι άνεργοι. Με βάση τις παραπάνω διακρίσεις μπορούμε να δώσουμε τους εξής ορισμούς:

- **Εργατικό δυναμικό** είναι το σύνολο των ατόμων τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν.
- **Απασχολούμενοι** είναι τα άτομα τα οποία εργάζονται (φυσικά εξ' ορισμού θέλουν και μπορούν να εργαστούν)
- **Άνεργοι** είναι τα άτομα τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν αλλά δεν μπορούν να βρουν απασχόληση.

Συνεπώς το άθροισμα των απασχολούμενων και των ανέργων είναι ίσο με το εργατικό δυναμικό.

Η αδυναμία πλήρους εκμετάλλευσης των παραγωγικών δυνατοτήτων του εργατικού δυναμικού έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση της ανεργίας. Επίσημα, την ανεργία θα μπορούσαμε να την ορίσουμε ως τον αριθμό των ατόμων που υποβάλλουν αίτηση για επίδομα ανεργίας ή για εθνικά ασφαλιστικά δάνεια της ημέρα της μηνιαίας καταμέτρησης τα οποία εκείνη την ημέρα είναι άνεργοι, διατεθειμένοι και ικανοί να απασχοληθούν σε κάθε κατάλληλη θέση και αναζητούν ενεργά εργασία [2]. Το μέγεθος της ανεργίας μπορεί να μετρηθεί ως απόλυτο μέγεθος π.χ. λέμε χαρακτηριστικά τη φράση χιλιάδες άνεργοι. Η σημασία όμως του αριθμού αυτού εξαρτάται από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Γι' αυτό η ανεργία μετριέται ως ποσοστό επί τοις εκατό του εργατικού δυναμικού, το οποίο θα μπορούσαμε μαθηματικά να εκφράσουμε ως εξής (Κορλίρας Π., 1999):

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Αριθμός ανέργων}}{\text{Εργατικό δυναμικό}} * 100$$

Το ποσοστό της ανεργίας μπορεί να διαφέρει από περίοδο σε περίοδο, καθώς μεταβάλλεται το απόλυτο μέγεθος της ανεργίας ή του εργατικού δυναμικού ή και των δύο. Σε αυτό το σημείο θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το ποσοστό της ανεργίας του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας, το οποίο περιλαμβάνει όσους εισπράττουν επίδομα, σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό της ανεργίας, στον οποίο αναφερθήκαμε προηγουμένως, συν όλα τα άτομα που μπορούν να αναλάβουν εργασία εντός των επομένων δύο εβδομάδων και έχουν ψάξει για απασχόληση τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες ή έχουν βρει ήδη απασχόληση και περιμένουν να ξεκινήσουν.

Η αντιμετώπιση του φαινομένου της ανεργίας γίνεται μέσω διαφόρων πολιτικών, οι οποίες αναπτύσσονται ως μέσα «εξυγίανσης» της νοσηρής αυτής κατάστασης.

Πριν όμως παρουσιαστούν οι πολιτικές αντιμετώπισης της ανεργίας και προώθησης της απασχόλησης, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν τα αίτια, τα είδη, και οι συνέπειες της ανεργίας, ώστε να μελετηθεί εκτενώς το φαινόμενο αυτό.

4.2 Τα αίτια της ανεργίας

Το φαινόμενο της ανεργίας παρουσιάζεται όταν οι «νόμοι της αγοράς» καταστρατηγούνται. Σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία, που αποτελεί τη δεσπτόζουσα άποψη επάνω στο θέμα, οι κρίσεις του συστήματος της οικονομίας οφείλονται στη δράση ορισμένων παραγόντων, οι οποίοι παρεμποδίζουν τους «νόμους της αγοράς» να λειτουργήσουν απρόσκοπτα. Κατά συνέπεια, η εν λόγω θεωρία υποστηρίζει ότι αν υπάρχει ελευθερία στην αγορά τότε το οικονομικό σύστημα θα επέλθει σε μια κατάσταση ισορροπίας και θα πάψουν να υπάρχουν «παθογένειες» όπως για παράδειγμα η ανεργία (Κουζής Γ., 2011).

Τα κυριότερα αίτια που οδηγούν στην εμφάνιση φαινομένων ανεργίας είναι τα εξής:

- Η συνεχόμενη μείωση της ζήτησης προϊόντων εξαιτίας των μακροχρόνιων περιοριστικών πολιτικών που εφαρμόζονται από όλες τις αναπτυγμένες χώρες. Οι πολιτικές αυτές έχουν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του εισοδήματος των εργαζομένων, που αποτελούν την κύρια καταναλωτική βάση, και έτσι πολλές επιχειρήσεις, αντιδρώντας σ' αυτή την κρίση, μειώνουν την παραγωγή τους και φυσικό επακόλουθο είναι να μειώνεται η παραγωγικότητα τους αλλά και η ανταγωνιστικότητα τους, καθώς ένα μεγάλο μέρος του παραγωγικού δυναμικού τους παραμένει αναξιοπίστο.
- Η υπερεπάρκεια πολλών αγαθών, λόγω της αυξημένης προσφοράς, η οποία προέρχεται από την κρίση υπέρ συσσώρευσης και τη μειωμένη ζήτηση. Πιο συγκεκριμένα, στην κρίση της υπέρ συσσώρευσης το κεφάλαιο γίνεται «ανίκανο» να εκμεταλλεύεται την εργασία, ώστε να θεωρείται υγιής και να οδηγεί σε ομαλή ανάπτυξη, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα να διακόπτεται η κεφαλαιοκρατική διαδικασία παραγωγής. Οι συνέπειες της κρίσης υπέρ συσσώρευσης είναι η ανεργία, η διακοπή ή ο περιορισμός της παραγωγής και η «καταστροφή» του κεφαλαίου. Η ανεργία λοιπόν είναι αποτέλεσμα της κρίσης υπέρ συσσώρευσης κεφαλαίου γιατί οι επιχειρήσεις, λόγω του ανταγωνισμού, παράγουν πολύ περισσότερα από αυτά που η αγορά μπορεί να καταναλώσει και έτσι οι επενδύσεις αναστέλλονται, το κεφάλαιο «απαξιώνεται» και οι άνθρωποι αδυνατούν να βρουν εύκολα εργασία υπό

αυτές τις συνθήκες. Βέβαια, παρατηρείται η τάση να μειώνεται το κόστος των παραγόμενων προϊόντων ώστε να μην υπάρχει πληθώρα μέσω της τεχνολογικής προόδου, η οποία επιτάσσει την «είσοδο» καινούριων και πιο σύγχρονων μηχανών, οι οποίες αντικαθιστούν ένα σημαντικό αριθμό εργατών. Η τάση αυτή όμως όχι μόνο λύνει το πρόβλημα της ανεργίας, αλλά το καλλιεργεί και το διαιωνίζει.

4.3 Τα είδη της ανεργίας

Σύμφωνα με τον Ιωάννη Βαβούρα υπάρχουν διάφορα είδη ανεργίας, καθένα από τα οποία προκαλείται από διαφορετικούς παράγοντες και κατά συνέπεια απαιτεί διαφορετική αντιμετώπιση από τους φορείς της οικονομικής πολιτικής. Τα είδη αυτά είναι τα εξής (Ρομπόλης Σ., 2010):

- Η **κυκλική ανεργία** (ή ανεργία ανεπαρκούς ζήτησης) οφείλεται στη μείωση της συνολικής ενεργού ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες. Η μείωση της συνολικής ενεργού ζήτησης αποτελεί τη χαρακτηριστική συνέπεια της φάσης του «οικονομικού κύκλου» που χαρακτηρίζεται ως οικονομική ύφεση, εξαιτίας της μείωσης των εισοδημάτων που προκαλεί. Συνέπεια της μείωσης της συνολικής ενεργού ζήτησης είναι η μείωση της ζήτησης παραγωγικών συντελεστών και ιδιαίτερα της εργασίας. Η αντιμετώπιση της κυκλικής ανεργίας αποτελεί βραχυχρόνιο σκοπό της οικονομικής πολιτικής και, κατά την Κεϋσιανή θεωρία, μπορεί να εξλειφθεί με κατάλληλο χειρισμό της συνολικής ενεργού ζήτησης με τη χρησιμοποίηση κυρίως της κατάλληλης δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής.
- Η **διαρθρωτική ανεργία** οφείλεται στην ύπαρξη δυσαρμονίας μεταξύ προσφοράς και ζήτησης ορισμένων κατηγοριών εργασίας, εξαιτίας των αδυναμιών της προσφοράς εργασίας να προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες που προσδιορίζουν τις ευκαιρίες απασχόλησης. Δεν οφείλεται, λοιπόν, στην ανεπαρκή συνολική ζήτηση, αλλά στη διαρκή μεταβολή των προτύπων ζήτησης και στην αδυναμία του εργατικού δυναμικού να προσαρμόζεται σχετικά γρήγορα στη μεταβολή αυτή, στην έλλειψη δηλαδή ικανοποιητικού βαθμού επαγγελματικής και γεωγραφικής κινητικότητας του εργατικού δυναμικού. Οφείλεται, λοιπόν, κυρίως στις ατέλειες της αγοράς εργασίας.

Είναι κατά συνέπεια εντονότερη στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, όπου η αγορά εργασίας παρουσιάζει περισσότερες ατέλειες.

Η δυσαρμονία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας είναι δυνατό να οφείλεται στην τεχνολογική πρόοδο (τεχνολογική ανεργία). Η τεχνολογική εξέλιξη είναι δυνατό να οδηγήσει στον περιορισμό της ζήτησης εργασίας. Αυτό είναι χαρακτηριστικό των ανεπτυγμένων κυρίως οικονομιών. Η διαρθρωτική ανεργία, σε αντίθεση με την κυκλική, δεν οφείλεται στην ανεπαρκή συνολική ζήτηση. Είναι ένα μακροχρόνιο φαινόμενο που οφείλεται στη δυσαρμονία μεταξύ των απαιτήσεων εκπαίδευσης και ικανοτήτων που συνδέονται με τις υφιστάμενες κενές θέσεις εργασίας και του επιπέδου εκπαίδευσης και ικανοτήτων των ανέργων. Επομένως, αν για τον περιορισμό της χρησιμοποιηθεί επεκτατική οικονομική πολιτική, η πολιτική αυτή θα είναι περιορισμένης αποτελεσματικότητας. Είναι μάλιστα δυνατό η ανεργία να μην περιοριστεί καθόλου, αν οι θέσεις εργασίας που θα δημιουργήσει η αύξηση της ενεργού ζήτησης είναι όμοιες με τις ήδη υπάρχουσες κενές. Στην περίπτωση αυτή, η επεκτατική πολιτική θα έχει ως κύρια συνέπεια την αύξηση του επιπέδου των

τιμών. Ο περιορισμός της διαρθρωτικής ανεργίας απαιτεί τη λήψη διαφορετικών μέτρων, όπως είναι η κατάρτιση και εφαρμογή προγραμμάτων εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού (Ρομπόλης Σ., 2010):

- Η **ανεργία τριβής** οφείλεται κυρίως στην εκούσια αλλαγή απασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Εξαιτίας όμως της ατελούς ή αναποτελεσματικής λειτουργίας του μηχανισμού της αγοράς εργασίας (ατελής πληροφόρηση και ατελής κινητικότητα της εργασίας), συνήθως απαιτείται κάποιο χρονικό διάστημα μεταξύ της εγκατάλειψης μιας εργασίας και της απασχόλησης σε κάποια άλλη, ακόμη και όταν αυτή είναι διαθέσιμη. Έτσι λοιπόν, πάνω σε μόνιμη βάση, κάποιο ποσοστό του εργατικού δυναμικού δεν απασχολείται εξαιτίας αυτού του λόγου, ανεξάρτητα από το στάδιο ανάπτυξης της συγκεκριμένης οικονομίας. Η ανεργία τριβής είναι, λοιπόν, ένα αναπόφευκτο υποπροϊόν της οικονομικής δραστηριότητας και μπορεί να μην συνυπάρχει με κάποια άλλη ή κάποιες άλλες μορφές ανεργίας, γεγονός που δυσχεραίνει την εκτίμηση του μεγέθους της. Το ποσοστό της ανεργίας τριβής είναι χαμηλό και τείνει να μεταβάλλεται προς την ίδια κατεύθυνση (σχετίζεται θετικά) με το γενικό επίπεδο της απασχόλησης. Αντίθετα, η χρονική διάρκεια της ανεργίας τριβής μεταβάλλεται προς την αντίθετη κατεύθυνση (σχετίζεται αρνητικά) με το γενικό επίπεδο της απασχόλησης.
- Η **εποχική ανεργία** οφείλεται στις εποχικές διακυμάνσεις των συνθηκών της ζήτησης και της προσφοράς. Είναι ιδιαίτερα σημαντική στους κλάδους της γεωργίας, των κατασκευών και του τουρισμού. Η εποχική ανεργία μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια μορφή ανεργίας τριβής, εξαιτίας της αναπόφευκτης χρονικής καθυστέρησης για την εξασφάλιση νέας απασχόλησης από τους εποχικά καθιστάμενους άνεργους. Σε αντίθεση όμως με την ανεργία τριβής, που δεν συνιστά πρόβλημα της οικονομικής πολιτικής, η εποχική ανεργία συνιστά σοβαρό πρόβλημα, γιατί το εργατικό δυναμικό που πλήττεται συνήθως από αυτήν ανήκει στις οικονομικά ασθενέστερες κοινωνίες.

Από τις μορφές ανεργίας που αναφέρθηκαν, απασχολεί κυρίως τους φορείς τις οικονομικής πολιτικής η ανατροπή ή ο περιορισμός της κυκλικής ανεργίας, επειδή γίνεται ευρύτερα αποδεκτό ότι το μεγαλύτερο μέρος της ανεργίας των τελευταίων δεκαετιών οφείλεται στην ανεπαρκή συνολική ζήτηση. Γι' αυτό και ορισμένες φορές θεωρείται ότι υπάρχει πλήρης απασχόληση του εργατικού δυναμικού, αν δεν θεωρείται αναγκαία η ανάληψη από το κράτος παραπέρα αντικυκλικής δραστηριότητας (δραστηριότητας δηλαδή περιορισμού των οικονομικών διακυμάνσεων) για τον περιορισμό της ανεργίας. Γι' αυτόν, εξάλλου, το λόγο, η πλήρης απασχόληση περιλαμβάνεται στους κυρίως βραχυχρόνιους σκοπούς της οικονομικής πολιτικής.

4.4 Συνέπειες της ανεργίας

Οι συνέπειες της ανεργίας είναι καταστρεπτικές τόσο για τα άτομα όσο και για τις κοινωνίες στις οποίες αυτά εντάσσονται, ακριβώς επειδή η εργασία κατέχει δεσπτόζουσα θέση και είναι «ζωτικής» σημασίας για τη δομή των σύγχρονων κοινωνιών. Η έλλειψη της συνεπάγεται έλλειψη εισοδήματος, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε στέρηση αγαθών και υπηρεσιών για το άτομο και την οικογένειά του. Επακόλουθο αυτής της κατάστασης είναι και η απώλεια κοινωνικής θέσης, με ότι αυτό συνεπάγεται, ως προς την ψυχολογία του ατόμου. Δημιουργείται έτσι ένας φαύλος κύκλος χαμηλού εισοδήματος, κοινωνικής απομόνωσης, κοινωνικού στίγματος, χαμηλού ηθικού, απώλειας αυτοπεποίθησης, ανασφάλειας, αβεβαιότητας για το μέλλον και κινδύνου βλάβης της ψυχικής και σωματικής υγείας για το άτομο.

Η απώλεια της αυτοεκτίμησης, που είναι κυρίαρχη στην ψυχολογία του ανέργου, συνδέεται και με συναισθήματα ενοχής, αφενός για την απώλεια της θέσης εργασίας και αφετέρου για την απώλεια του εισοδήματος εξαιτίας της απώλειας εργασίας. Το άγχος της οικονομικής στέρησης και ο φόβος της αδυναμίας κάλυψης των οικονομικών αναγκών μεγιστοποιούν το πρόβλημα και εκτείνουν σε μεγάλο βαθμό φαινόμενα κατάθλιψης στο άτομο. Ανάλογα αισθήματα παρατηρούνται και σε εκείνους που εργάζονται σε θέσεις που δεν είναι ατομικά και κοινωνικά αποδεκτές. Τα άτομα που βιώνουν την κατάσταση της ανεργίας νιώθουν πολύ έντονα και το συναίσθημα της κοινωνικής απομόνωσης, καθώς αδυνατούν να συμμετάσχουν σε πολιτιστικές και άλλες δραστηριότητες της κοινότητάς τους, με αποτέλεσμα να μην αξιοποιούν την κοινωνική αλληλεπίδραση, που είναι τόσο σημαντική για την καταπολέμηση της δυσμενούς ψυχολογικής κατάστασης στην οποία έχουν περιέλθει. Έτσι τα αρνητικά συναισθήματα «φωλιάζουν» ακόμα περισσότερο στην καρδιά τους.

Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι η ανεργία ως φαινόμενο επηρεάζει δυσμενώς την ψυχολογία των ατόμων που τη βιώνουν και αυτό έχει αντίκτυπο και στην κοινωνία τους, η οποία βιώνει με τη σειρά της μια μεγάλη συχνότητα προβλημάτων. Πιο συγκεκριμένα, η κοινωνία, που «μαστιγίζεται» από την ανεργία, διαθέτει ένα μεγάλο μέρος εργατικού δυναμικού επαγγελματικά απαξιωμένο και επιβαρημένο με όλα τα προβλήματα που απορρέουν από την κατάσταση αυτή. Επικρατούν σε αυτή έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αντιπαλότητες, δυσφορία και αβεβαιότητα για το μέλλον, ενώ έντονα είναι και τα φαινόμενα αλλοτρίωσης και ανομίας. Εμφανίζεται λοιπόν χαλάρωση της κοινωνικής συνοχής και αποδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών καθώς υπάρχει εχθρότητα και αντιπαλότητα των ανέργων προς τους εργαζόμενους. Επομένως, μπορεί η εργασία να παραμένει στην κορυφή των κοινωνικών αξιών, όμως η διαδικασία της κοινωνικοποίησης διαταράσσεται. Συνεπώς, η κατάσταση της υψηλής και παρατεταμένης ανεργίας και των συνακόλουθων προβλημάτων της στιγματίζει όχι μόνο το παρόν αλλά και το μέλλον της κοινωνίας, η οποία στερείται οικονομικής αποδοτικότητας, λόγω μειωμένου εργατικού δυναμικού και κοινωνικής συνοχής, λόγω της ύπαρξης χαλαρών κοινωνικών δεσμών. Έτσι, δημιουργούνται θύλακες υπανάπτυξης και διαφορετικοί σε κάθε φορά ρυθμοί ανάπτυξης για τις διάφορες κοινωνικές ομάδες.

Συμπεραίνεται, λοιπόν, πως η οικονομική ευμάρεια είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνική συνοχή και ότι η αντιμετώπιση της ανεργίας μπορεί να λύσει τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά προβλήματα σε μια κοινωνία.

Όσον αφορά σε αυτό το σημείο την Ευρώπη είναι εμφανές πως τα προβλήματα της ανεργίας δυσκολεύουν και τη διαδικασία οικονομικής σύγκλισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω της έλλειψης κοινωνικής συνοχής και της δημιουργίας θυλάκων υπανάπτυξης. Μια προσπάθεια οικονομικής ενοποίησης θα μπορούσε να οδηγήσει

σε μια «Ευρώπη των Πολιτών» στην οποία θα ήταν εμφανής η κοινωνική συνοχή και η κοινωνική ανάπτυξη.

4.5 Επιδοματική πολιτική

Κατά καιρούς έχουν γίνει πολλές προσπάθειες από διάφορες κυβερνήσεις για «μετρίαση» του φαινομένου της ανεργίας στις ανθρώπινες κοινωνίες. Οι πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί και εφαρμοστεί είναι κατά βάση δυο ειδών, ενεργητικές και παθητικές.

Οι ενεργητικές πολιτικές προσανατολίζονται στην αντιμετώπιση των αιτιών που προκαλούν ανεργία και έχουν στόχο να διευκολύνουν τη γρήγορη επιστροφή των ανέργων στην αγορά εργασίας και γενικά να δώσουν κίνητρα στους άνεργους για απασχόληση. Οι παθητικές πολιτικές, σε αντίθεση με τις ενεργητικές, δεν έχουν στόχο να καταπολεμήσουν τις αιτίες της ανεργίας, αλλά να διαχειριστούν τις συνέπειες της. Η επιδότηση της ανεργίας, αποτελεί ένα μέτρο παθητικής πολιτικής της αγοράς εργασίας και αναφέρεται στην οικονομική προστασία και στήριξη των ανέργων για τις περιόδους κατά την οποία βρίσκονται εκτός εργασίας. Οι εν λόγω άνεργοι λαμβάνουν επιδόματα ασφάλισης ανεργίας τα οποία διαφέρουν από χώρα σε χώρα κυρίως ως προς το ύψος τους, το χρονικό διάστημα που χορηγούνται σε άνεργους και τα κριτήρια που απαιτούνται για την καταβολή τους στα άνεργα άτομα.

Δυο κυρίαρχα επιχειρήματα έχουν διατυπωθεί γύρω από την αναγκαιότητα και την αποτελεσματικότητα των συστημάτων επιδότησης της ανεργίας. Το πρώτο επιχειρήμα τάσσεται υπέρ της χορήγησης επιδόματος ανεργίας επειδή το συγκεκριμένο επιτρέπει στον άνεργο να έχει μια υποτυπώδη οικονομική άνεση και περαιτέρω να αναζητήσει μια νέα δουλειά που να είναι αντίστοιχη με τα προσόντα του και όχι να αποδεχθεί την πρώτη δουλειά που θα του προσφερθεί. Έτσι επιτυγχάνεται και η σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας.

Το δεύτερο επιχειρήμα τάσσεται κατά τις επιδοματικής ενίσχυσης των ανέργων, γιατί έτσι ο άνεργος παρουσιάζει μειωμένα κίνητρα για την επανένταξη του στη αγορά εργασίας, ειδικά εάν το επίδομα πλησιάζει αρκετά το ύψος του εισοδήματος της εργασίας πριν την ανεργία. Έτσι δημιουργείται η λεγόμενη «παγίδα ανεργίας» γιατί ο άνεργος στην ουσία «παγιδεύεται» στον εφιάλητη της ανεργίας και δεν έχει διάθεση να αλλάξει τη ζωή του αναζητώντας μια καινούρια εργασία και εισόδημα, αφού το επίδομα ανεργίας που λαμβάνει καλύπτει τις βιοποριστικές του ανάγκες.

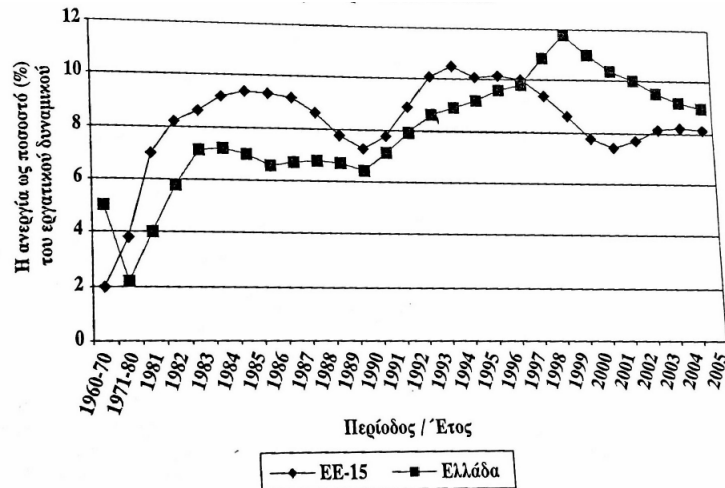
Όσον αφορά το φαινόμενο της τακτικής επιδότησης στην Ελλάδα, η διάρκεια της περιορίζεται κατά ανώτατο όριο τους 12 μήνες, όταν στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. φθάνει ή και υπερβαίνει πολλές φορές τα δύο χρόνια. Ακόμη η χώρα μας είναι από τις λίγες εντός Ε.Ε. που δεν προβλέπει ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα για τους μακροχρόνια άνεργους μετά τη λήξη της τακτικής επιδότησης. Αποτέλεσμα της περιορισμένης διάρκειας της επιδότησης των ανέργων είναι να αποκλείονται από αυτή οι μακροχρόνια άνεργοι που το 2007 είχαν φθάσει το 52,3% (ήτοι 208.150 άτομα) επί το συνόλου των ανέργων. Εκτός όμως από τους μακροχρόνια άνεργους, αποκλείονται από την επιδότηση στη χώρα μας και οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας. Η κατηγορία αυτή που το 2007 φτάνει στο 35,2% επί του συνόλου των ανέργων αποκλείεται της τακτικής επιδότησης, αφού προϋπόθεση για την απόκτηση δικαιώματος επιδότησης είναι ο άνεργος να έχει εργαστεί στο παρελθόν και να έχει έναν ορισμένο αριθμό ενσήμων (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2013).

4.6 Ιστορική αναδρομή της ανεργίας στην Ελλάδα

Η πορεία της ανεργίας στην Ελλάδα μέχρι και την πρώτη πετρελαϊκή κρίση το 1970 δεν αποτελούσε πρόβλημα, όμως η άνοδος της ήταν σημαντική από το σημείο εκείνο κι έπειτα. Πιο συγκεκριμένα, η οικονομία της χώρας μας πριν από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση ήταν μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες ευρωπαϊκές οικονομίες, ενώ η καταγεγραμμένη ανεργία βρισκόταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Μετά το 1974 ο ρυθμός ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας έπεσε σε πολύ χαμηλά επίπεδα και η ανεργία αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Ωστόσο, το φαινόμενο τόσο της απότομης αύξησης της ανεργίας όσο και του πολύ χαμηλού ποσοστού της πριν το 1980, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με επιφύλαξη γιατί από τη χρονολογία εκείνη και μετά άλλαξε ο τρόπος καταγραφής της, με αποτέλεσμα να εμφανιστεί το πραγματικό της επίπεδο. Σύμφωνα με το βιβλίο του Ιωάννη Βαβούρα, από το έτος 1981 οι Έρευνες Εργατικού Δυναμικού καλύπτουν ολόκληρη τη χώρα και διεξάγονται στα πλαίσια του στατιστικού προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με κοινές μεθοδολογικές προδιαγραφές για όλα τα κράτη μέλη της. Τα στοιχεία, λοιπόν, των μετά το έτος 1981 Ερευνών Εργατικού Δυναμικού είναι πολύ περισσότερο αξιόπιστα. Από το 1998, που η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να προωθεί στη EuroStat τριμηνιαία στοιχεία, οι Έρευνες επανασχεδιάστηκαν και επαναλαμβάνονται κάθε τρίμηνο. Στις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ ως ασχολούμενοι θεωρούνται από το 1998 οι ηλικίας 15 ετών και άνω, οι οποίοι είτε εργάστηκαν κατά την «εβδομάδα αναφοράς» των στοιχείων, μια ώρα και άνω, είτε δεν εργάστηκαν μεν κατά την «εβδομάδα αναφοράς» των στοιχείων, είχαν όμως μια εργασία από την οποία απουσίαζαν προσωρινά λόγω ασθένειας, άδειας, ταξιδιού αναψυχής, καιρικών συνθηκών, απεργίας κλπ (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016).

Οι δυο αυτές προϋποθέσεις ισχύουν τόσο για την αμειβόμενη εργασία όσο και για τη μη αμειβόμενη εργασία σε οικογενειακή επιχείρηση. Ως άνεργοι θεωρούνται στις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω τα οποία συγκεντρώνουν τις εξής προϋποθέσεις: δεν εργάζονται, αναζητούν εργασία είτε ως μισθωτοί, είτε για να αρχίσουν δική τους δουλειά, είναι διαθέσιμα και μπορούν να αναλάβουν αμέσως τη δουλειά που θα βρουν και συγκεκριμένα είναι έτοιμα να εργαστούν την επόμενη εβδομάδα ή έχουν κάνει συγκεκριμένες ενέργειες να βρουν δουλειά. Διευκρινίζεται ότι τα άτομα που δεν εργάζονται αλλά έχουν βρει εργασία, την οποία θα αρχίσουν αργότερα από την «εβδομάδα αναφοράς» καθώς επίσης και εκείνα που βρίσκονται σε διαθεσιμότητα θεωρούνται ως άνεργοι. Οι άνεργοι διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, αυτούς που δεν εργάστηκαν ποτέ στο παρελθόν και αυτούς που είχαν εργαστεί στο παρελθόν σε μια κανονική ή μη κανονική εργασία.

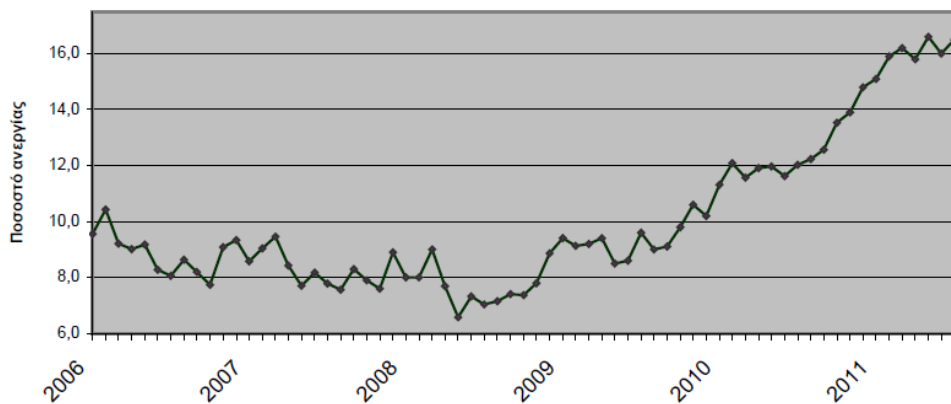
Παρακάτω παρατίθενται πίνακες με την εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα σε διάφορα χρονικά διαστήματα, ώστε να δημιουργηθεί μια γενική εικόνα της ροής του φαινομένου στη χώρα μας από το 1981 έως και το 2014 (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016).

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016

Εικόνα 1 - Η εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1981-2003

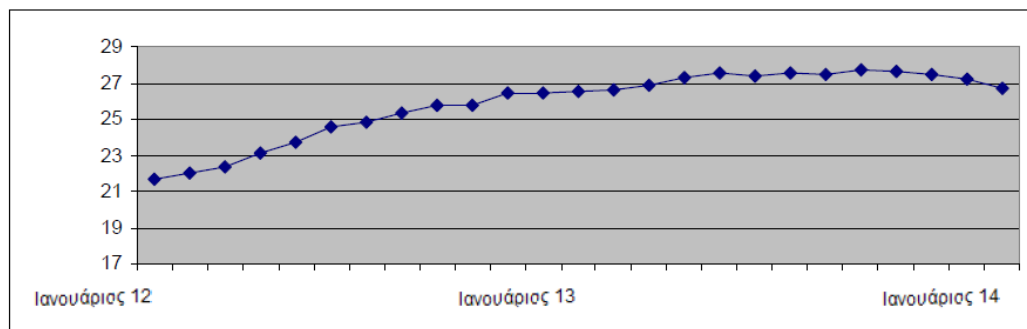
Στο συγκεκριμένο διάγραμμα βλέπουμε πως το έτος 1981-1983 το ποσοστό της ανεργίας στη χώρα μας αυξήθηκε σημαντικά αγγίζοντας το 7,9% στο σύνολο του πληθυσμού λόγω του δημόσιου χρέους. Στη συνέχεια, σταθεροποιήθηκε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 στο 8% και μετά αυξήθηκε σημαντικά φτάνοντας το έτος 1999 στο 11,6%. Από τότε ακολουθεί πτωτική τάση λόγω της εισόδου της χώρας μας στην Ευρωζώνη το 2001.

Εικόνα 2 - Η ανεργία τα έτη 2006 - 2011

Το διάγραμμα αυτό απεικονίζει την πορεία της ανεργίας τα έτη 2006-2011. Βλέπουμε πως τα ποσοστά της ανεργίας το 2006 βρίσκονταν γύρω στο 10% και κινήθηκε σε χαμηλά επίπεδα μέχρι το 2009. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η χώρα μας απολάμβανε μια περίοδο «χάριτος», αφού ήταν μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και είχε μεγάλη ευκολία πρόσβασης σε πιστώσεις για καταναλωτικές δαπάνες. Από τα τέλη του 2009 και τις αρχές του 2010 εξαιτίας συνδυασμού διεθνών (οικονομική κρίση) και τοπικών (εκλογές) παραγόντων η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά προβλήματα και ο απόηχος αυτής της κατάστασης είναι η ανεργία του πληθυσμού που μετά το 2010 αυξάνεται κατακόρυφα όπως δείχνει το διάγραμμα της εικόνας. Το ποσοστό της ανεργίας τον Ιούλιο του 2011, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, ανήλθε σε 16,5% έναντι 12% τον Ιούλιο του 2010 και 16% τον Ιούνιο

του 2011 και ο αριθμός των ανέργων έφτασε τα 820.276 άτομα (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016).

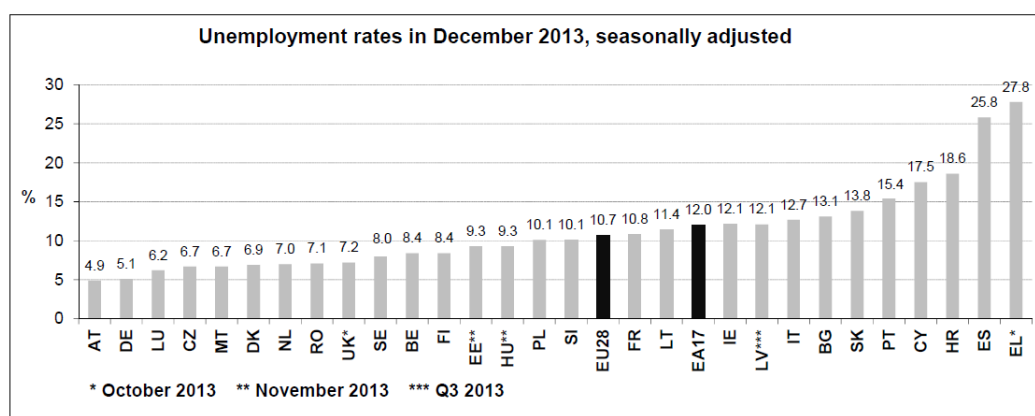

Πηγή: www.statistics.gr

Εικόνα 3 - Η πορεία της ανεργίας 2012-2014

Το συγκεκριμένο διάγραμμα δείχνει την πρόσφατη πορεία της ανεργίας στη χώρα μας τα έτη 2012-2014. Όπως παρατηρούμε, η γραμμή έχει πάρει την ανιούσα και το ποσοστό της ανεργίας το 2012 αγγίζει το 22% περίπου. Καθώς τα χρόνια περνούν η γραμμή συνεχίζει να ανεβαίνει και το 2014, που είναι η χρονιά που διανύουμε, το φαινόμενο της ανεργίας άγγιξε το 27% περίπου. Σύμφωνα με τις ποσοστιαίες μετρήσεις της ΕΛΣΤΑΤ το ποσοστό της ανεργίας τον Ιανουάριο του 2014 ανήλθε σε 26,7% έναντι 26,5% τον Ιανουάριο του 2013 και 27,2% τον Δεκέμβριο του 2013, ανεβάζοντας τον αριθμό των ανέργων στα 1.317.848 άτομα.

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει αναφορά και στην κατάσταση της ανεργίας που επικρατεί στο ευρύτερο Ευρωπαϊκό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η χώρα μας. Ο ακόλουθος πίνακας απεικονίζει τα ποσοστά ανεργίας σε χώρες της Ευρώπης το 2013 καθώς και τον αριθμό των ατόμων σε χιλιάδες που αντιστοιχούν στα ποσά αυτά.

Εικόνα 4. Η ανεργία στην Ευρώπη

Εστιάζοντας στον Οκτώβριο του 2013 παρατηρείται πως η χώρα μας σημειώνει ρεκόρ ανεργίας αφού το ποσοστό της αγγίζει το 27,8% και σε αριθμούς μεταφράζεται ως 1.388.000 άνεργους. Ακολουθεί η Ισπανία με ποσοστό 26,3% ενώ τα πιο χαμηλά

ποσοστά συγκεντρώνονται στη Γερμανία (5,2%), την Αυστρία (4,8%) και στο Λουξεμβούργο (6%). Παρατηρείται, λοιπόν, πως η Ελλάδα κρατά τα «πρωτεία» της ανεργίας σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η κατάσταση αυτή, που επικρατούσε το 2013 σύμφωνα με τον πίνακα της Eurostat εξακολουθεί να υφίσταται και το 2014 (Eurostat, 2016)

Το στατιστικό γραφείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τον Μάρτιο του 2014 κατέγραψε τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας στην Αυστρία (4,9%), Γερμανία (5,1%) και Λουξεμβούργο (6,1%) ενώ τα υψηλότερα ποσοστά σημειώθηκαν σε Ελλάδα (26,7%) και Ισπανία (25,3%). Πιο συγκεκριμένα, οι μεγαλύτερες αυξήσεις καταγράφηκαν σε Κύπρο (από 14,8% σε 17,4%), Κάτω Χώρες (από 6,4% σε 7,2%), Ιταλία (από 12% σε 12,7%) και Κροατία (από 16,6% σε 17,3%), ενώ οι μεγαλύτερες μειώσεις παρατηρήθηκαν σε Ουγγαρία (από 11,2% σε 7,9%), Λετονία (από 13,9% σε 11,6%), Πορτογαλία (από 17,4% σε 15,2%) και Ιρλανδία (από 13,7% σε 11,8%). Τον Μάρτιο του 2014 τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας των νέων παρατηρήθηκαν σε Γερμανία (7,8%), Αυστρία (9,5%) και Κάτω Χώρες (11,3%) ενώ τα υψηλότερα σε Ελλάδα (56,8% τον Ιανουάριο του 2014), Ισπανία (53,9%) και Κροατία (49%).

Οι πίνακες που παρατέθηκαν παραπάνω εύλογα δημιουργούν μεγάλο προβληματισμό και συζήτηση γύρω από το φαινόμενο της ανεργίας στην Ελλάδα. Αναμφίβολα, η ανεργία αποτελεί «βόμβα» στα θεμέλια της ελληνικής οικονομίας και είναι απόλυτα φυσιολογικό να βρίσκεται σε έξαρση, δεδομένης της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας στην οποία έχει περιέλθει η χώρα τα τελευταία χρόνια. Εν συγκρίσει με την Ευρώπη, η Ελλάδα και άλλες χώρες του νότου, πλήττονται από τη «μάστιγα» της ανεργίας τη στιγμή που οι χώρες του βορρά όπως η Γερμανία και η Αυστρία δεν αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα. Δημιουργείται λοιπόν στην Ευρώπη μια τεράστια γεωγραφική ανισομέρεια με την Ελλάδα να βρίσκεται στην πιο δυσχερή θέση και κυρίως οι νέοι Έλληνες πλήττονται, αφού αντιμετωπίζουν μεγάλα εμπόδια και δυσκολίες στην προσπάθειά τους να βρουν εργασία. Διαθέτουμε λοιπόν, στη χώρα μας, μια μορφωμένη γενιά πολιτών και αυτό το τεράστιο πολιτισμικό κεφάλαιο, ενώ θα έπρεπε να αποτελεί την «ατμομηχανή» που θα κινεί την παραγωγή, την Ελλάδα και γενικά την Ευρώπη σε μια αναπτυξιακή τροχιά, απομειώνεται και παραγκωνίζεται, γιατί οι νέοι στην πλειονότητα τους είναι άνεργοι, ετεροαπασχολούμενοι και συνήθως χαμηλά αμειβόμενοι. Αυτή η απογοητευτική εικόνα της χώρας μας έχει δημιουργηθεί από πολλούς και ποικίλους παράγοντες που επενέργησαν και οδήγησαν την ανεργία σε υψηλά ποσοστά (Eurostat, 2016).

Πιο συγκεκριμένα, κύρια αιτία του φαινομένου αποτελεί ο μεγάλος δημόσιος τομέας που χαρακτηρίζει τη χώρα μας. Το Δημόσιο για πολλούς υπήρξε κατά καιρούς η μόνη σίγουρη και βέβαιη λύση για άμεση επαγγελματική αποκατάσταση. Η σταθερότητα και η βεβαιότητα που παρείχε η σύμβαση αορίστου χρόνου ήταν θελκτική για τα άτομα που έμπαιναν στον «στίβο» της εύρεσης εργασίας, με αποτέλεσμα όλοι να επιθυμούν πάση θυσία να κατοχυρώσουν μια θέση εργασίας σε δημόσιους οργανισμούς για να εξασφαλίσουν σταθερό εισόδημα κάθε μήνα και σιγουριά για την εργασία και τη ζωή τους. Οι παροχές των δημοσίων υπαλλήλων και η άνεση τους αποτελούσαν «όαση» μέσα στην έρημο της αβεβαιότητας του ιδιωτικού τομέα εργασίας.

Έτσι, το Δημόσιο δημιούργησε από μόνο του μια οικονομία που διαρθρωνόταν γύρω από αυτό και εξαρτιόταν κατά τρόπο καθοριστικό από αυτό και τους πόρους του. Με τέτοιου μεγέθους και επιρροής δημόσιο τομέα είναι σαφές πως τα όποια χαρακτηριστικά του θα έδιναν τον «τόνο», αργά ή γρήγορα, στην υπόλοιπη κοινωνία και οικονομία. Αν ο τομέας ήταν δυναμικός, αποφασιστικός και ικανός, τα αποτελέσματα θα ήταν ευεργετικά. Παρ' όλα αυτά, οι πίνακες της ΕΛΣΤΑΤ που παρατέθηκαν προηγουμένως δείχνουν πως ο υπέρογκος δημόσιος τομέας δεν

συνέβαλε στην ομαλή οικονομική πορεία της χώρας και άμεσο επακόλουθο της κατάστασης ήταν η ανοδική πορεία του δείκτη της ανεργίας. Καταλαβαίνουμε λοιπόν πως στη χώρα διαμορφώθηκε σταδιακά ένα κοινοβουλευτικό/πελατειακό σύστημα που με τη σειρά του δημιούργησε ένα Δημόσιο ως επί το πλείστον διεφθαρμένο, αναποτελεσματικό, γραφειοκρατικό και ανίκανο. Εκ παραλλήλου, οι ιδιότητες αυτές διαχέονταν κατά καιρούς στην υπόλοιπη οικονομία και κοινωνία διαμορφώνοντας την. Για κάποια περίοδο μετά τον εμφύλιο, η μειωμένη ανάγκη της εξουσίας να «χαϊδεύει» αυτιά στο κοινωνικό σώμα συνέβαλε στην τότε παρατηρηθείσα οικονομική ανάπτυξη απ' το 1975 και μετά, όμως ο λαϊκισμός και το πελατειακό σύστημα επανήλθαν δριμύτερα από ποτέ.

Το αποτέλεσμα ήταν η διαφθορά και η αναποτελεσματικότητα να γίνουν η νέα μόδα ή αλλιώς η «νόρμα» και η διεθνής ανταγωνιστικότητα της χώρας να κατακρημνιστεί. Η ανεργία θα είχε λοιπόν από τότε φτάσει το 20-30% αν δεν ήταν τα δανεικά που άρχισε μαζικά να παίρνει το κράτος από το 1981 φουσκώνοντας το δημόσιο χρέος και μεταθέτοντας το πρόβλημα για το μέλλον. Αυτό το μέλλον όμως κάθε άλλο πατά λαμπρό απεδείχθη. Η υπερδιόγκωση του δημόσιου τομέα οδήγησε σε απαξίωση του ιδιωτικού τομέα και της επιχειρηματικότητας και έτσι η χώρα προσέφερε αναποτελεσματικές δημόσιες υπηρεσίες και δεν παράγαγε μόνη της απολύτως τίποτα. Η τωρινή οικονομική κρίση που βιώνει είναι «αποκύημα» της αδυναμίας της χώρας να δημιουργήσει υποδομές και να συμβάλει στην ανάπτυξη έργων μέσω της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης με απώτερο σκοπό την απασχόληση ατόμων και την απόκτηση οικονομικής δύναμης ικανής να τη βοηθήσει να παράγει μόνη της και να «σταθεί στα πόδια της» στην Ευρωπαϊκή Οικονομία.

Αντ' αυτού προτίμησε να χρηματοδοτεί χωρίς άμεσο αποτέλεσμα ένα δημόσιο τομέα τον οποίο θα μπορούσε να καταστήσει αποτελεσματικό μέσω ενός αξιοκρατικού τρόπου επιλογής προσωπικού, δεκτικού σε καινοτόμες λύσεις και γνώσεις για την ανάπτυξη του τομέα. Όλες αυτές οι λανθασμένες κινήσεις και άλλες εσφαλμένες πολιτικές οδήγησαν τη χώρα στη πλήρη οικονομική «αποδυνάμωση» της και σε μια οικονομική κρίση που την ταλαιπωρεί και που έχει σοβαρό αντίκτυπο στο νέο εργατικό δυναμικό της που είναι τόσο ικανό αλλά και τόσο άτυχο στο να μπορέσει να «αξιοποιηθεί» πλήρως και ικανοποιητικά.

Αναφορικά με το νέο εργατικό δυναμικό οφείλεται να επισημανθεί και το μεγάλο ρόλο που έχουν διαδραματίσει και οι εκπαιδευτικοί μηχανισμοί στα υψηλά ποσοστά ανεργίας στη χώρα μας. Κατά γενική ομολογία η εκπαίδευση είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για τη δημιουργία ενός ικανού ανθρώπινου κεφαλαίου σε μια χώρα και όμως είναι πολύ απαξιωμένος από την ελληνική πραγματικότητα. Ανεπαίσθητα εξελιγμένος σε μηχανισμό παπαγαλίας, στείρας απομνημόνευσης και άκριτης σκέψης είχε πάντα ως στόχο τη μαζική εισαγωγή σε ολοένα ανώτερες βαθμίδες (σύμφωνα με την τριτοκοσμική πρακτική της απορρόφησης λανθάνουσας ανεργίας μέσω της μαζικοποίησης των πανεπιστημίων) και της μαζικής παραγωγής «χαρτιών» χωρίς αντίκρισμα ικανών όμως να εγγυώνται θέσεις στο επεκτεινόμενο Δημόσιο.

Έτσι, γενεές νέων ανθρώπων στην Ελλάδα αποφοιτούσαν από τα ΑΕΙ και χαραμίζονταν στο Δημόσιο, επιβαρύνοντας το με την ανικανότητα τους ενώ για πολλούς του ιδιωτικού τομέα η μόνη λύση ήταν η στροφή σε επαγγέλματα χαμηλών δεξιοτήτων επαρκών για μια Ελλάδα που ζούσε με δανεικά αλλά ανεπαρκών για μια Ελλάδα που είναι τμήμα μιας διεθνούς οικονομίας. Εδώ οφείλω να επισημάνω το γεγονός ότι από την ελληνική εκπαιδευτική πυραμίδα απουσιάζει τα τελευταία 30 χρόνια το σκαλοπάτι των μεσαίων – ανωτέρων τεχνο-επαγγελματικών σχολών με παραγωγικό αντίκρισμα. Αντ' αυτών υπήρχαν τα ΤΕΙ, που έγιναν ΑΕΙ αλλά ο ιδιωτικός τομέας που θα μπορούσε να καλύψει τα κενά της ανώτατης εκπαίδευσης εξακολουθεί να «αποδυναμώνεται» και να διώκεται από το κράτος το οποίο διατηρεί

για τον εαυτό του το σχετικό μονοπώλιο. Στο πλαίσιο λοιπόν αυτό δομήθηκε ένα εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο είχε ως κυρίαρχο στόχο την παραγωγή περισσότερων πτυχιούχων σε κάποιες ειδικότητες όπως μηχανικούς, γιατρούς, δικηγόρους κ.α. χωρίς να υπάρχουν οι αντίστοιχες μελέτες για το τι χρειάζεται πραγματικά η εθνική οικονομία. Από την άλλη πλευρά δεν υπήρχαν σχολές σε πολλά επαγγέλματα όπως τεχνίτες οικοδομικών έργων, διαχείρισης απορριμμάτων, υπάλληλοι τουριστικών υπηρεσιών, αγροτοκαλλιεργητές, κτηνοτρόφοι, οδηγοί ταξί κ.α. τα οποία καλύπτονταν από όχι κατάλληλα εκπαιδευμένους ανθρώπους χωρίς πτυχία και προφανώς χωρίς καμία κατοχύρωση επαγγελματικών δικαιωμάτων.

Με τη σειρά της αυτή η άσχημη κατάσταση οδήγησε στη δημιουργία μιας μαύρης αγοράς από ανασφάλιστους και μη φορολογούμενους εργαζόμενους ωφελώντας έτσι τους εργοδότες και τους επιχειρηματίες που μπορούσαν να τους προσλαμβάνουν και να τους απολύουν εύκολα, χωρίς κανόνες, με συνέπεια να μη δημιουργούνται σταθερές θέσεις εργασίας νόμιμες και μακροπρόθεσμες για τους νέους.

Ένας ακόμη σοβαρός παράγοντας της ανεργίας των νέων στη σημερινή Ελλάδα είναι η ερήμωση της υπαίθρου και η υπέρμετρη αστικοποίηση, ιδιαίτερα στην πρωτεύουσα της χώρας την Αθήνα. Έτσι, οι γεωργικές και κτηνοτροφικές ασχολίες εγκαταλειφθήκαν από μεγάλη πληθώρα νέων που δεν επέλεξαν να δραστηριοποιηθούν μόνο στην παροχή υπηρεσιών μέσα σε ένα αστικό και μη βιώσιμο περιβάλλον. Η απαξίωση λοιπόν της αγροτικής παραγωγής, που είναι τόσο πλούσια και κερδοφόρα στη χώρα μας, λόγω του πανέμορφου κλίματος και της ασυναγώνιστης ποιότητας, οδήγησε τον τόπο σε μια κατάσταση κακοδαιμονίας και άκρατης ανεργίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παραθέσουμε τις τρεις τελευταίες μηνιαίες έρευνες του IOBE σχετικά με την οικονομική συγκυρία της Ελλάδος από την πλευρά των επιχειρήσεων αλλά και από την πλευρά των καταναλωτών.

5.1 Σχετικά με το IOBE

Το IOBE είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής, ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε το 1975 με δύο σκοπούς: αφενός να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και αφετέρου να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις, οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Η δραστηριότητα του IOBE μέσα στην ελληνική κοινωνία είναι πολύτιμη, αφού είναι ο μόνος ανεξάρτητος, αδέσμευτος οργανισμός που ασχολείται με τα μείζονα ζητήματα της οικονομίας και έχει βασική επιδίωξη να παρεμβαίνει έγκαιρα, να επισημαίνει, δηλαδή, σήμερα τα κρίσιμα ζητήματα του μέλλοντος και να προτείνει λύσεις.

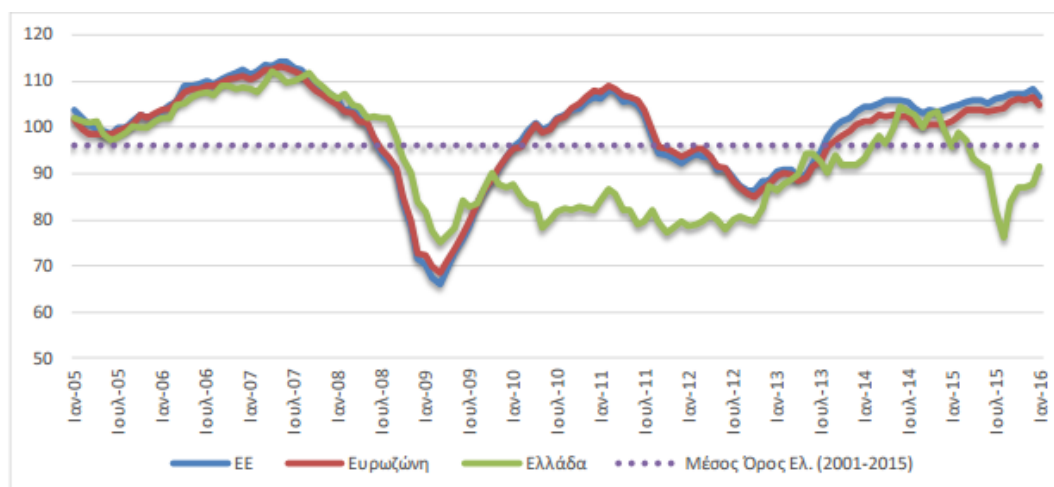
Μια από τις βασικές δραστηριότητες του IOBE, είναι η παρακολούθηση των βραχυχρόνιων οικονομικών εξελίξεων και προοπτικών της ελληνικής οικονομίας. Για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού, το IOBE κάνει εκτεταμένη χρήση ενός ισχυρού εμπειρικού μέσου, των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας. Οι πληροφορίες που παρέχονται από τις έρευνες συγκυρίας διαφέρουν από αυτές που αντλούνται από τα παραδοσιακά στατιστικά στοιχεία, δεδομένου ότι βασίζονται στις αντιλήψεις και εκτιμήσεις (perceptions) των επιχειρηματιών. Πληροφορίες αυτού του τύπου θεωρούνται πολύτιμες και χρησιμοποιούνται ευρέως στην Ελλάδα και το εξωτερικό ως σαφείς και έγκαιροι δείκτες του επιχειρηματικού κλίματος.

Η μονάδα οικονομικής συγκυρίας του IOBE είναι υπεύθυνη για τη διεξαγωγή αυτών των ερευνών, την ανάλυση των συλλεγόμενων στοιχείων και τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων τους. Οι έρευνες αυτές, τις οποίες πραγματοποιεί το IOBE αδιαλείπτως από το 1981, αποτελούν μέρος του Εναρμονισμένου Προγράμματος Επιχειρηματικών Ερευνών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ένα έργο που έχει αναπτυχθεί σταδιακά από το 1962. Επιπλέον, από τον Ιανουάριο του 2008, το IOBE είναι ο μοναδικός φορέας στην Ελλάδα που διεξάγει και την Έρευνα των Καταναλωτών (καταναλωτική εμπιστοσύνη) για τη Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Χρηματοδοτικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG ECFIN – European Commission). Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές διεξάγονται από όλες τις χώρες-μέλη της ΕΕ βάσει των εναρμονισμένων ερωτηματολογίων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην Ελλάδα, το IOBE διεξάγει τη μηνιαία έρευνα οικονομικής συγκυρίας για τους καταναλωτές και για τις επιχειρήσεις της Βιομηχανίας, των Κατασκευών, του Λιανικού Εμπορίου και των Υπηρεσιών. Το IOBE διαθέτει τα μηνιαία αποτελέσματα της έρευνας οικονομικής συγκυρίας στη Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Χρηματοδοτικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ενώ η αναλυτική μηνιαία παρουσίασή τους, σε συνδυασμό

με την ανάλυση των βραχυπρόθεσμων προοπτικών της ελληνικής οικονομίας, πραγματοποιείται στο «Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας».

5.2 Αποτελέσματα ερευνών οικονομικής συγκυρίας Ιανουαρίου 2016

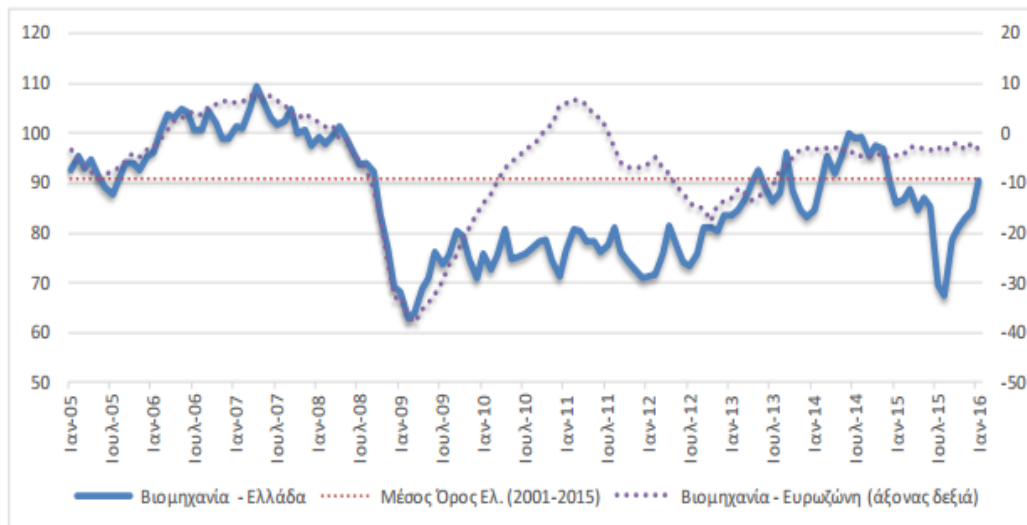
Το οικονομικό κλίμα, γενικά, επιδεινώνεται σημαντικά τον Ιανουάριο του 2016 σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2015, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Αντιθέτως, στην Ελλάδα, μεμονωμένα, βελτιώνεται το κλίμα σε όλους τους επιχειρηματικούς τομείς, εκτός από την καταναλωτική εμπιστοσύνη, όπου υπάρχει αισθητή πτώση. Αυτή η άνοδος του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος (87,1 μονάδες→91,6 μονάδες) στην Ελλάδα προκύπτει ως αποτέλεσμα των βελτιωμένων προσδοκιών σε όλους τους επιχειρηματικούς τομείς, ιδιαίτερα στις Υπηρεσίες. Τους τελευταίους μήνες καταγράφεται, γενικά, μια εικόνα συνολικής σταθεροποίησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας, από την άλλη πλευρά, όμως, η καταναλωτική εμπιστοσύνη εξασθενεί. Αυτό οφείλεται, κυρίως, στις προβλέψεις της οικονομικής κατάστασης των νοικοκυριών στο επόμενο 12μηνο, οι οποίες επιδεινώνονται σημαντικά και επηρεάζονται από τις αναμενόμενες παρεμβάσεις της κυβέρνησης στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης. Έτσι, ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης βρίσκεται σχεδόν 15 μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή επίδοση (-49,3 μονάδες→-63,9 μονάδες)(βλέπε διάγραμμα 6).

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfm

Διάγραμμα 5.2.1: Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε-28 και Ελλάδα

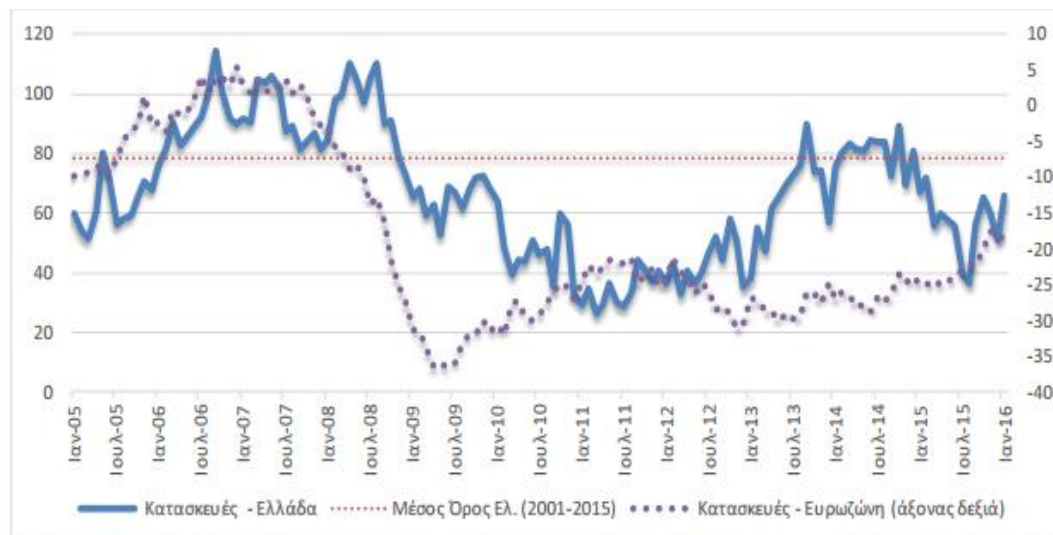
Στον τομέα της Βιομηχανίας, ανακάμπτουν οι προσδοκίες από την ενίσχυση της τρέχουσας ζήτησης και υπάρχει αισθητή καλυτέρευση των προβλέψεων για την παραγωγή.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.2.2: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

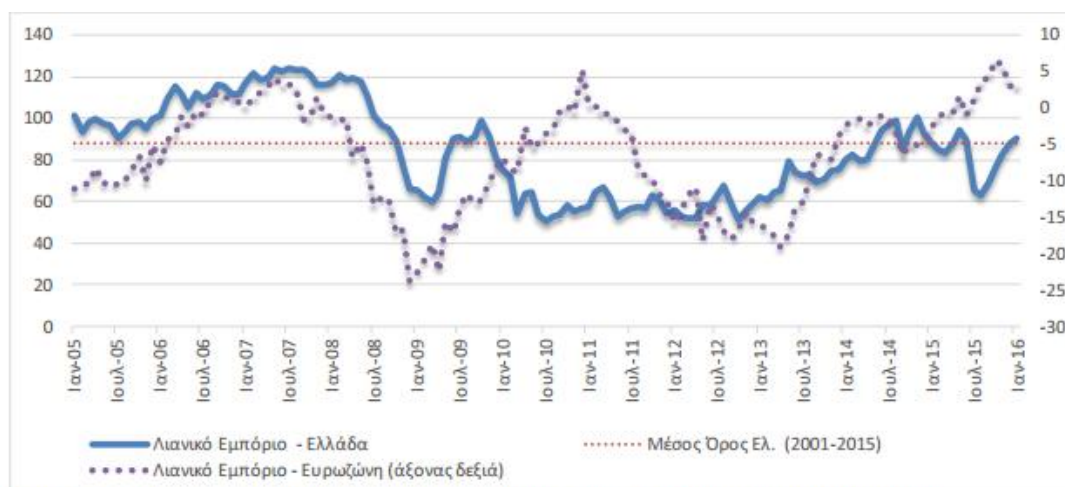
Στον τομέα των Κατασκευών, οι προσδοκίες ενισχύονται λόγω των καλύτερων προοπτικών δραστηριότητας στους κλάδους των Δημοσίων Έργων και των Ιδιωτικών Κατασκευών.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.2.3: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

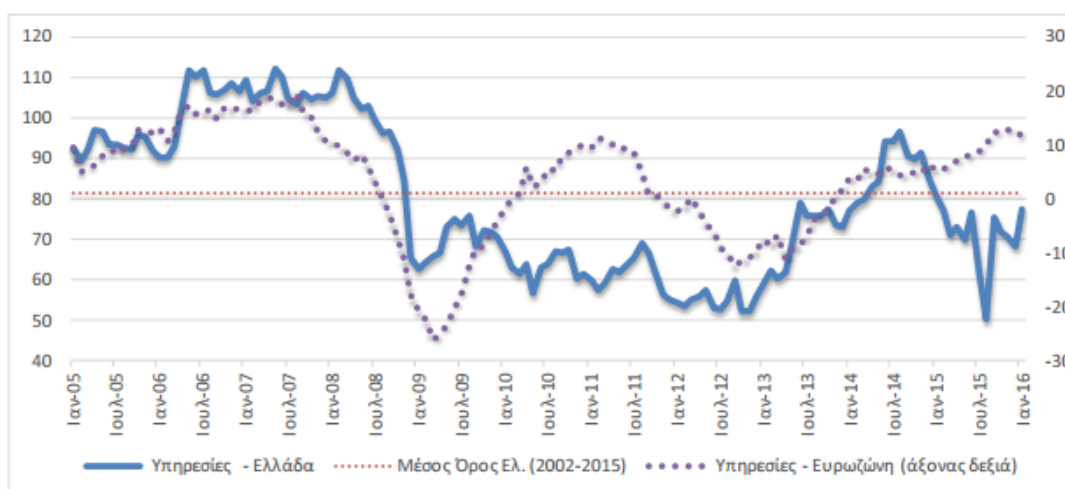
Στον τομέα του Λιανικού Εμπορίου, παρατηρείται μια μικρή βελτίωση των προσδοκιών για την βραχυπρόθεσμη εξέλιξη των πωλήσεων, για πέμπτο συνεχόμενο μήνα.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.2.4: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

Στον τομέα των Υπηρεσιών, πραγματοποιείται ανάκαμψη των επιχειρηματικών προσδοκιών λόγω των ευνοϊκότερων προβλέψεων για την τρέχουσα ζήτηση, αλλά και για την βραχυπρόθεσμη εξέλιξή της.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.2.5: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

Τέλος, όσον αφορά τον Δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης, καταγράφεται μια επιδείνωση. Η πτώση του οφείλεται κυρίως στην διόρθωση της μεγάλης ανόδου του προηγούμενου μήνα στις προβλέψεις των νοικοκυριών για την οικονομική τους κατάσταση το επόμενο 12μηνο. Επιπλέον, οι προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση της χώρας μεταβάλλονται οριακώς αρνητικά.

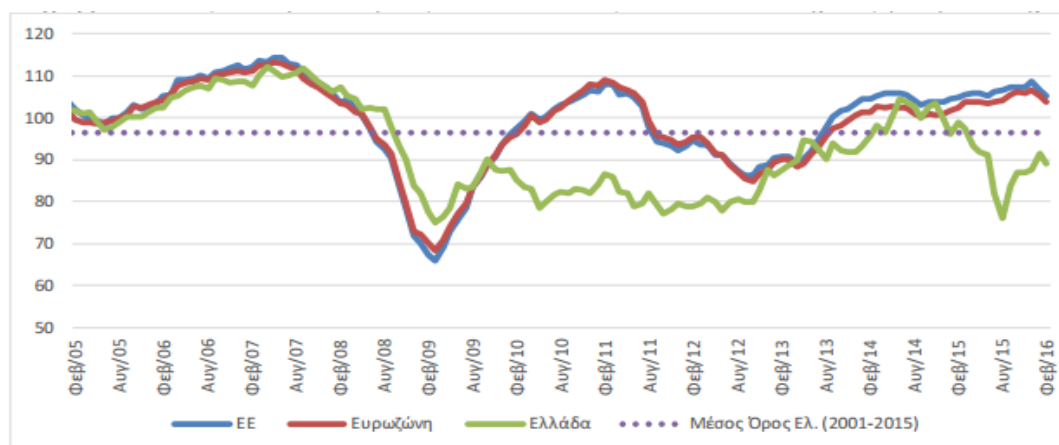

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfm

Διάγραμμα 5.2.6: Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτών (εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

5.3 Αποτελέσματα ερευνών οικονομικής συγκυρίας Φεβρουαρίου 2016

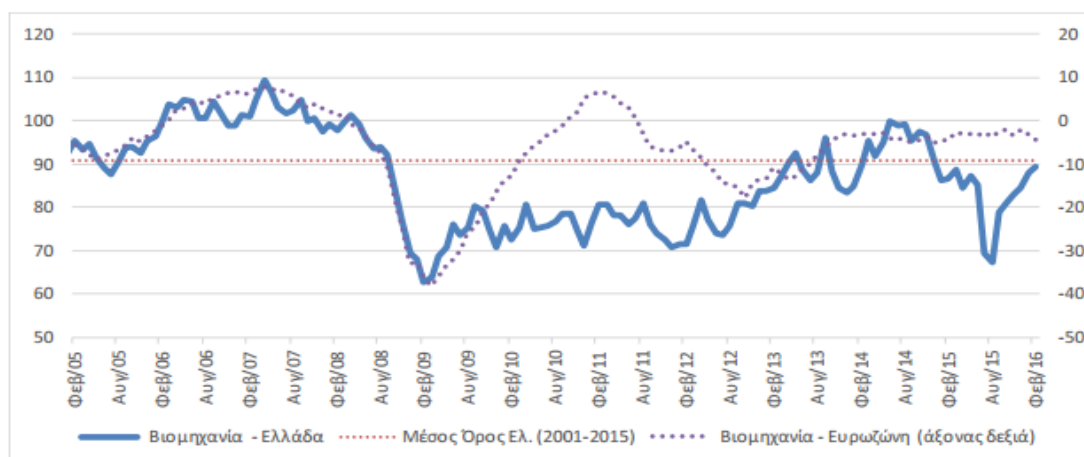
Το οικονομικό κλίμα επιδεινώνεται περαιτέρω τον Φεβρουάριο, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Στην Ελλάδα, το κλίμα γενικά είναι αρνητικό κυρίως λόγω της επιπλέον υποχώρησης της καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος χειροτερεύει και διορθώνει την αύξηση που είχε σημειωθεί τον Ιανουάριο (91,6 μονάδες→89 μονάδες). Η πτώση του δείκτη είναι κυρίως αποτέλεσμα των αισθητά μειωμένων προσδοκιών στις Υπηρεσίες και της επιδείνωσης της καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Αντίθετα, σε Βιομηχανία, Λιανικό Εμπόριο και Κατασκευές σημειώνεται μικρή βελτίωση. Υπάρχουν, όμως και άλλοι παράγοντες που μετατρέπουν το οικονομικό κλίμα σε αρνητικό και αναφερόμαστε κυρίως στην καθυστέρηση της ολοκλήρωσης της αξιολόγησης, καθώς και στην μη εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, τις επιπλέον φορολογικές επιβαρύνσεις και την διαχείριση της προσφυγικής κρίσης, που επηρεάζουν δυσμενώς τις προσδοκίες για το οικονομικό περιβάλλον.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfm

Διάγραμμα 5.3.1: Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε-28 και Ελλάδα

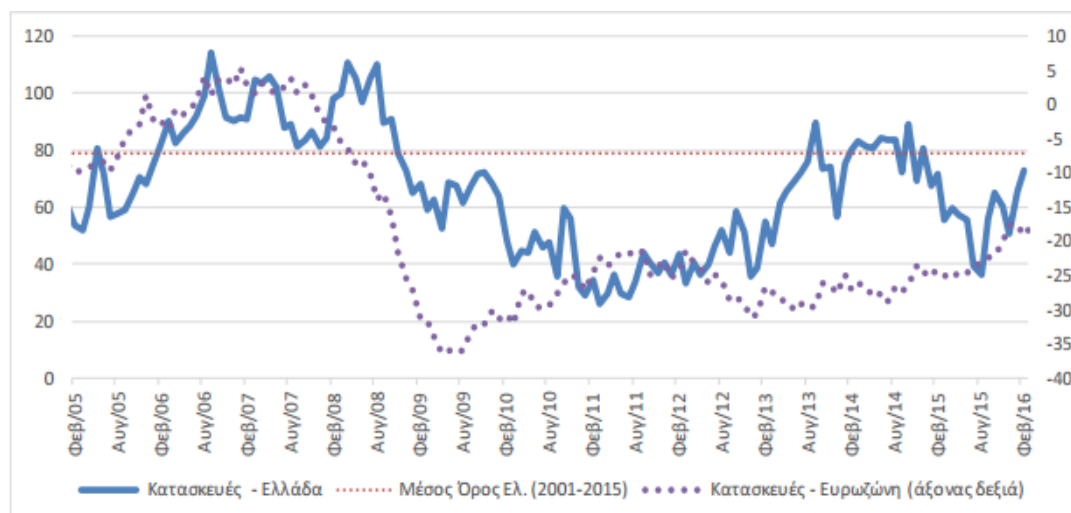
Στον τομέα της Βιομηχανίας, οι προσδοκίες συνεχίζουν να ανακάμπτουν από τις σαφώς καλύτερες προβλέψεις για την παραγωγή, αλλά και για τις πωλήσεις.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.3.2: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

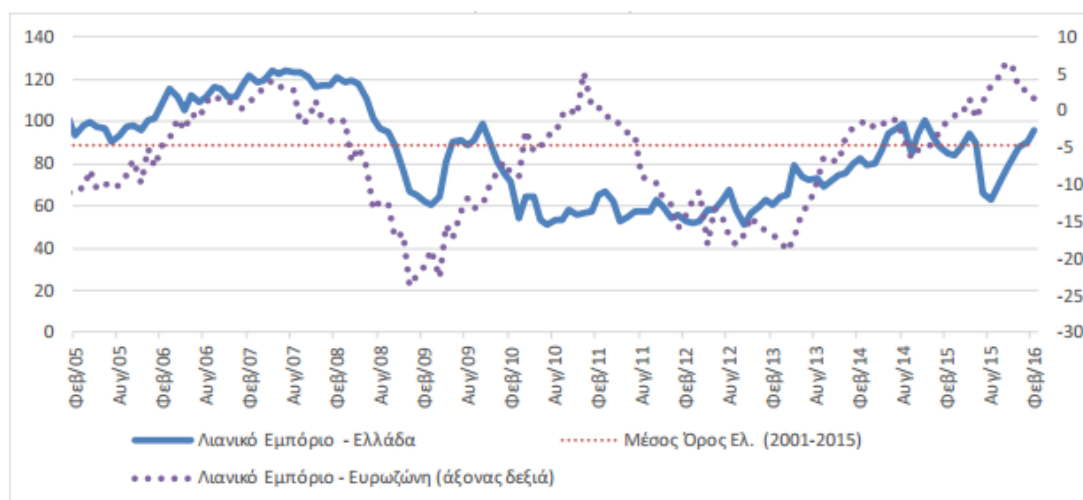
Στον τομέα των Κατασκευών, το κλίμα βελτιώνεται κυρίως λόγω ενίσχυσης των προβλέψεων των εργασιών και την βελτίωση των προσδοκιών στις Ιδιωτικές Κατασκευές, καθώς τα Δημόσια Έργα παραμένουν σταθερά.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.3.3: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

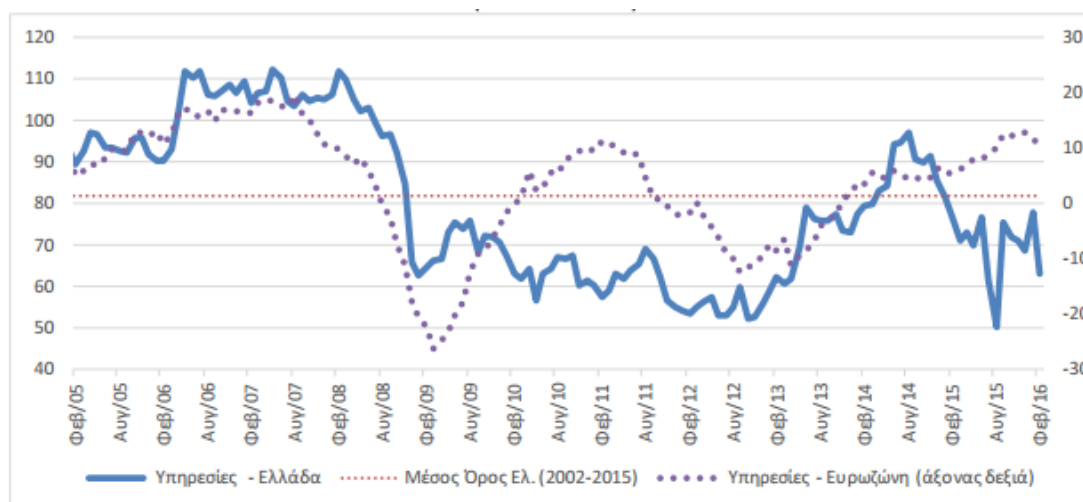
Στον τομέα του Λιανικού Εμπορίου, παρατηρείται μια σημαντική βελτίωση των προσδοκιών για έκτο διαδοχικό μήνα. Επηρεάζεται θετικά, κυρίως, από τις θετικές εκτιμήσεις για τις τρέχουσες πωλήσεις, που είναι για πρώτη φορά θετικές μετά από αρκετούς μήνες. Ταυτόχρονα, οι αρνητικές προβλέψεις για την βραχυπρόθεσμη εξέλιξή τους εξομαλύνονται.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.3.4: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

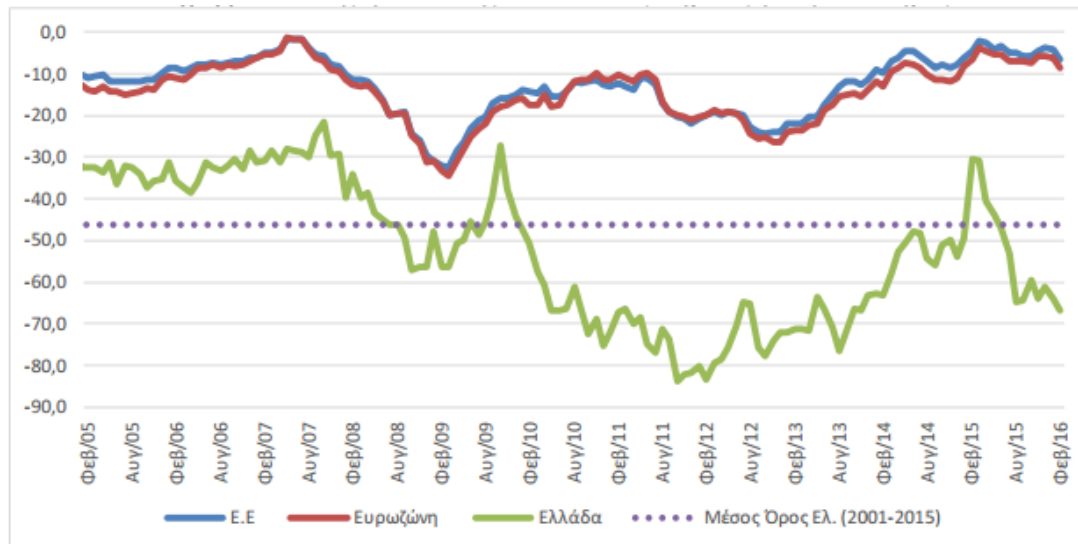
Στον τομέα των Υπηρεσιών, καταγράφεται ραγδαία επιδείνωση των επιχειρηματικών προβλέψεων. Οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση των επιχειρήσεων είναι αρνητικές, αλλά και οι προβλέψεις για την τρέχουσα ζήτηση και την βραχυπρόθεσμη εξέλιξή της είναι δυσμενέστερες.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.3.5: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

Τέλος, σημειώνεται νέα επιδείνωση στην καταναλωτική εμπιστοσύνη, με τον δείκτη να βρίσκεται στο δυσμενέστερο επίπεδο από τον Σεπτέμβριο του 2013. Η νέα κάμψη του δείκτη προέρχεται από την επιδείνωση στις προβλέψεις των νοικοκυριών, αφενός για την οικονομική τους κατάσταση το επόμενο 12μηνο, αφετέρου για την οικονομική κατάσταση της χώρας συνολικά. Κυριαρχεί η απαισιοδοξία για το ασφαλιστικό και το φορολογικό σύστημα, η οποία συνδυάζεται με την διαχείριση των προσφυγικών ροών σε ένα γενικά αρνητικό κλίμα.

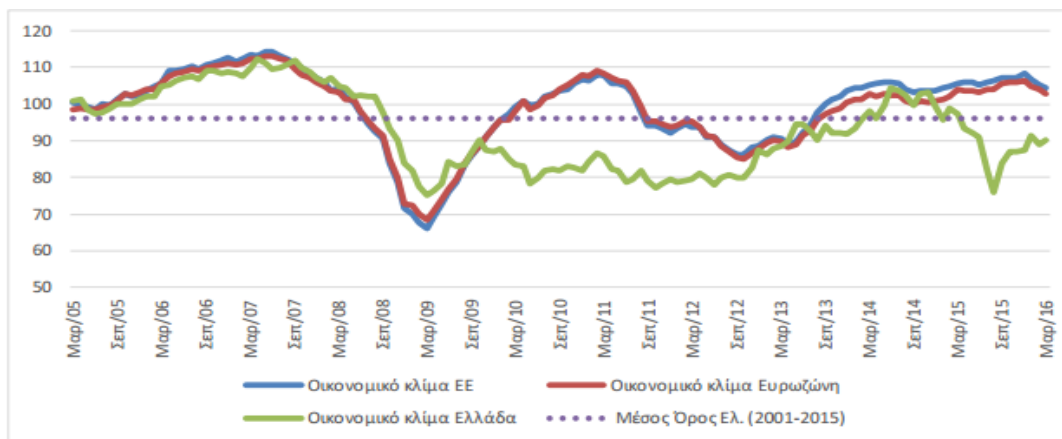

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfm

Διάγραμμα 5.3.6: Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτών

5.4 Αποτελέσματα ερευνών οικονομικής συγκυρίας Μαρτίου 2016

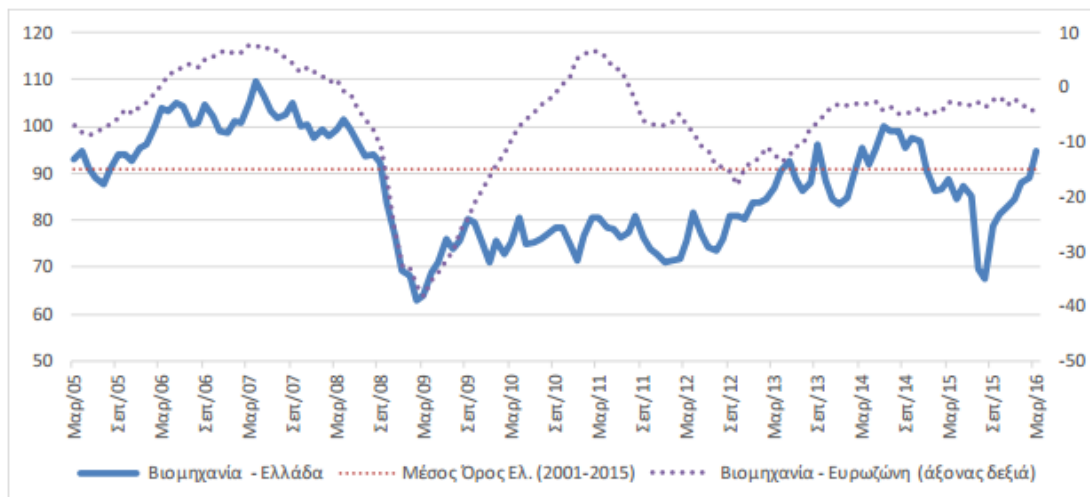
Το οικονομικό κλίμα επιδεινώνεται και τον Μάρτιο, για τρίτο κατά σειρά συνεχόμενο μήνα, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Στην Ελλάδα παρατηρείται οριακή βελτίωση του κλίματος, όμως επιδεινώνεται περεταίρω η καταναλωτική εμπιστοσύνη. Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος βελτιώνεται οριακά τον Μάρτιο (89 μονάδες→90,1 μονάδες). Η μικρή αυτή βελτίωση είναι αποτέλεσμα ελαφρώς καλύτερων προσδοκιών στην Βιομηχανία και στις Υπηρεσίες και σταθεροποίησης του Λιανικού Εμπορίου. Αντίθετα, υπάρχει επιδείνωση των κατασκευών αλλά και του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Η προσδοκία για ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης του εφαρμοζόμενου προγράμματος στην χώρα μας ίσως συμβάλλει θετικά στο οικονομικό κλίμα.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfm

Διάγραμμα 5.4.1: Δείκτης Οικονομικού Κλίματος E.E-28 και Ελλάδα

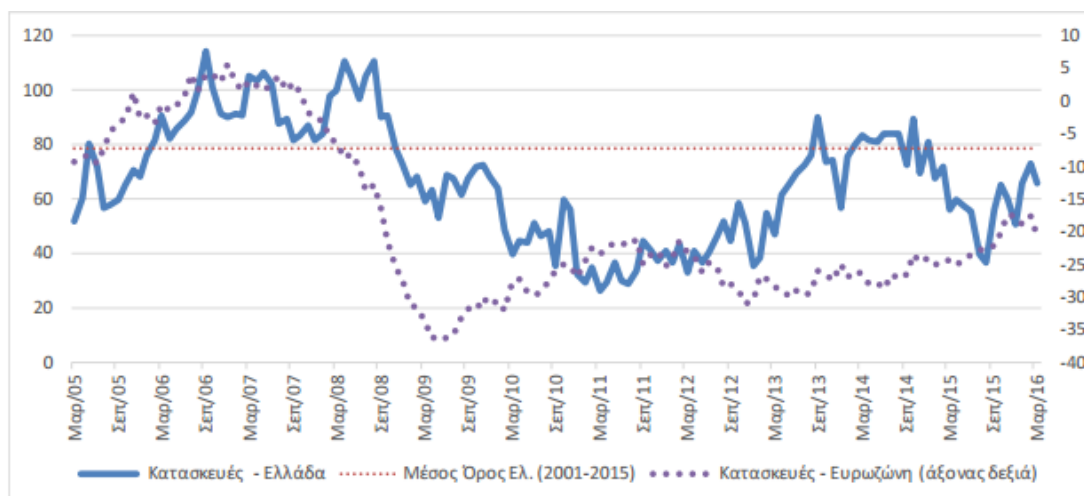
Στον τομέα της Βιομηχανίας πραγματοποιείται ανάκαμψη των προσδοκιών λόγω της βελτίωσης των προβλέψεων για την παραγωγή των προσεχών μηνών και τον περιορισμό των αρνητικών εκτιμήσεων για την τρέχουσα αλλά και βραχυπρόθεσμη ζήτηση.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.4.2: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία

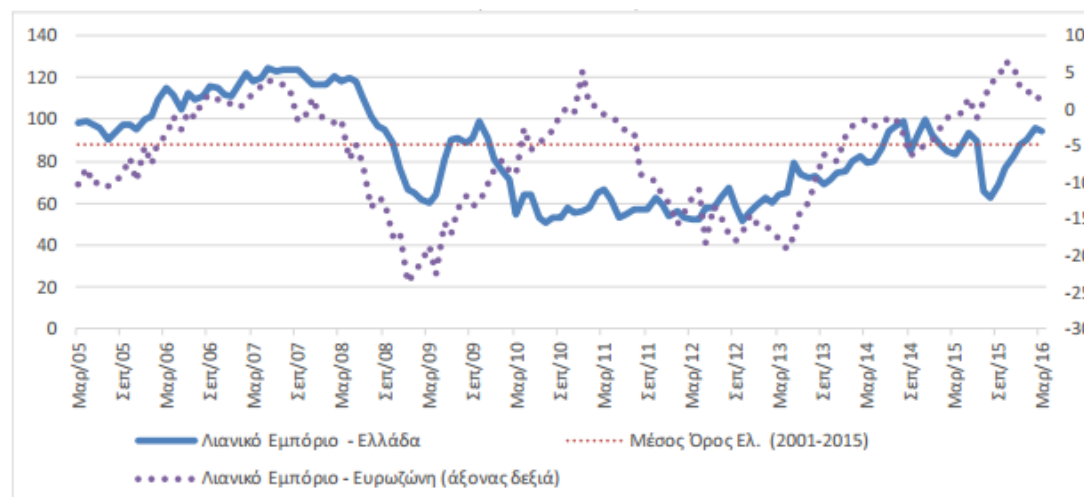
Στον τομέα των Κατασκευών πραγματοποιείται μια επιδείνωση των προσδοκιών. Η χειροτέρευση του κλίματος προέρχεται κυρίως από την πτώση των προβλέψεων του επιπέδου των εργασιών κυρίως στις Ιδιωτικές Κατασκευές, αλλά και στα Δημόσια Έργα.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.4.3: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές

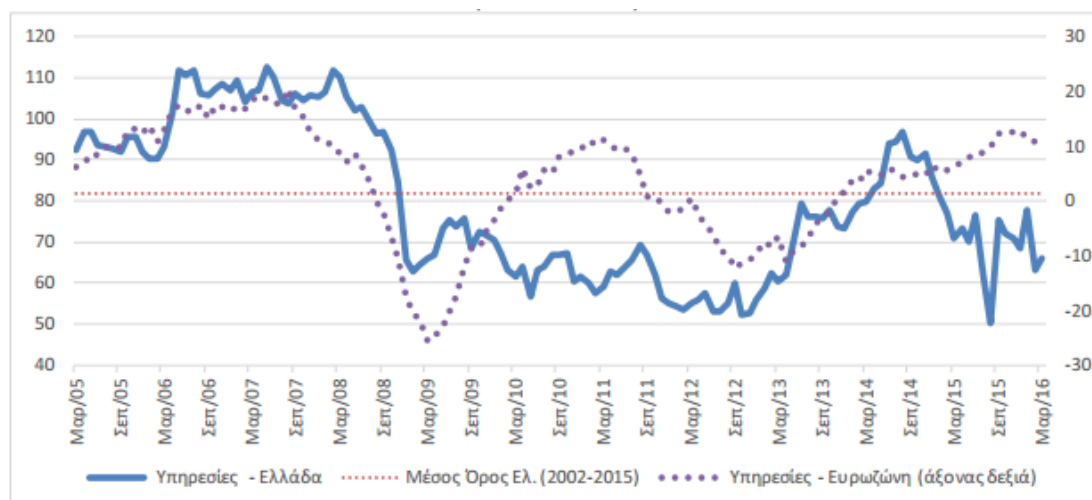
Στον τομέα του Λιανικού Εμπορίου, υπάρχει ελαφρά επιδείνωση των επιχειρηματικών προσδοκιών. Οι εκτιμήσεις για τις τρέχουσες πωλήσεις παραμένουν σταθερές, μαζί με τις αρνητικές προβλέψεις για την βραχυχρόνια εξέλιξή τους.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.4.4: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο

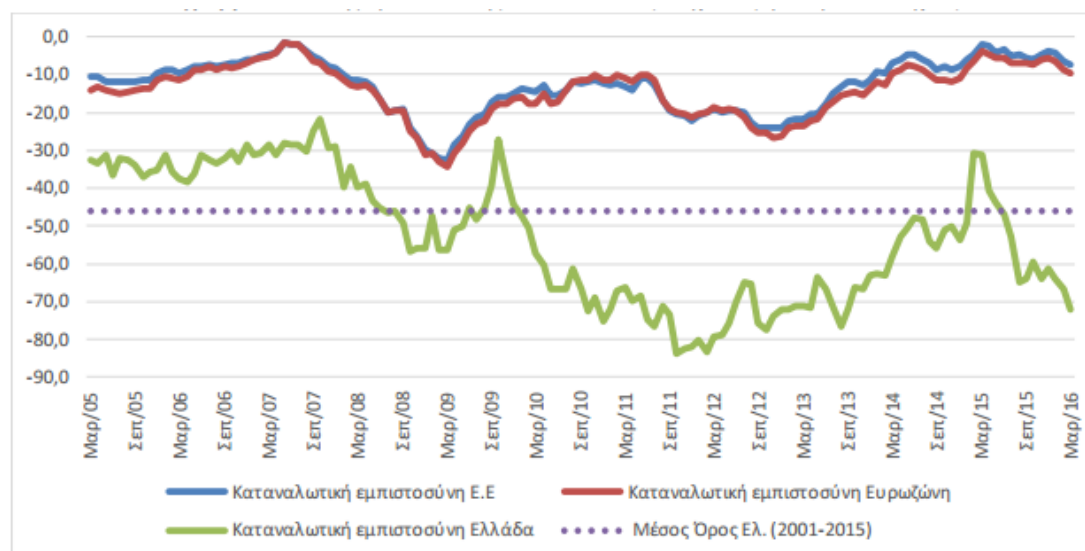
Στον τομέα των Υπηρεσιών οι προσδοκίες κινούνται ελαφρά ανοδικά τον Μάρτιο. Οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση των επιχειρήσεων, αλλά και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση, χαρακτηρίζονται λιγότερο δυσμενείς.

Πηγή: IOBE, DG Ecfm. Ο δείκτης για την Ευρωζώνη είναι υπό μορφή ισοζυγίου και αντλείται από την DG Ecfm

Διάγραμμα 5.4.5: Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες

Τον μήνα Μάρτιο, σημειώνεται εκ νέου επιδείνωση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Αποτελεί το χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων 2,5 ετών. Η νέα κάμψη του προέρχεται από την επιδείνωση στις προβλέψεις για την οικονομική τους κατάσταση και την οικονομική κατάσταση της χώρας το επόμενο 12μηνο, αλλά και από τις ακόμα πιο δυσμενείς προβλέψεις για την ανεργία. Κυριαρχεί η ανησυχία, η αβεβαιότητα και η απαισιοδοξία όσον αφορά τις επερχόμενες αλλαγές στο εισόδημα των νοικοκυριών. Το κλίμα επηρεάζεται αρνητικά από την καθυστέρηση και παράταση των διαπραγματεύσεων επί του φορολογικού και ασφαλιστικού συστήματος.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG Ecfm

Διάγραμμα 5.4.6: Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτών

5.5 Συμπεράσματα από τις έρευνες του IOBE

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος βελτιώνεται το πρώτο τρίμηνο του νέου έτους σε σύγκριση με το τελευταίο τρίμηνο του 2015. Μάλλον η προσδοκία για ολοκλήρωση προσεχώς της πρώτης αξιολόγησης του νέου Μνημονίου συμβάλλει συνολικά θετικά στο οικονομικό κλίμα, καθώς διασφαλίζει τη θέση της Ελλάδας στην Ευρωζώνη και την παγκόσμια οικονομία, ενώ θεωρείται προάγγελος μιας νέας διευθέτησης της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους. Από την άλλη πλευρά, εύλογα προεξοφλούνται και ορισμένες αρνητικές εξελίξεις από την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων, όπως η οριστικοποίηση των νέων φορολογικών μέτρων, οι αλλαγές στο συνταξιοδοτικό σύστημα, αποφάσεις οι οποίες θα έχουν άμεσο αρνητικό αντίκτυπο κυρίως στο σκέλος της ζήτησης της οικονομίας, δηλαδή στα νοικοκυριά.

Στην πλευρά των επιχειρήσεων, η αναμονή για τα αποτελέσματα της αξιολόγησης σχετίζεται με παραμέτρους της αγοράς εργασίας (π.χ. ύψος εργοδοτικών εισφορών), αλλά και την ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδότηση, η στενότητα της οποίας είναι ιδιαίτερα έντονη στην αρχή του 2016, από την επαναφορά για τις τράπεζες του βασικού μηχανισμού παροχής κεφαλαίων της ΕΚΤ. Ειδικά ως προς τους καταναλωτές, αρνητικά αξιολογείται και η διαχείριση των προσφυγικών/μεταναστευτικών ροών, επηρεάζοντας ανάλογα τις προσδοκίες τους.

Αναλυτικά:

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα ανήλθε το τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου του τρέχοντος έτους σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο, κινούμενος κατά μέσο όρο στις 90,2 (από 86,7) μονάδες, επίπεδο που είναι χαμηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο περυσινό (97,3 μον.).

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος δείκτης διαμορφώθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, τόσο στην Ευρωζώνη, όσο και στην ΕΕ. Συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 104 (από 106,2) και στις 105,5 (από 107,7) μονάδες σε Ευρωζώνη και ΕΕ αντίστοιχα, ελαφρώς υψηλότερα πάντως σε αμφότερες σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώνονται το πρώτο τρίμηνο του νέου έτους σε σχέση με το προηγούμενο σε όλους τους τομείς, εκτός των Υπηρεσιών, με την καταναλωτική εμπιστοσύνη όμως να αντισταθμίζει την άνοδο, καθώς εξασθένησε σημαντικά. Σε τριμηνιαία βάση, στη Βιομηχανία, η άνοδος του δείκτη το πρώτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο έφτασε τις 8 μονάδες, στις Κατασκευές τις 9 μονάδες και στο Λιανικό Εμπόριο τις 11 μονάδες. Στις Υπηρεσίες καταγράφηκε οριακή πτώση στο σχετικό μέσο δείκτη τριμήνου, ενώ στην Καταναλωτική Εμπιστοσύνη, η υποχώρηση του δείκτη έφθασε τις 6 μονάδες.

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου σε σχέση με εκείνο του Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στις -67,5 (από -61,6) μονάδες, καταφανώς χαμηλότερα έναντι της αντίστοιχης περυσινής του επίδοσης (-37 μονάδες). Σε επίπεδο χωρών, οι Έλληνες κατατάσσονται μακράν πρώτοι πανευρωπαϊκά σε απαισιοδοξία.

Η για άλλη μια φορά παρατεταμένη διαδικασία αξιολόγησης, σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα σημαντικά δημοσιονομικά μέτρα και τις διαρθρωτικές αλλαγές στα οποία επικεντρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις (φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, συνταξιοδοτικό σύστημα, εργοδοτικές εισφορές κ.ά.), οδήγησαν μεγάλο τμήμα των οικονομικών μονάδων σε αναμονή ως προς τη λήψη οικονομικών αποφάσεων μέχρι την οριστικοποίηση των σχετικών ρυθμίσεων. Από την άλλη πλευρά, καθώς τα

σχετικά μέτρα θα επιδράσουν ως επί το πλείστον περιοριστικά στο διαθέσιμο εισόδημα, όσο δεν λαμβάνονται μετριάζεται αυτή τους η επίπτωση στο τρέχον έτος και μετατίθεται στο επόμενο. Συνεπώς, από τη μια πλευρά η επιφυλακτικότητα έναντι των επερχόμενων αλλαγών δεν ευνοεί την οικονομική δραστηριότητα, από την άλλη η προς τα πίσω χρονική μετάθεση της πραγματοποίησής τους περιορίζει την ανασχετική επίδραση που θα έχουν φέτος σε αυτή.

Πρόσθετος παράγοντας, ο οποίος επηρεάζει το οικονομικό περιβάλλον, είναι οι προσφυγικές/μεταναστευτικές εισροές. Μια οικονομική αξιολόγηση των επιδράσεών τους είναι δύσκολο να γίνει προς το παρόν. Πάντως, η αβεβαιότητα ως προς την τάση των εισροών στο μέλλον και τη δυνατότητα αποδοτικού συντονισμού, εντός του κρατικού μηχανισμού και με άλλες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, για τα ζητήματα που αφορούν στο προσφυγικό/μεταναστευτικό ρεύμα, έχουν κλιμακώσει την ανησυχία εγχωρίως για τις επιδράσεις του.

Συνεκτιμώντας, τα πλέον πρόσφατα πολιτικοοικονομικά γεγονότα, τις προοπτικές από τις αναμενόμενες εξελίξεις κ.λπ. για την πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ, τα επερχόμενα δημοσιονομικά μέτρα, σε συνδυασμό με όσα λήφθηκαν πέρυσι, θα ασκήσουν πιέσεις στην κατανάλωση των νοικοκυριών. Το υψηλό επίπεδο των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών στο αρχικό εξάμηνο του 2015, αποτελεί πρόσθετο παράγοντα ο οποίος καθιστά δύσκολη μια νέα αύξησή τους φέτος. Ακολούθως, αναμένεται αντιστροφή της τάσης στην ιδιωτική κατανάλωση σε πτωτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΤΤΙΚΗΣ

6.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός του ερευνητικού τμήματος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της αντίληψης και των πεποιθήσεων των πολιτών και κατοίκων της Αττικής για την τρέχουσα αλλά και τη μελλοντική οικονομική κατάσταση της περιφέρειας.

Κατά το σχεδιασμό της έρευνας τέθηκαν ποικίλα ερωτήματα στους συμμετέχοντες με απώτερο σκοπό να καταγραφεί η αντίληψη τους σχετικά με το ισχύων οικονομικό κλίμα αλλά και για τη μελλοντική πορεία του.

Ενδεικτικά κάποια από τα ερωτήματα που τέθηκαν είναι:

- Ποσό μειώθηκε το εισόδημα και οι δαπάνες των καταναλωτών στην Αττική λόγω της οικονομικής κρίσης;
- Ποια αγοραστικά κριτήρια είναι σημαντικότερα για τους καταναλωτές σήμερα;
- Πως οι καταναλωτές αντιλαμβάνονται τις κινήσεις των τοπικών επιχειρήσεων μέσα στην κρίση;
- Ποιες είναι οι πεποιθήσεις των καταναλωτών για το μέλλον και την αλλαγή της οικονομικής κατάστασης;
- Θεωρούν την παρούσα κρίση και ως μια ευκαιρία για την τοπική κοινωνία;

Η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα θα μπορούσε να δώσει μια πρώτη εκτίμηση σχετικά με το οικονομικό κλίμα, όπως αυτό διαμορφώνεται στην Αττική. Τα αποτελέσματα και οι παρατηρήσεις της έρευνας αυτής μπορούν να αποτελούν εργαλείο για τις τοπικές και εθνικές αρχές αλλά και για τις επιχειρήσεις, ώστε να υιοθετηθούν πολιτικές που θα επιτρέψουν τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης ατόμων και νοικοκυριών.

6.2 Μεθοδολογία Έρευνας

Για τους σκοπούς της έρευνας, επιλέχθηκε ένα μεθοδολογικό πλαίσιο 4 διακριτών σταδίων.

Στάδιο 1: Σχεδιασμός της έρευνας

Για τη διερεύνηση του οικονομικού κλίματος στο νομό Αττικής αρχικά χρειάστηκε να συλλεχθούν δευτερογενή στοιχεία ώστε να συνταχθεί το θεωρητικό υπόβαθρο καθώς και η σχετική βιβλιογραφία που σχετίζεται με τις έρευνες αγορών. Η συλλογή αυτών των στοιχείων οριοθέτησε μία αρχική σειρά ερευνητικών ερωτημάτων. Στη συνέχεια:

- Οριστικοποιήθηκε ο τύπος της έρευνας, πρόκειται για μια διερευνητική έρευνα για την αποτίμηση του οικονομικού κλίματος στην Αττική.
- Επιλέχθηκαν οι ομάδες – στόχοι για την έρευνα: κάτοικοι της ευρύτερης περιφέρειας Αττικής.
- Επιλέχθηκε ως μέσο διεξαγωγής της έρευνας η μέθοδος του δομημένου ερωτηματολογίου.
- Καθορίστηκε ο τρόπος συλλογής των στοιχείων (ερωτηματολόγια): Δειγματοληψία ευκολίας.

Στάδιο 2: Σχεδιασμός του ερωτηματολογίου

Το μέσο που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας και τη συλλογή πρωτογενών στοιχείων είναι το ερωτηματολόγιο, το οποίο θεωρείται το σημαντικότερο μέσο επικοινωνίας μεταξύ συνεντεύκτη και ερωτώμενου. Το συγκεκριμένο μέσο, όπως και άλλα, έχει όρια και μπορεί να παράσχει συγκεκριμένου τύπου πληροφορίες.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις που μπορούν να απαντηθούν με ευκολία, όπως φύλο, ηλικία, κατάσταση εργασίας, οικογενειακό εισόδημα, αλλά και ερωτήσεις κρίσης και προσωπικής αντίληψης σχετικά με τις προσδοκίες. Οι ερωτήσεις είναι κυρίως κλειστού τύπου για την επιτάχυνση της διαδικασίας αλλά και τη διευκόλυνση του ερωτώμενου.

Όλα τα μέρη του δείγματος θα ενημερωθούν ότι τα αποτελέσματα θα είναι εμπιστευτικά και σε κάθε ερωτηματολόγιο θα υπάρχει ενημερωτικό σημείωμα σχετικό με την προαναφερόμενη πτυχιακή εργασία.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 3 ενότητες και 17 ερωτήσεις. Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικές με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της έρευνας όπως το φύλο, η ηλικία, το οικογενειακό ετήσιο εισόδημα του ατόμου, το εκπαιδευτικό επίπεδο καθώς και η τρέχουσα κατάσταση εργασίας.

Στη δεύτερη ενότητα περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικές με τις απόψεις των πολιτών της περιφέρειας Αττικής σχετικά με το πώς αυτοί αντιλαμβάνονται τη τρέχουσα κατάσταση της οικονομίας και στην τρίτη ενότητα περιλαμβάνονται ερωτήσεις που αναφέρονται στις εκτιμήσεις των πολιτών για τη μελλοντική

κατάσταση της οικονομίας καθώς και για το πώς βλέπουν τη δική τους οικονομική κατάσταση τους επόμενους μήνες.

Το ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο Παράρτημα, που βρίσκεται στο τέλος της παρούσας εργασίας.

Στάδιο 3: Συλλογή στοιχείων

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το διάστημα Νοεμβρίου – Δεκεμβρίου 2015 μέσω της προσωπικής συνέντευξης και ερωτήθηκαν 300 άτομα διαφόρων ηλικιακών ομάδων, οικογενειακού εισοδήματος, μορφωτικού επιπέδου, πεποιθήσεων κ.λπ. από διάφορες περιφερειακές ενότητες του νομού Αττικής.

Οι 300 συμμετέχοντες στην έρευνα απάντησαν με απόλυτη ευκολία στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, που ήταν κοινές για όλους, κάνοντας την έρευνα επιτυχή. Έτσι, ο ρυθμός απόκρισης διαμορφώνεται σε 100%.

Στάδιο 4: Επεξεργασία και ανάλυση στοιχείων

Με τη συλλογή των ερωτηματολογίων δημιουργήθηκε ένα αρχείο στο πρόγραμμα Microsoft Excel, όπου εκεί έγινε η κωδικοποίηση, η στατιστική επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων.

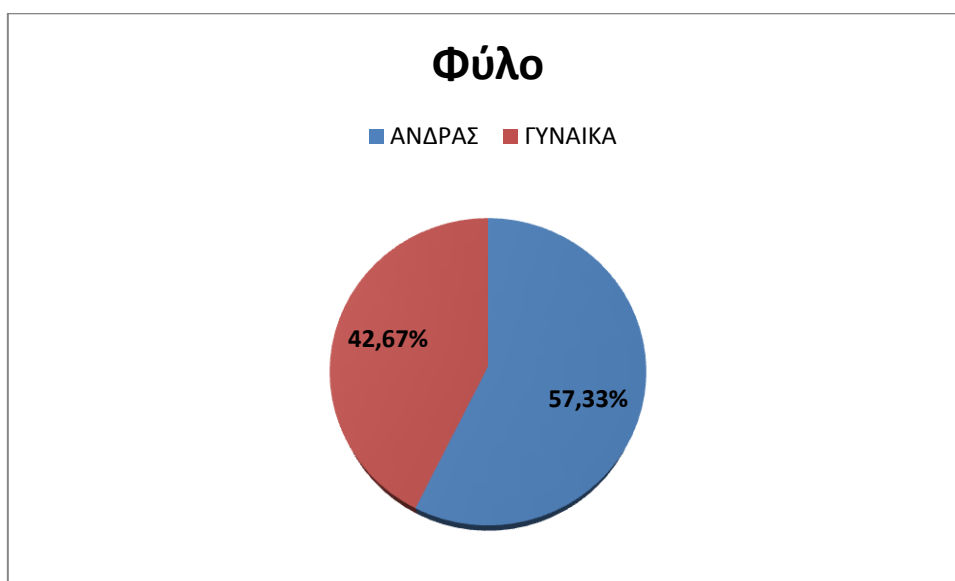
Για τις ανάγκες της κωδικοποίησης χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Likert και πιο συγκεκριμένα ήταν του τύπου: «Καθόλου», «Λίγο», «Μέτρια», «Πολύ», «Πάρα πολύ».

6.3 Ανάλυση ερωτηματολογίου

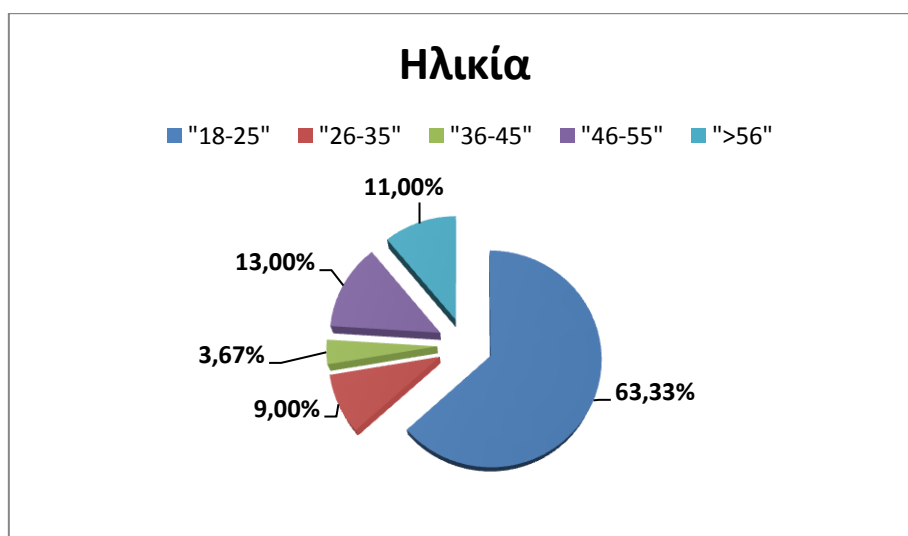
Στη ενότητα αυτή παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας από το δείγμα 300 ερωτηματολογίων που απαντήθηκαν από πολίτες - καταναλωτές του νομού Αττικής.

Μέρος Α: Δημογραφικά στοιχεία

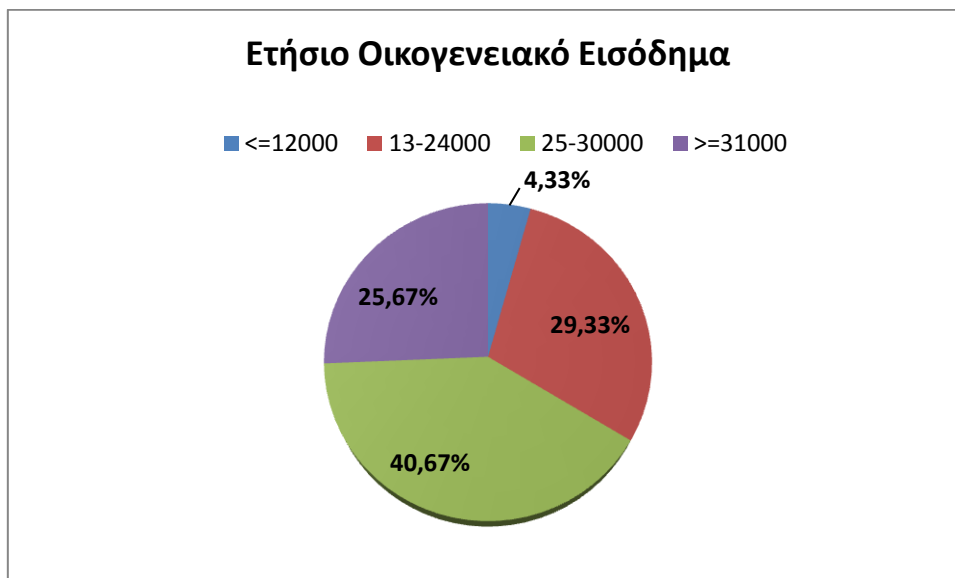
Η σύνθεση του δείγματος αναφορικά με το φύλο είναι κατά 57,33% άντρες και κατά 42,67% γυναίκες.

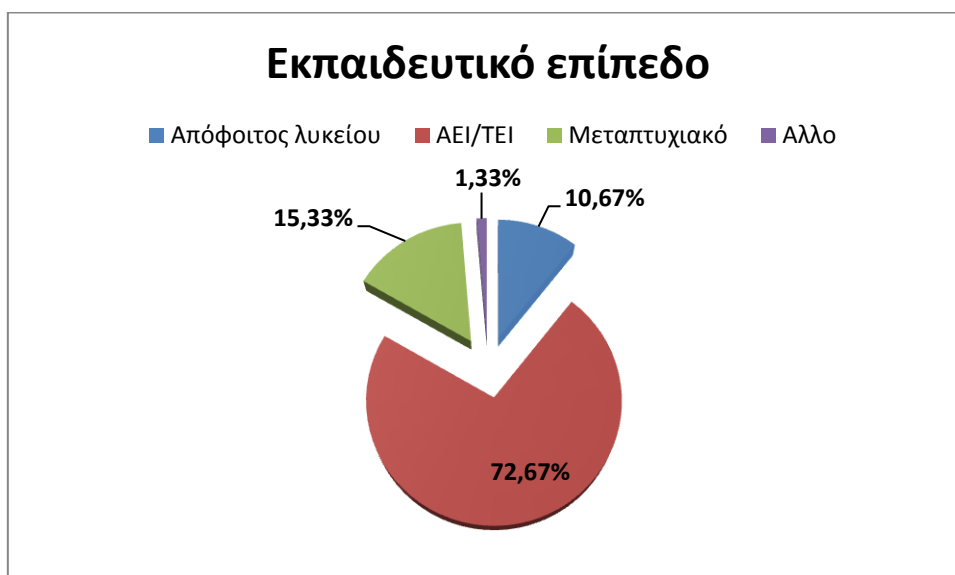
Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος είναι ηλικιακής ομάδας 18-25, καθώς αποτελεί το 63%. Από 26-35 είναι το 9%, από 36-45 το 4%, από 46-55 το 13% και πάνω από 56 το 11%.

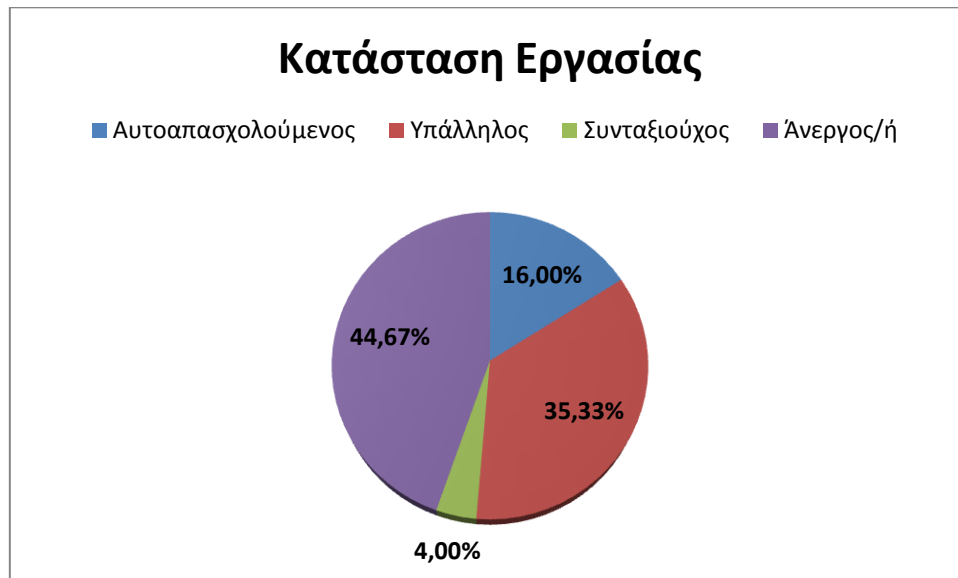
Για το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα το 41% του δείγματος έχει από 25-30000. Κάτω από 12000 ετήσιο εισόδημα έχει το 4% του δείγματος. Περίπου ισομερώς κατανέμεται το δείγμα, ανάμεσα σε αυτούς που έχουν εισόδημα από 13-24000 (29%) και σε αυτούς που έχουν εισόδημα μεγαλύτερο από 31000 (26%).

Σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο, το 73% του δείγματος είναι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΕΙ/ΤΕΙ). Πολύ μικρό είναι το ποσοστό που δεν ανήκει σε κάποια από τις υπόλοιπες 3 κατηγορίες (1%). Το 15% κατέχει μεταπτυχιακό και το 11% είναι απόφοιτοι λυκείου.

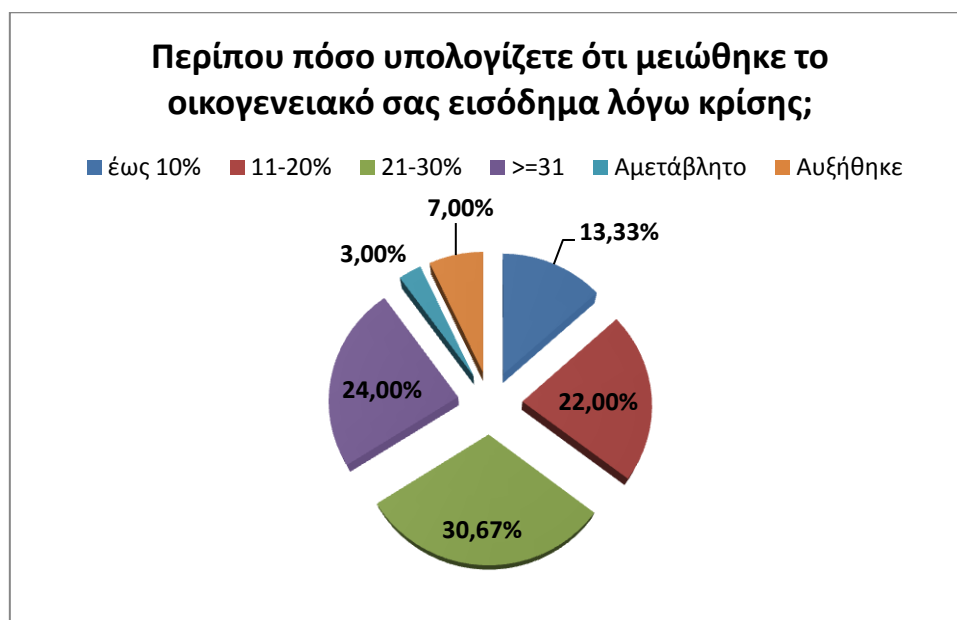

Η κατάσταση εργασίας του δείγματος έχει ως εξής: το 45% αποτελείται από άνεργο πληθυσμό, ενώ το 35% από υπαλλήλους. Το 16% είναι αυτοαπασχολούμενοι/επιχειρηματίες και μόνο το 4% είναι συνταξιούχοι.

Μέρος Β: Παρούσα κατάσταση της οικονομίας

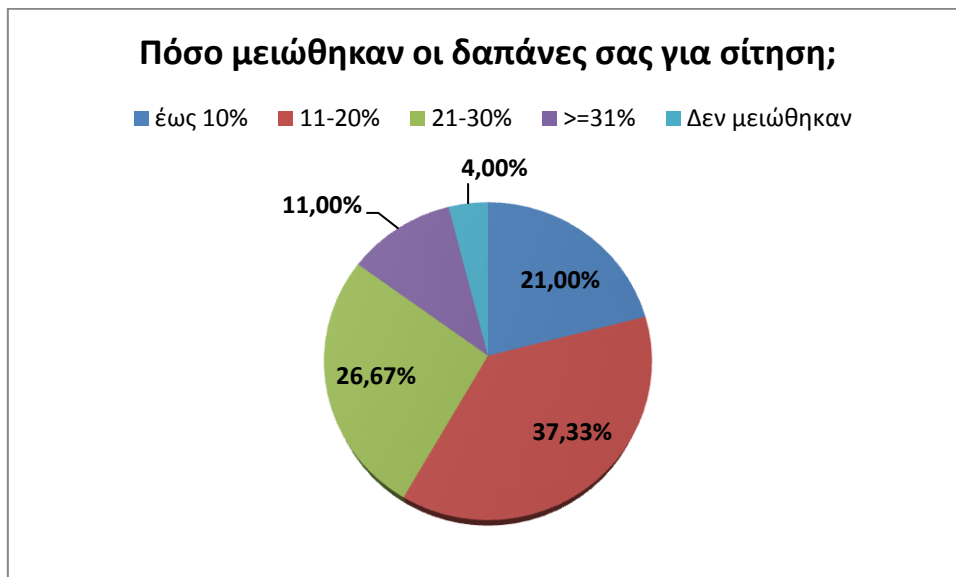
Όπως φαίνεται, μικρό είναι το ποσοστό των ερωτηθέντων που θεωρεί ότι το οικογενειακό του εισόδημα έχει μείνει αμετάβλητο (3%) ή αυξήθηκε (7%). Το 30,67% των ερωτηθέντων υπολογίζει ότι το εισόδημά του έχει μειωθεί από 21-30%, ενώ περίπου ίδιο είναι το ποσοστό ανάμεσα σε αυτούς που υπολογίζουν μείωση 11-12% και μεγαλύτερη του 31% (22% και 24% αντίστοιχα).

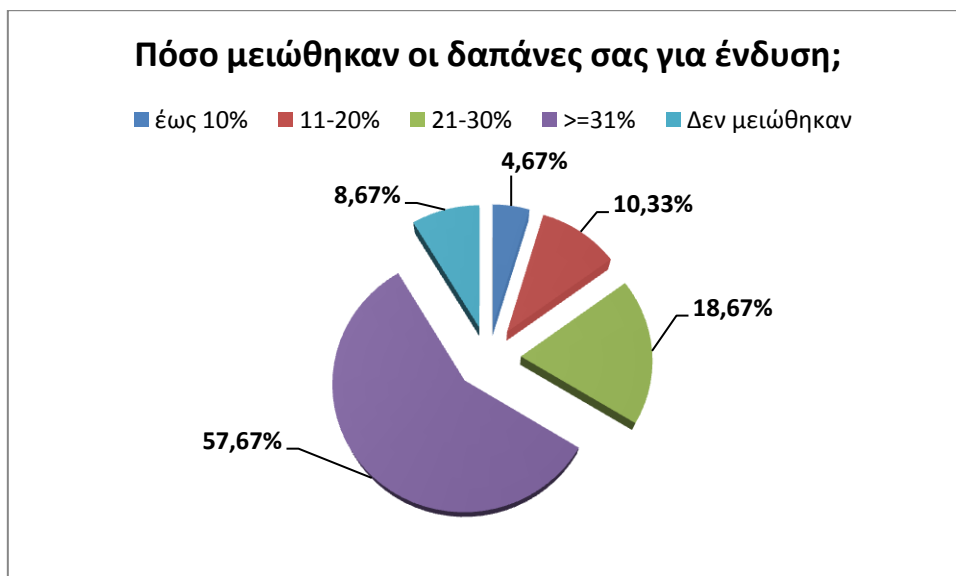
Το 38,67% των ερωτηθέντων έχει μειώσει τις δαπάνες του για μετακινήσεις κατά 10%. Σχετικά μεγάλο είναι και το ποσοστό που δεν έχει μεταβάλλει τις δαπάνες αυτές (26%). Μείωση της τάξης του 11-12% έχει πραγματοποιήσει το 22,33% των ερωτηθέντων, ενώ περίπου ίσα είναι τα ποσοστά που έχουν κάνει μειώσεις από 21-30% και πάνω από 31%, τα οποία ανέρχονται σε 6,67% και 6,33% αντίστοιχα.

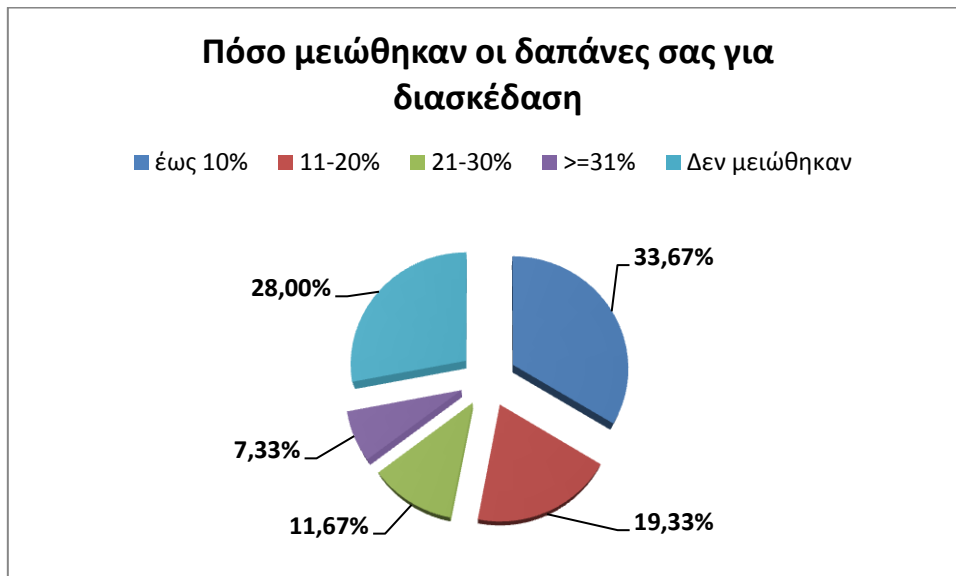
Αρκετά μικρό είναι το ποσοστό που έχει κρατήσει αμετάβλητες τις δαπάνες του για σίτιση (4%). Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (37,33%) έχει μειώσει τις δαπάνες του 11-12%, ενώ έως 10% μείωση έχει πραγματοποιήσει το 21% του δείγματος. Μεγαλύτερη μείωση στις δαπάνες, της τάξης του 21-30%, έχει κάνει το 26,67%, ενώ μείωση μεγαλύτερη του 31% έχει κάνει το 11% του δείγματος.

Πολύ μεγάλο είναι το ποσοστό το οποίο έχει μειώσει τις δαπάνες του για ένδυση περισσότερο από 31%, καθώς αυτό αγγίζει το 57%. Μικρότερη μείωση, της τάξης 21-30% εμφάνισε το 19% του δείγματος και ακόμα μικρότερη μείωση, έως 10%, εμφάνισε το 5%. Αμετάβλητες έχει κρατήσει τις δαπάνες του σε ένδυση το 8,67% του δείγματος.

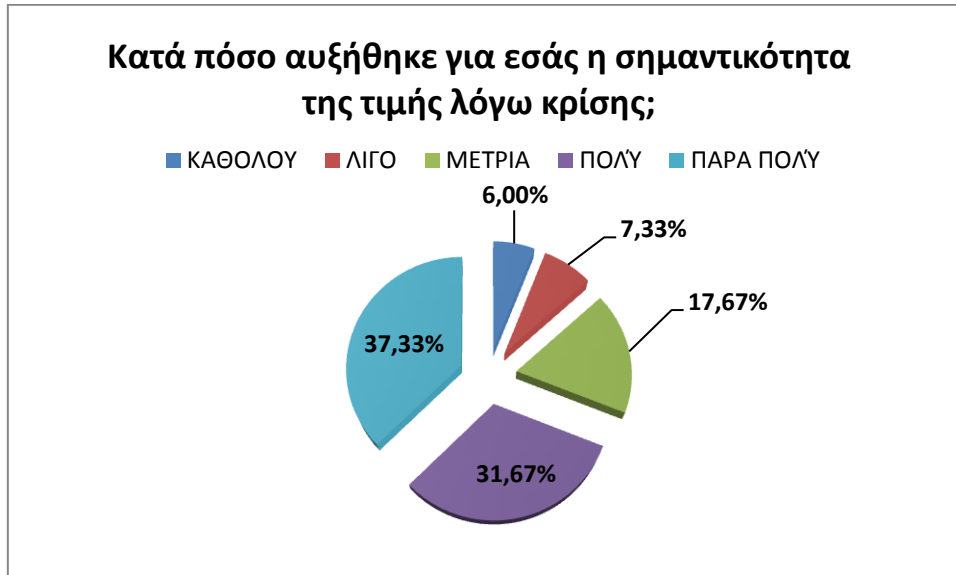
Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων έχει μειώσει τις δαπάνες του για διασκέδαση λόγω της κρίσης έως 10% (33,67%). Αξιοσημείωτο είναι, όπως φαίνεται από την πίτα, ότι το 28% του δείγματος δεν έχει μειώσει τις δαπάνες του για διασκέδαση λόγω της κρίσης. Μεγαλύτερη μείωση, ύψους 11-12%, έχει πραγματοποιήσει το 19,33% των ερωτηθέντων, μείωση ύψους 21-30% έχει πραγματοποιήσει το 11,67%, ενώ μείωση μεγαλύτερη του 31% έχει πραγματοποιήσει το 7,33%.

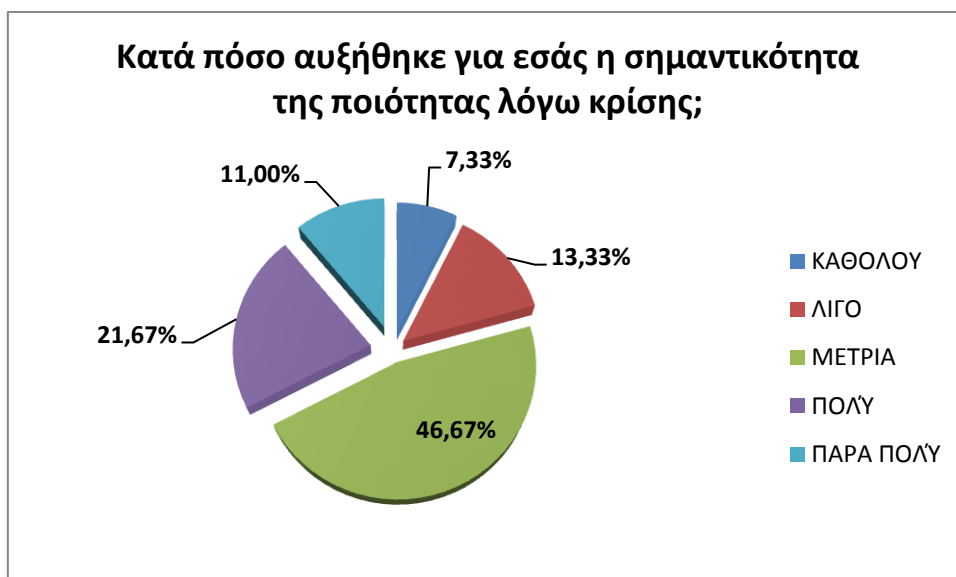
Από τις επιλογές που δόθηκαν στους ερωτηθέντες το 39% αυτών δήλωσε πως έχει χρησιμοποιήσει χρήματα από αποταμίευση για να καλύψει τις υποχρεώσεις του, ενώ το 22,67% αυτών ότι έχει απευθυνθεί σε τράπεζες. Τη χρήση πιστωτικής κάρτας έχει επιλέξει το 14,33%, το δανεισμό από συγγενείς το 11%, την πώληση μέρους των περιουσιακών στοιχείων το 10,67% και το ενεχυροδανειστήριο μόλις το 2,33%. Τέλος, κανένας δεν έδωσε κάποια διαφορετική απάντηση.

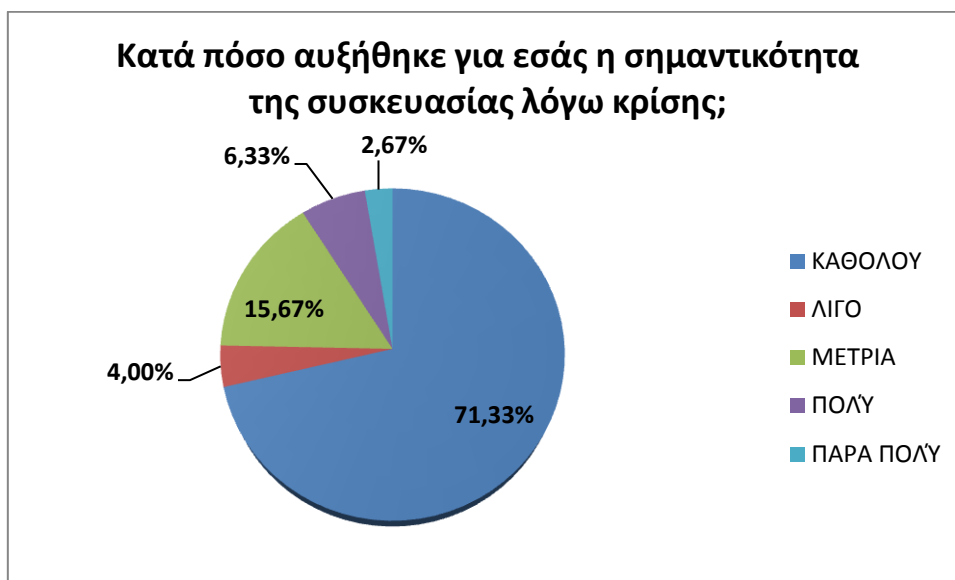
Για τους περισσότερους η τιμή αποτελεί πλέον πάρα πολύ και πολύ σημαντικό κριτήριο στην αγορά ενός προϊόντος (37,33% και 31,67% αντίστοιχα). Μέτρια αύξηση στη σημαντικότητα της τιμή έχει το 17,67% των ερωτηθέντων και λίγη αύξηση το 7,33%. Τέλος, δεν αυξήθηκε καθόλου η σημαντικότητα τις τιμές ως κριτήριο λήψης απόφασης για το 6% των ερωτηθέντων.

Όπως παρατηρείται από την πίτα, το 46,67% των ερωτηθέντων έχει αυξήσει σε μέτριο βαθμό τη σημαντικότητα της ποιότητας ως κριτήριο για τη λήψη απόφασης αγοράς ενός προϊόντος. Σε μεγάλο βαθμό έχει αυξήσει τη σημαντικότητα του κριτηρίου το 21,67% και σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό το 11%. Σε μικρό βαθμό έχει αυξηθεί η σημαντικότητα του κριτηρίου για το 13,33% των ερωτηθέντων, ενώ μηδενική αύξηση εμφανίζει το 7,33%.

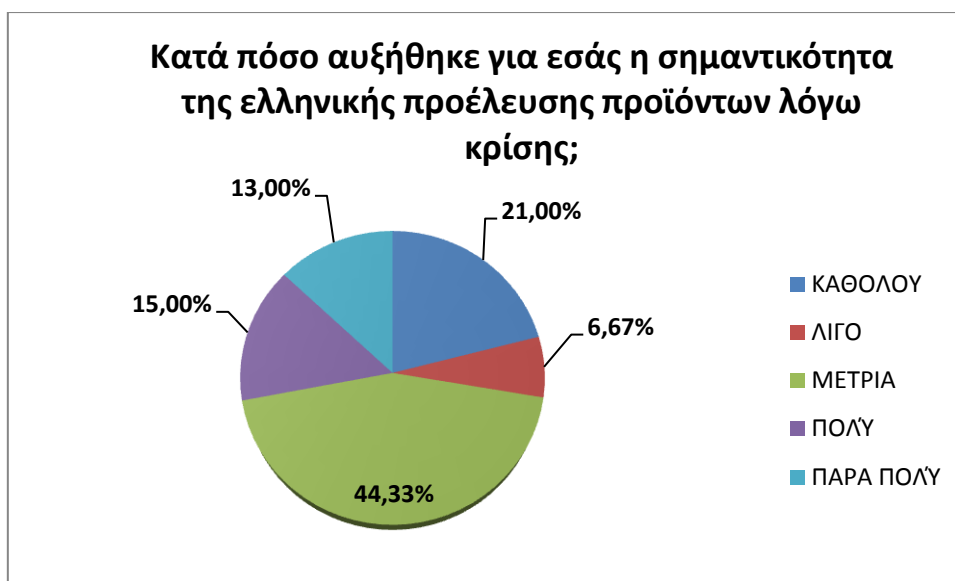
Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (71,33%) δηλώνει ότι η σημαντικότητα της συσκευασίας ως κριτήριο στη λήψη απόφασης αγοράς ενός προϊόντος δεν έχει αυξηθεί καθόλου λόγω της κρίσης. Λίγο έχει αυξηθεί η σημαντικότητα του κριτηρίου για το 4% των ερωτηθέντων, σε μέτριο βαθμό έχει αυξηθεί για το 15,67%, πολύ για το 6,33% και πάρα πολύ για το 2,67%.

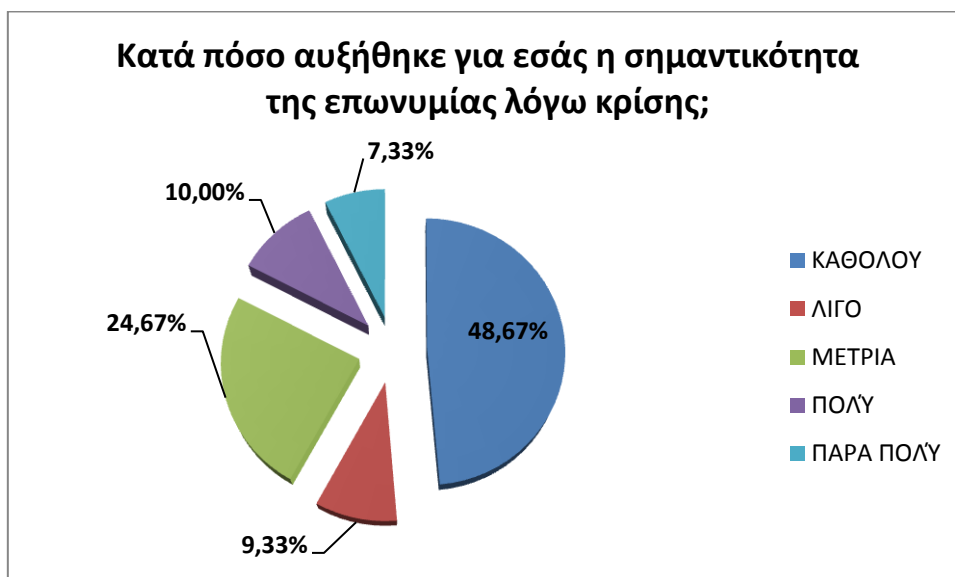
Για το 48,33% του δείγματος η σημαντικότητα των προσφορών ως κριτήριο λήψης απόφασης για την αγορά ενός προϊόντος έχει αυξηθεί πάρα πολύ και για το 18,33% έχει αυξηθεί απλώς πολύ. Μέτρια αύξηση της σημαντικότητας αυτού του κριτηρίου δίνει το 17,33% του δείγματος και μικρή αύξηση δίνει το 11%.

Η σημαντικότητα της ελληνικής προέλευσης του προϊόντος ως κριτήριο στη λήψη απόφασης για αγορά έχει αυξηθεί σε μέτριο βαθμό για το 44,33% των ερωτηθέντων, ενώ δεν έχει αυξηθεί καθόλου για το 21% αυτών. Για το 13% έχει αυξηθεί πάρα πολύ η σημαντικότητα, για το 21% πολύ και για το 6,67% έχει αυξηθεί λίγο.

Η σημαντικότητα της επωνυμίας του προϊόντος ως κριτήριο για τη λήψη απόφασης αγοράς δεν έχει αυξηθεί καθόλου για το 48,67% του δείγματος. Μέτρια αύξηση παρουσιάζει η σημαντικότητα για το 24,67 του δείγματος και μικρή αύξηση για το 9,33% αυτού. Τέλος, πολύ έχει αυξηθεί η σημαντικότητα αυτού του κριτηρίου για το 10% του δείγματος και πάρα πολύ για το 7,33% αυτού.

Αρκετά κοντά είναι το ποσοστό που συμφωνεί σε μέτριο βαθμό την φράση της ερώτησης και του ποσοστού που συμφωνεί πολύ, 30% και 28,33% αντίστοιχα. Το 20% των ερωτηθέντων συμφωνεί πάρα πολύ, το 13,67% συμφωνεί λίγο και το 8% δε συμφωνεί καθόλου.

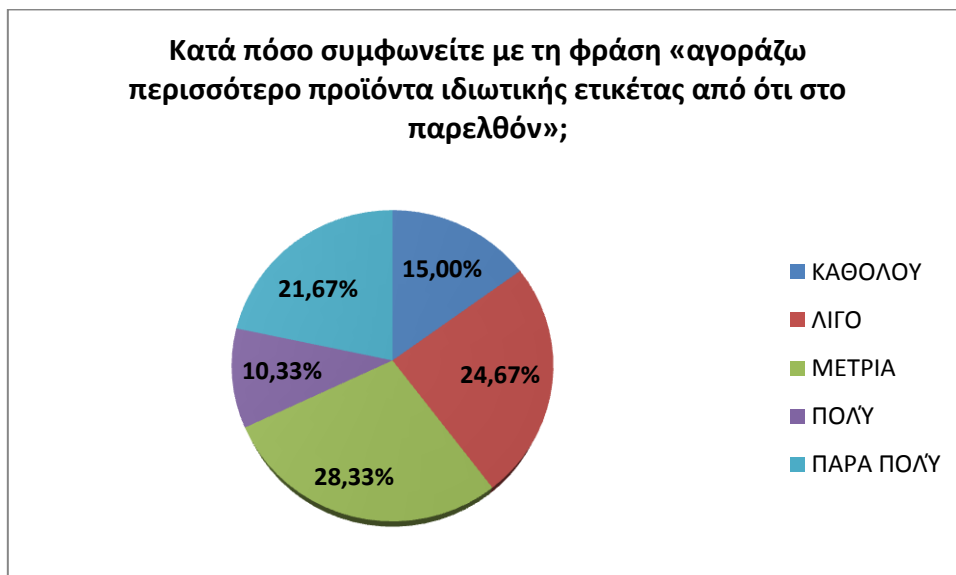
Σχεδόν μοιρασμένα είναι τα ποσοστά σε αυτήν την ερώτηση. Το 26,67% των ερωτηθέντων δεν έχει μειώσει καθόλου τις αγορές του με πιστωτικές κάρτες, ενώ το 18,67% αυτών τις έχει μειώσει πάρα πολύ. Το 21% έχει μειώσει λίγο τις αγορές του με κάρτες, ενώ το 22% τις έχει μειώσει πολύ. Τέλος, το 11,67% των ερωτηθέντων έχει μειώσει τις αγορές του με πιστωτικές κάρτες σε μέτριο βαθμό.

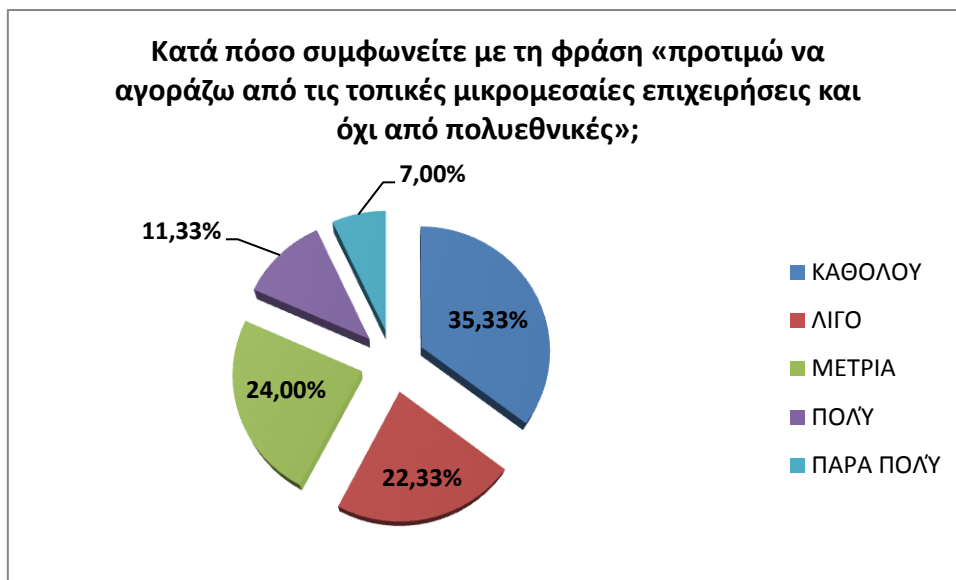
Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων προγραμματίζει πλέον περισσότερο τις αγορές του, καθώς εμφανίζει συνολικό ποσοστό 64,66%, το οποίο αναλύεται επιμέρους σε 31,33% προγραμματίζει πάρα πολύ και 33,33% προγραμματίζει πολύ. Το 19,33% συμφωνεί σε μέτριο βαθμό με τη φράση της ερώτησης, το 11% λίγο και μόλις το 5% δε συμφωνεί καθόλου.

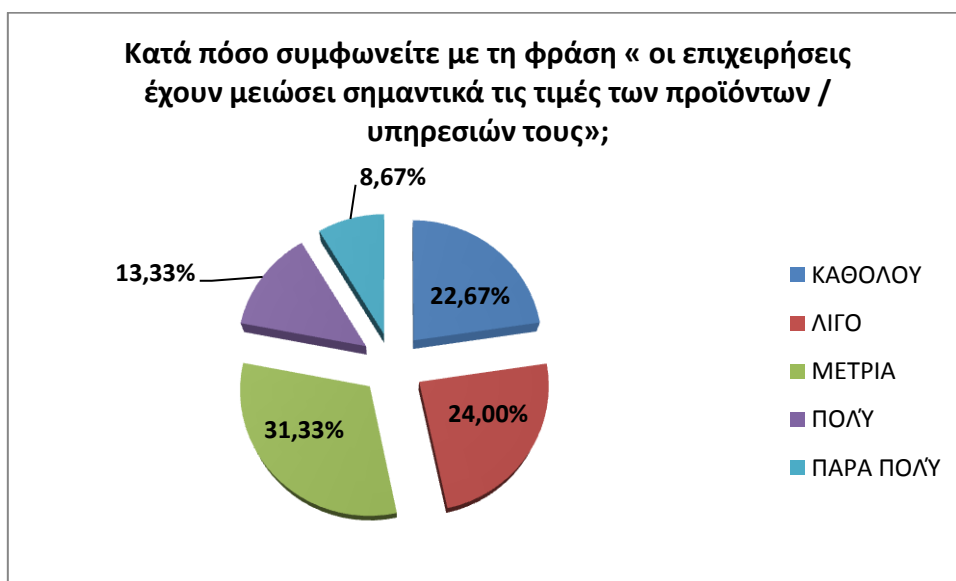
Μοιρασμένα είναι τα ποσοστά σε αυτήν την ερώτηση, καθώς παρατηρείται ότι το 21,67% των ερωτηθέντων συμφωνεί πάρα πολύ ενώ το 24,67% συμφωνεί λίγο με τη φράση. Το 28,33% συμφωνεί σε μέτριο βαθμό και το 15% δε συμφωνεί καθόλου, ενώ το 10,33% συμφωνεί πολύ με τη φράση της ερώτησης.

Όπως φαίνεται και από την πίτα παρακάτω, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν έχει προτίμηση στις τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις από τις πολυεθνικές, καθώς παρουσιάζεται αθροιστικό ποσοστό 81,66% , το οποίο περιλαμβάνει αυτούς που δεν έχουν καθόλου προτίμηση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (35,33%), αυτούς που έχουν μικρή προτίμηση (22,33%) και αυτούς που έχουν μέτρια προτίμηση (24%). Το υπόλοιπο 18,33% έχει τους υποστηρικτές των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, το οποίο αναλύεται σε αυτούς που τις προτιμούν σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό (7%) και σε αυτούς που τις προτιμούν σε μεγάλο βαθμό (11,33%).

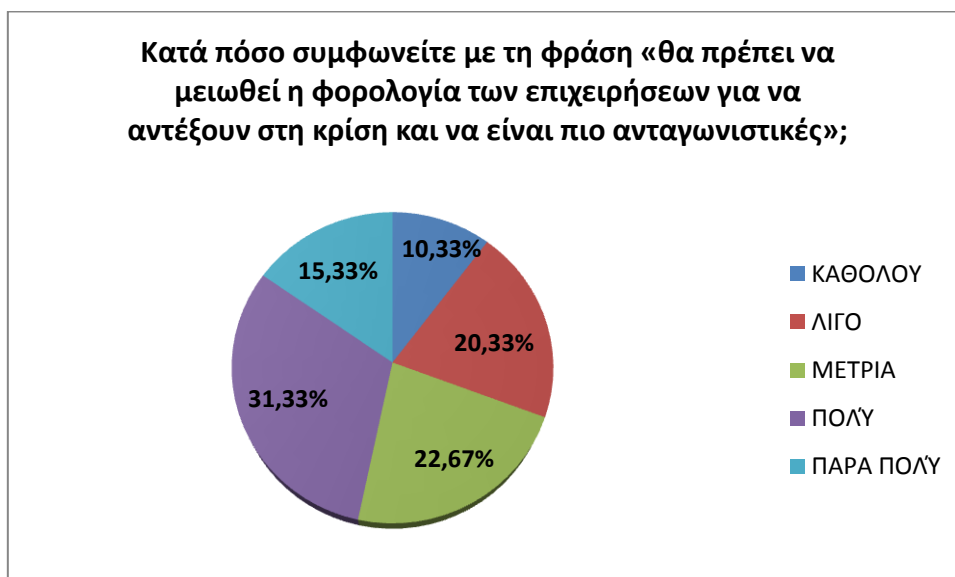
Σε μέτριο βαθμό συμφωνεί με τη φράση το 31,33% του δείγματος, λίγο συμφωνεί με τη φράση το 24% και καθόλου το 22,67% αυτού. Μικρά είναι τα ποσοστά του δείγματος που συμφωνούν πολύ και πάρα πολύ με τη φράση της ερώτησης, 13,33% και 8,67%, αντίστοιχα.

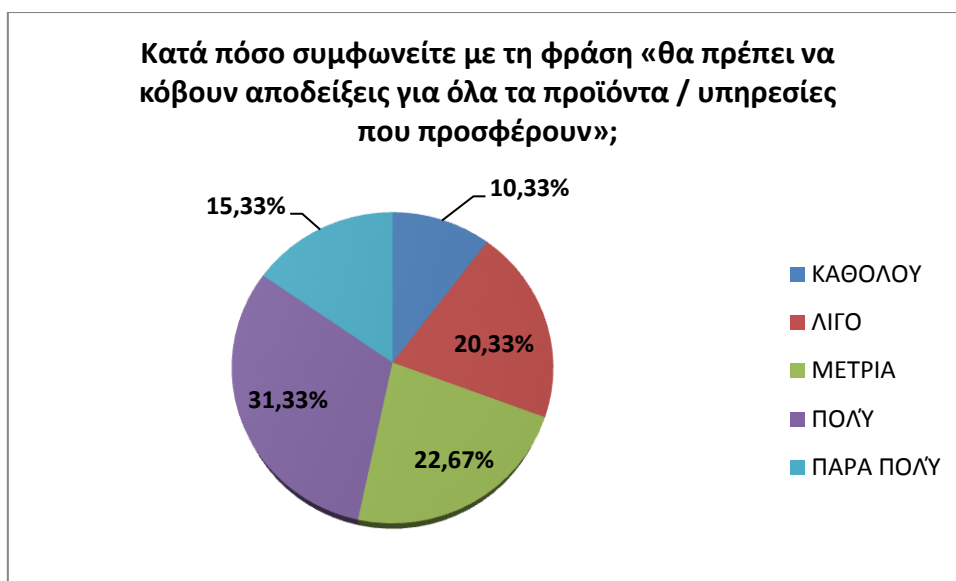
Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (32,67% πολύ, 21,67% πάρα πολύ) πιστεύει ότι οι επιχειρήσεις αναγκαστικά απολύουν προσωπικό για να επιβιώσουν. Σε μέτριο βαθμό συμφωνεί με τη φράση της ερώτησης το 23,33% και λίγο συμφωνεί το 15%. Μικρό είναι το ποσοστό αυτών που δε συμφωνούν καθόλου με τη φράση της ερώτησης, καθώς ανέρχεται στο 7,33%.

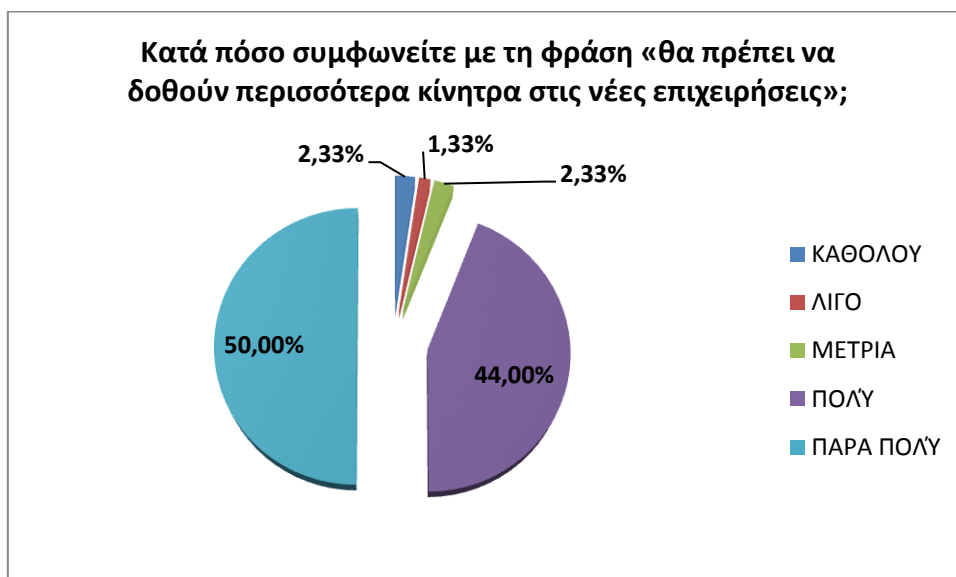
Το 31,33% των ερωτηθέντων συμφωνεί πολύ με την άποψη ότι θα πρέπει να μειωθεί η φορολογία στις επιχειρήσεις και το 15,33% συμφωνεί πάρα πολύ. Ωστόσο, σε μέτριο βαθμό συμφωνεί το 22,67% και λίγο το 20,33% των ερωτηθέντων. Τέλος, το 10,33% δε συμφωνεί καθόλου με τη φράση της ερώτησης.

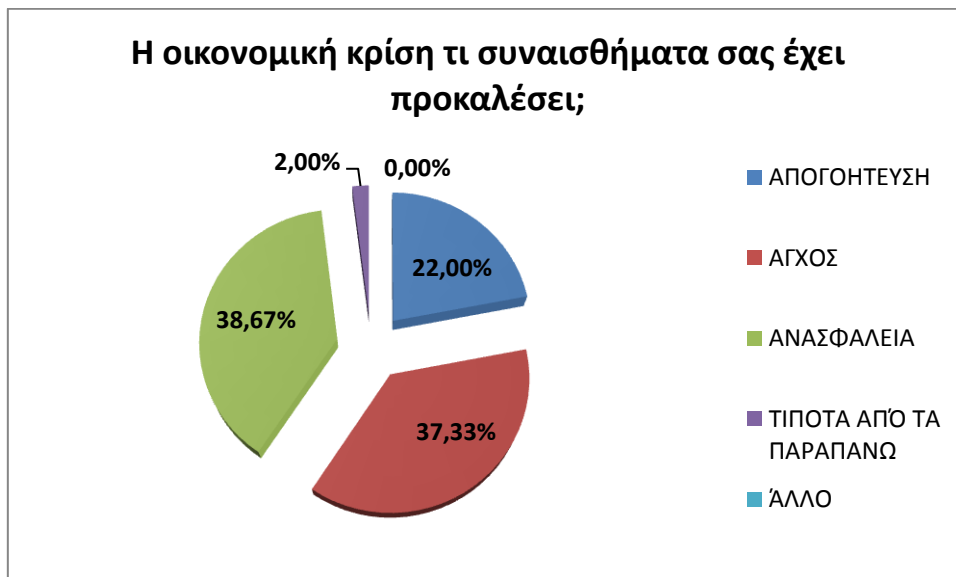
Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων συμφωνεί με το γεγονός ότι θα πρέπει να κόβονται αποδείξεις, καθώς πολύ συμφωνεί το 38,33% και πάρα πολύ το 36%. Μικρά είναι τα ποσοστά αυτών που συμφωνούν λίγο ή καθόλου, 6,67% και 5,67% αντίστοιχα, και σε μέτριο βαθμό συμφωνεί το 13,33% των ερωτηθέντων.

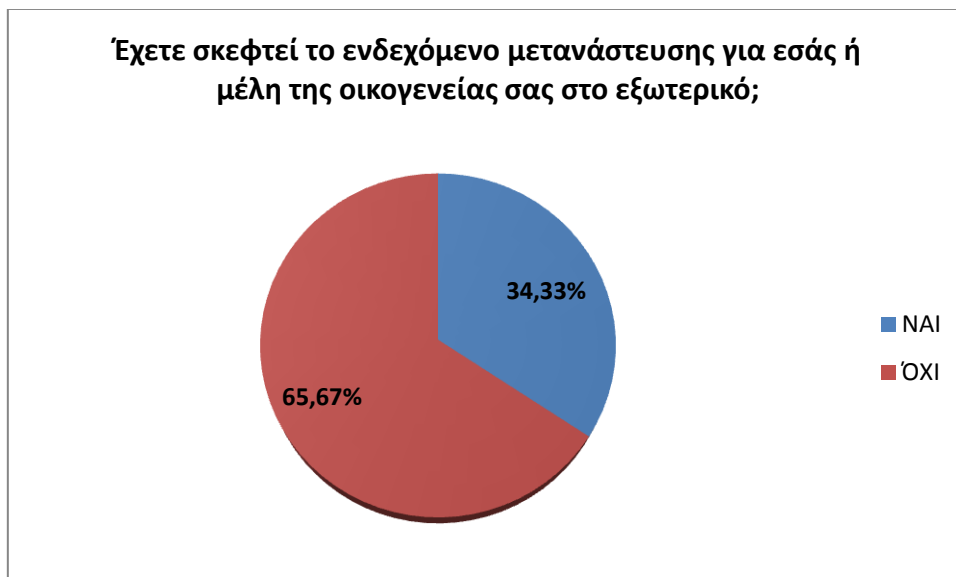
Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί ότι πρέπει να δοθούν περισσότερα κίνητρα στις νέες επιχειρήσεις, αφού όπως φαίνεται και στην πίτα πιο κάτω το 50% συμφωνεί πάρα πολύ και το 44% συμφωνεί πολύ. Πολύ μικρά είναι τα ποσοστά όσων δε συμφωνούν καθόλου, συμφωνούν λίγο ή σε μέτριο βαθμό, καθώς ανέρχονται σε 2,33% , 1,33% και 2,33% αντίστοιχα.

Η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει ανασφάλεια ή άγχος κυρίως με βάση το δείγμα, καθώς εμφανίζεται ποσοστό 38,67% και 37,33% αντίστοιχα. Αρκετοί είναι και αυτοί που νιώθουν απογοήτευση, που ανέρχονται στο 22% του δείγματος και μόνο στο 2% αυτού δεν έχει προκαλέσει κάποιο από τα αναφερθέντα συναισθήματα η οικονομική κρίση.

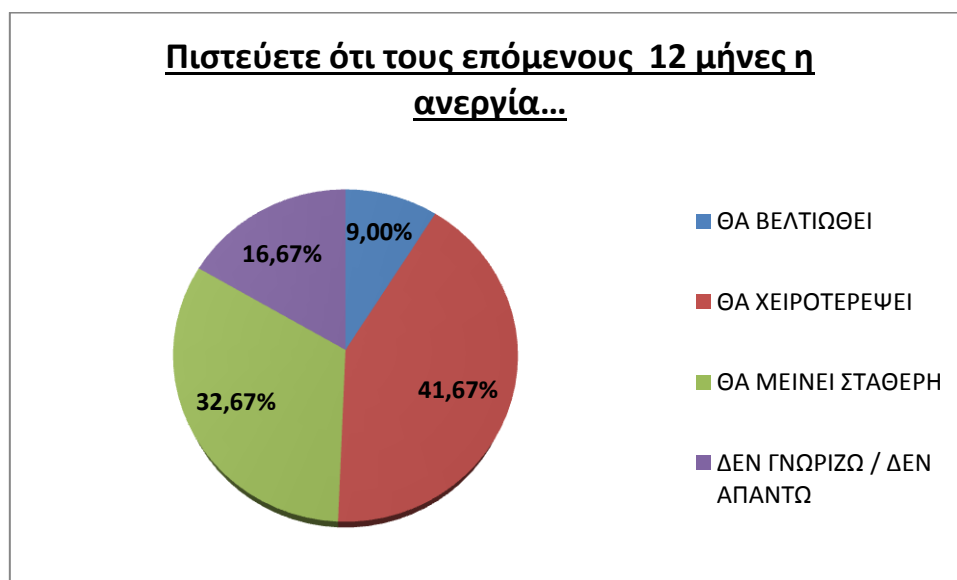

Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων δηλώνει πως δεν έχει σκεφτεί το ενδεχόμενο μετανάστευσης στο εξωτερικό και το ποσοστό αυτών ανέρχεται στο 65,67%.

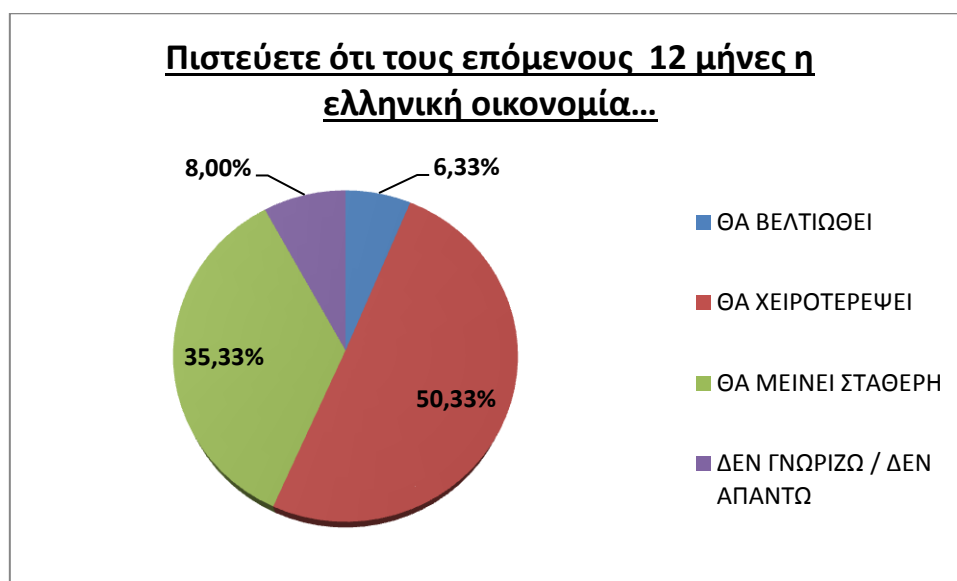

Μέρος Γ: Μελλοντικές προεκτάσεις της οικονομίας και εκτιμήσεις

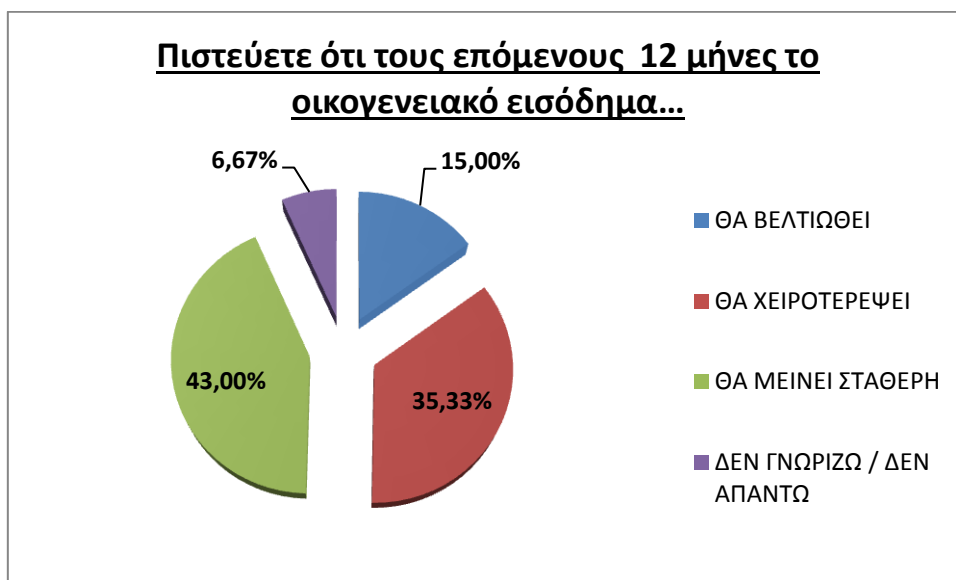
Αρκετοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι η ανεργία θα χειροτερέψει τον επόμενο χρόνο (41,67%), ενώ δεν είναι λίγοι και αυτοί που πιστεύουν ότι η ανεργία θα παραμείνει σταθερή (32,67%). Το 9% θεωρεί ότι η ανεργία θα βελτιωθεί και το 16,67% δήλωσε δεν γνωρίζω δεν απαντώ.

Ένας στους δύο πιστεύει πως η ελληνική οικονομία θα χειροτερέψει τον επόμενο χρόνο (50,33%), ενώ περίπου ένας στους τρεις πιστεύει ότι η ελληνική οικονομία θα παραμείνει σταθερή (35,33%). Λίγοι είναι αυτοί που πιστεύουν ότι η οικονομία θα βελτιωθεί (6,33%), ενώ υπάρχουν και κάμποιοι που δηλώνουν ότι δε γνωρίζουν ή δεν απαντούν (8%).

Αρκετοί είναι όσοι πιστεύουν ότι το οικογενειακό εισόδημα θα παραμείνει σταθερό τους επόμενους 12 μήνες, καθώς το ποσοστό τους ανέρχεται σε 42,86%, αλλά δεν είναι και λίγοι όσοι πιστεύουν σε χειροτέρευση του οικογενειακού εισοδήματος (35,55%). Το 14,95% του δείγματος θεωρεί ότι το οικογενειακό εισόδημα θα βελτιωθεί και το 6,64% δήλωσε δε γνωρίζω/ δεν απαντώ.

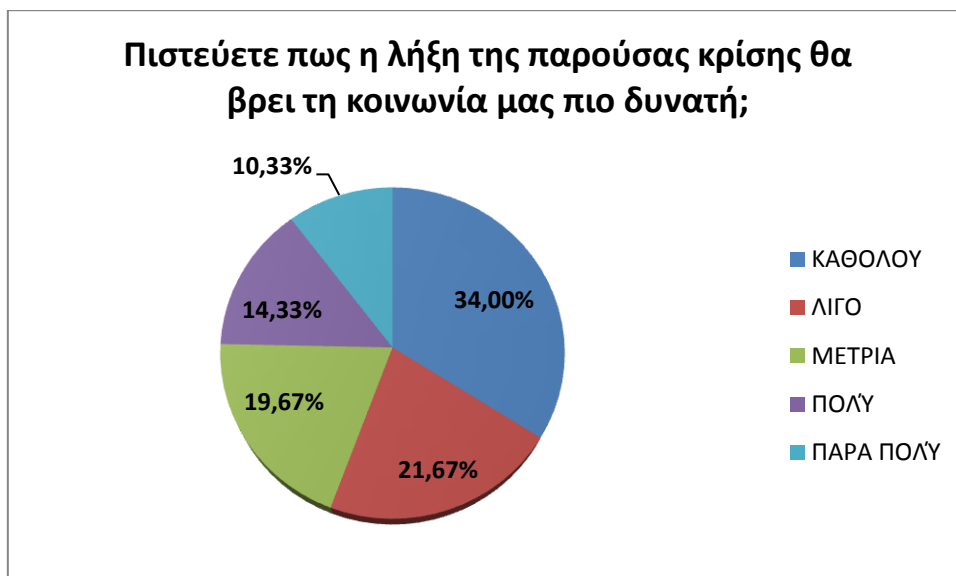
Η ερώτηση αυτή δεν έχει κάποια κυρίαρχη απάντηση, καθώς φαίνεται να μοιράζεται το δείγμα σε διάφορες κατηγορίες. Το 36,67% του δείγματος δηλώνει πως σε ενδεχόμενη αύξηση του εισοδήματος θα έδινε περισσότερα χρήματα στη διασκέδαση, το 28,33% πουθενά και το 24% στη σίτιση. Μικρό είναι το ποσοστό που θα έδινε περισσότερα χρήματα στην ένδυση ή στη μετακίνηση, 7% και 4% αντίστοιχα.

Μεγάλο είναι το ποσοστό των ερωτηθέντων που δεν πιστεύει καθόλου ότι η παρούσα κρίση είναι ευκαιρία για αλλαγή προς το καλύτερο και αυτό ανέρχεται σε 41,67%. Ωστόσο, το 28,33% πιστεύει αρκετά ότι είναι ευκαιρία για αλλαγή η παρούσα κρίση, το 12,33% το πιστεύει αρκετά και το 7,33% το πιστεύει πάρα πολύ. Τέλος, λίγο το πιστεύει το 10,33% του δείγματος.

Η κυρίαρχη απάντηση αυτής της ερώτησης είναι ότι δεν πιστεύεται πως με τη λήξη της παρούσας κρίσης η κοινωνία θα είναι πιο δυνατή και αυτό απεικονίζεται με ένα ποσοστό ύψους 34%. Το υπόλοιπο ποσοστό κατανέμεται ως εξής: 19,67% του δείγματος πιστεύει αρκετά σε μία πιο δυνατή κοινωνία με τη λήξη της κρίσης, 14,33% το πιστεύει πολύ, 10,33% το πιστεύει πάρα πολύ και 21,67% το πιστεύει λίγο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση έχει σηματοδέψει την οικονομική ανάπτυξη και τη πρόοδο ολόκληρης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα πλήττεται σε μεγάλο βαθμό από αυτήν και τα αποτελέσματά της είναι ορατά στον πληθυσμό της. Η δυσχερής οικονομική κατάσταση έχει αρνητικές επιπτώσεις στους πολίτες, ψυχολογικές και μη, καθώς νιώθουν άγχος και απαισιοδοξία. Τα αρνητικά αυτά συναισθήματα αλλά και η ανεργία που επικρατεί στη χώρα συμβάλλουν στη μείωση των εσόδων τους αλλά και στη μείωση της καταναλωτικής δαπάνης.

Η παρούσα εργασία είχε ως στόχο τη διερεύνηση και την αποτύπωση του οικονομικού κλίματος στο νομό Αττικής. Χρησιμοποιώντας τη δειγματοληψία ευκολίας, λήφθηκε δείγμα 300 κατοίκων του νομού Αττικής, με μέθοδο συλλογής δεδομένων τη δημοσκοπήση με δομημένα ερωτηματολόγια.

Τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας συνοψίζονται στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Το εισόδημα του μεγαλύτερου μέρους του δείγματος έχει μειωθεί σημαντικά και πολύ λίγοι είναι εκείνοι που δηλώνουν ότι το εισόδημά τους έχει παραμείνει αμετάβλητο ή έχει αυξηθεί.

Σοβαρή μείωση καταγράφεται και στο ύψος των δαπανών σε βασικές ανάγκες. Οι πολίτες δήλωσαν πως έχουν μειώσει κατά πολύ τις δαπάνες που αφορούν μετακινήσεις, σίτιση, ένδυση και διασκέδαση. Τη μεγαλύτερη μείωση την εμφανίζουν οι δαπάνες για ένδυση, καθώς περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες δήλωσαν ότι έχουν μειώσει τις σχετικές δαπάνες περισσότερο από 31%. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι το 28% των ερωτηθέντων μείωσε μόνο έως 10% τις δαπάνες για διασκέδαση, γεγονός που δικαιολογείται από τη σύνθεση του δείγματος.

Αν και οι πολίτες φαίνεται ότι αποφεύγουν να δανείζονται από συγγενείς και φίλους και να ελαχιστοποιούν το δανεισμό από ενεχυροδανειστήρια, μεγάλο είναι το ποσοστό όσων δηλώνουν πως χρησιμοποιούν μέρος των αποταμιεύσεών τους για να καλύψουν τις υποχρεώσεις τους, το οποίο ανέρχεται στο 39%. Επίσης, οι περισσότεροι φαίνεται να αποφεύγουν να δανείζονται για να κάνουν αγορές και να έχουν μειώσει τη χρήση πιστωτικών καρτών.

Αναφορικά με τα αγοραστικά κριτήρια κατά τη διάρκεια της κρίσης, αυξήθηκε ραγδαία η σημαντικότητα της τιμής και των προσφορών. Αξιοσημείωτο είναι ότι η ελληνική προέλευση των προϊόντων δεν έχει μεγάλη σημασία όπως φαίνεται στην ανάλυση των απαντήσεων με βάση το συγκεκριμένο δείγμα. Πολύ ασθενής, τέλος, είναι η αύξηση της σημασίας της συσκευασίας.

Επίσης, λόγω του υψηλού κόστους διαβίωσης και της μείωσης του εισοδήματος, οι καταναλωτές προγραμματίζουν πλέον περισσότερο τις αγορές τους, ωστόσο δεν

μπορεί να βγει κάποιο συγκεκριμένο συμπέρασμα όσον αφορά τις προτιμήσεις στα προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας, καθώς τα ποσοστά είναι σχεδόν μοιρασμένα. Αξίζει να σημειωθεί ότι σχετικά μεγάλο είναι το ποσοστό όσον δηλώνουν ότι σε περίπτωση αύξησης του εισοδήματός τους θα έδιναν περισσότερα χρήματα στη διασκέδαση (36,67%). Αυτό εξηγείται και από τη σύνθεση του δείγματος, αφού το μεγαλύτερο μέρος αποτελείται από άτομα ηλικιακής ομάδας 18-25.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη των καταναλωτών σχετικά με τις ενέργειες των επιχειρήσεων κατά την περίοδο της κρίσης. Κυρίαρχη άποψη είναι ότι οι επιχειρήσεις δεν έχουν μειώσει τις τιμές, ότι θα πρέπει να κόβουν αποδείξεις, να δοθούν περισσότερα κίνητρα στις καινούριες και ότι οι απολύσεις των εργαζομένων είναι αναγκαστικές για την επιβίωσή τους.

Η δύσκολη οικονομική περίοδος που διανύει η Ελλάδα έχει επηρεάσει και ψυχολογικά τους πολίτες, καθώς σύμφωνα με το δείγμα οι ερωτηθέντες νιώθουν άγχος, απογοήτευση και ανασφάλεια. Παρόλα αυτά συντριπτικό είναι το ποσοστό που δηλώνει ότι δεν έχει σκεφτεί την μετανάστευση στο εξωτερικό, το οποίο ανέρχεται στο 65,67%.

Όσον αφορά την μελλοντική πορεία της οικονομίας, οι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν είναι πολύ αισιόδοξοι. Πιστεύουν πως η ανεργία και το εισόδημά τους θα χειροτερέψουν τους επόμενους 12 μήνες. Τέλος, πιστεύουν πως η κοινωνία δεν θα είναι πιο δυνατή με το πέρασ αυτής δύσκολης κατάστασης που βιώνει τα τελευταία χρόνια.

Για την ανατροπή αυτής της αρνητικής πεποίθησης των ερωτηθέντων για την πορεία της οικονομίας θα πρέπει να βελτιωθεί το οικονομικό. Το οικονομικό κλίμα και η αύξηση της κατανάλωσης εξαρτώνται από αρκετούς παράγοντες και συνεπώς για τη βελτίωσή τους θα πρέπει να επέλθουν αρκετές αλλαγές. Βασική παράμετρος για τη βελτίωση του οικονομικού κλίματος είναι η ύπαρξη σταθερότητας στη χώρα, έτσι ώστε να μην υπάρχει η ανασφάλεια που επικρατεί τώρα, να ενισχυθεί η αυτοπεποίθηση και η εμπιστοσύνη των καταναλωτών η οποία θα οδηγήσει και σε αύξηση της κατανάλωσης. Η σταθερότητα αυτή θα πρέπει να επέλθει μέσα από την ολοκλήρωση της επικείμενης αξιολόγησης και την οριστικοποίηση των μέτρων που θα πρέπει να ληφθούν. Εκτός, όμως, από την πολιτική σταθερότητα θα πρέπει να πραγματοποιηθεί και περιορισμός στη λήψη δημοσιονομικών μέτρων, καθώς η συνεχής αύξηση της φορολογίας μειώνει το εισόδημα των καταναλωτών και εν συνεχεία την κατανάλωση.

Βαρύνουσας σημασίας για τη βελτίωση του οικονομικού κλίματος είναι και η προσέλκυση επενδύσεων, με απώτερο σκοπό την ενίσχυση της οικονομίας αλλά και τη μείωση της ανεργίας, η οποία με τη σειρά της θα επιφέρει τόνωση στην αυτοπεποίθηση του απασχολούμενου, πλέον, καταναλωτή. Η προσέλκυση των επενδύσεων, βέβαια, απαιτεί ένα σταθερό πολιτικό, φορολογικό αλλά και ασφαλιστικό σύστημα με χαμηλότερους προοδευτικούς φορολογικούς συντελεστές.

Μελλοντικές προεκτάσεις

Η συγκεκριμένη έρευνα διεξήχθη στα πλαίσια εκπόνησης προπτυχιακής εργασίας και διέπεται από ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι δεν μπορούν να επιτρέψουν την γενίκευση των αποτελεσμάτων της.

Πρώτα απ' όλα, το δείγμα της έρευνας είναι σχετικά μικρό και προτείνεται η διεξαγωγή της έρευνας με διανομή του ερωτηματολογίου σε μεγαλύτερο δείγμα του πληθυσμού, ώστε να τα αποτελέσματα να είναι περισσότερο αντιπροσωπευτικά.

Επίσης, αναφορικά με τις βαθύτερες πεποιθήσεις των πολιτών της Αττικής για την οικονομική συγκυρία, προτείνεται η εκπόνηση μιας περισσότερο ποιοτικής έρευνας στους πολίτες μέσω άλλων μεθοδολογιών (π.χ. ομάδες εστίασης).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

- Αγγελόπουλος, Β., 2009. *Η Διεθνής Οικονομική Κρίση και η Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ecomonia
- Ζευγαρίδης Σ., 2003. *Θεωρία Οργανώσεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Κανελλόπουλος, Χ., 1991. *Διοίκηση Προσωπικού. Τα ανθρώπινα προβλήματα του μάνατζμεντ. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα
- Κορλίρας, Π., 1999. *Θεωρία ανεργίας και Πληθωρισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Κουζής, Γ., 2011. Η εργασία στη δίνη της οικονομικής κρίσης και του μνημονίου: Δέκα επισημάνσεις. *Ουτοπία* (97)
- Μπουραντάς Δ., 1992. *Management, Οργανωτική θεωρία και συμπεριφορά*. Αθήνα: Εκδόσεις Team
- Πατουλιάς, Δ., 2009. *Η κρίση αλλάζει τη ζωή μας και το management*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Ρομπόλης Σ., 2010. *Οικονομική κρίση, κρίση απασχόλησης και κρίση κοινωνικής ασφάλισης*. Αθήνα
- Φράγκος Χ., 2006. *Εισαγωγή στην επιχειρησιακή έρευνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη
- Krugman, P., Obstfeld, M., 2002. *Διεθνής Οικονομική θεωρία και πολιτική – Τόμος Α'*. Εκδόσεις Κριτική
- Mankiw, N.G., 2001. *Αρχές της Οικονομικής – Α' τόμος*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθητώ
- Nicholson, B., 2011. *Μικροοικονομία*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Varian, H., 2009. *Μικροοικονομική, Α' τόμος*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Ξενόγλωσση:

- Kuratko D., Hodgetts, R., 2004. *Entrepreneurship: Theory, Process, Practice*. 6th ed., Thomson South-Western
- Hisrich, R., Peters M., 2002. *Entrepreneurship*. 5th ed., McGraw Hill

Διαδίκτυο:

- Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016, Στοιχεία για την Απασχόληση στην Ελλάδα από διάφορες πηγές του δικτυακού τόπου www.statistics.gr [πρόσβαση 22 Απριλίου 2016].
- Eurostat, 2016, Στοιχεία για την Απασχόληση Διαθέσιμο στο: <http://ec.europa.eu/eurostat> [πρόσβαση 22 Απριλίου 2016].
- Ετήσια έκθεση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2013. *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση Ετήσια Έκθεση 2013*. [Διαδίκτυο], Διαθέσιμο στο: <http://www.inegsee.gr/sitefiles/files/ekthesh-15email.pdf> [πρόσβαση 22 Απριλίου 2016].
- Ετήσια Έκθεση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ 2008. *Η ελληνική οικονομία και απασχόληση» 2008*. [Διαδίκτυο], Διαθέσιμο στο: <http://www.inegsee.gr/ekdosi/Ethsia-Ekthesh-2008-H-ellhnikh-oikonomia-kai-h-apasxolhsh/>. [πρόσβαση 22 Απριλίου 2016].
- Τράπεζα της Ελλάδος, Νοέμβριος 2009. *Η Κρίση του 1929, Η Ελληνική Οικονομία και εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος*. [Διαδίκτυο], Διαθέσιμο στο: <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/%CE%97%CE%9A%CE%A1%CE%99%CE%A3%CE%97%CE%A4%CE%9F%CE%A51929.pdf> [πρόσβαση 22 Απριλίου 2016].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ερωτηματολόγιο διερευνά την αντίληψη και τις πεποιθήσεις των πολιτών της Αττικής για την τρέχουσα και την μελλοντική οικονομική κατάσταση στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας με τίτλο «Αποτύπωση του Οικονομικού Κλίματος του Ν. Αττικής».

Παρακαλώ απαντήστε με ειλικρίνεια. Τα στοιχεία που θα συλλεγούν, θα χρησιμοποιηθούν με εμπιστευτικό τρόπο.

ΜΕΡΟΣ Α: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο

Άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικία

18-25 ετών 26-35 ετών 36-45 ετών 46-55 ετών ≥ 56 ετών

3. Οικογενειακό Ετήσιο Εισόδημα

≤ 12.000€ 13-24.000€ 25-30.000€ ≥31.000€

4. Εκπαιδευτικό Επίπεδο

Απόφοιτος Λυκείου ΑΕΙ/ ΤΕΙ Μεταπτυχιακό Άλλο

5. Κατάσταση Εργασίας

Αυτοαπασχολούμενος/ Επιχειρηματίας Υπάλληλος Συνταξιούχος Άνεργος/ή

ΜΕΡΟΣ Β: ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

4. Περίπου πόσο υπολογίζετε ότι μειώθηκε το οικογενειακό σας εισόδημα λόγω κρίσης;

έως 10% 11-20% 21-30% ≥31% Αμετάβλητο Αυξήθηκε

5. Πόσο μειώσατε τις δαπάνες σας στις ακόλουθες κατηγορίες εξόδων λόγω κρίσης;

	έως 10%	11-20%	21-30%	≥31%	Δεν μειώθηκαν
Μετακίνηση (βενζίνη, εισιτήρια, κλπ);	☐	☐	☐	☐	☐
Σίτιση / Διατροφή	☐	☐	☐	☐	☐
Ένδυση / Υπόδηση	☐	☐	☐	☐	☐
Διασκέδαση / Ψυχαγωγία	☐	☐	☐	☐	☐

6. Έως τώρα, σε ποια / ποιες από τις παρακάτω ενέργειες έχετε προβεί, σε περίπτωση που δεν καταφέρατε να καλύψετε τις υποχρεώσεις σας;

- Χρησιμοποίησα χρήματα από αποταμίευση Δανείστηκα από συγγενείς/φίλους
- Χρησιμοποίησα πιστωτική κάρτα Πούλησα μέρος περιουσιακών στοιχείων
- Απευθύνθηκα σε τράπεζες Απευθύνθηκα σε ενεχυροδανειστήριο
- Άλλο (αναφέρετε) _____

7. Κατά πόσο αυξήθηκε για εσάς η σημαντικότητα των ακόλουθων αγοραστικών κριτηρίων λόγω κρίσης;

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
Τιμή	☐	☐	☐	☐	☐
Ποιότητα	☐	☐	☐	☐	☐
Συσκευασία	☐	☐	☐	☐	☐
Προσφορές	☐	☐	☐	☐	☐
Ελληνική Προέλευση προϊόντων	☐	☐	☐	☐	☐
Επωνυμία / Μάρκα	☐	☐	☐	☐	☐

8. Κατά πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις;

Λόγω κρίσης...

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
αποφεύγω να δανείζομαι για να κάνω αγορές	☐	☐	☐	☐	☐
έχω μειώσει τις αγορές μου με πιστωτικές κάρτες	☐	☐	☐	☐	☐
προγραμματίζω περισσότερο τις αγορές μου	☐	☐	☐	☐	☐
αγοράζω περισσότερο προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας (π.χ. spar, A B, κλπ) από ότι πριν	☐	☐	☐	☐	☐

την κρίση

προτιμώ να αγοράζω από τις τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις και όχι από πολυεθνικές

9. Κατά πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις που αφορούν τις επιχειρήσεις;

Λόγω κρίσης...

Καθόλου Λίγο Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

οι επιχειρήσεις έχουν μειώσει σημαντικά τις τιμές των προϊόντων / υπηρεσιών τους

οι επιχειρήσεις αναγκαστικά απολύουν προσωπικό για να επιβιώσουν

θα πρέπει να μειωθεί η φορολογία των επιχειρήσεων για να αντέξουν στην κρίση και να είναι πιο ανταγωνιστικές

θα πρέπει να «κόβουν» αποδείξεις για όλα τα προϊόντα / υπηρεσίες που προσφέρουν

θα πρέπει να δοθούν περισσότερα κίνητρα στις νέες επιχειρήσεις

10. Η οικονομική κρίση τι συναισθήματα σας έχει προκαλέσει;

- Απογοήτευση Άγχος Ανασφάλεια
 Τίποτα από τα παραπάνω Άλλο _____

11. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο μετανάστευσης για εσάς ή μέλη της οικογένειάς σας στο εξωτερικό;

- Ναι Όχι

ΜΕΡΟΣ Γ: ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

12. Πιστεύετε ότι τους επόμενους 12 μήνες...

Θα βελτιωθεί Θα χειροτερέψει Θα μείνει σταθερή Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

η ανεργία

η ελληνική οικονομία θα βελτιωθεί

το οικογενειακό σας εισόδημα θα βελτιωθεί

13. Αν υπάρξει αύξηση του εισοδήματός σας κατά 5%, σε ποια κατηγορία εξόδων θα δινετε πρώτα περισσότερα χρήματα; (επιλέξτε μόνο μια)

- Μετακίνηση Σίτιση / Διατροφή Ένδυση / Υπόδηση

Διασκέδαση / Ψυχαγωγία Τίποτα από τα παραπάνω, θα αποταμίευα

14. Πιστεύετε ότι η παρούσα κρίση είναι και μια ευκαιρία για αλλαγή προς το καλύτερο;

Καθόλου Λίγο Αρκετά Πολύ Πάρα Πολύ

15. Πιστεύετε ότι η λήξη της παρούσας κρίσης θα βρει την κοινωνία μας πιο δυνατή;

Καθόλου Λίγο Αρκετά Πολύ Πάρα Πολύ

Σχόλια - Παρατηρήσεις

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ